NR 12/2025

Securo

ROK ZAŁOŻENIA 2014

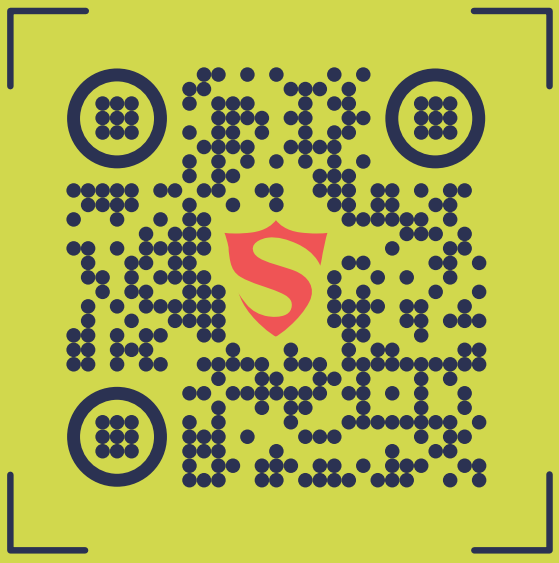

UNIWERSYTET WARSZAWSKI

Wydział Nauk Politycznych
i Studiów Międzynarodowych
Uniwersytet Warszawski

SECURO

Nr 12

Warszawa 2025

RADA NAUKOWA
prof. dr hab. Jolanta Itrich-Drabarek, Uniwersytet Warszawski, Polska
prof. dr hab. Stanisław Sulowski, Uniwersytet Warszawski, Polska
dr hab. Agnieszka Rothert, prof. ucz., Uniwersytet Warszawski, Polska
dr hab. Tomasz Słomka, prof. ucz., Uniwersytet Warszawski, Polska

REDAKCJA
dr hab. Michał Brzeziński, Uniwersytet Warszawski, Polska (redaktor naczelny)
dr hab. Aleksandra Gasztold, prof. ucz., Uniwersytet Warszawski, Polska (zastępczyni redaktora naczelnego)
dr Magdalena Tomaszewska-Michalak, Uniwersytet Warszawski, Polska (redaktor)
Maja Mroczek, studentka bezpieczeństwa wewnętrznego, Uniwersytet Warszawski, Polska (sekretarz Redakcji)

RECENZENCI
dr hab. Danuta Kaźmierczak, prof. ucz., Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Polska
dr hab. Aleksandra Skrabacz, prof. ucz., Wojskowa Akademia Techniczna, Polska
dr Daria Nowak, Uniwersytet Jagielloński, Polska
dr Aleksander Olech, Szef ds. Współpracy Międzynarodowej oraz Redaktor Naczelny Defence24.com

Redaktor językowy Hanna Januszewska
Redaktor techniczny Ewa Gumińska

Publikacja ukazała się dzięki wsparciu Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego, Polska

Copyright © by Authors, 2025

Publikacja na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne 3.0 Polska (CC BY-NC 3.0 PL) (pełna treść wzorca dostępna pod adresem: https://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/pl/legalcode).

Wydział Nauk Politycznych
i Studiów Międzynarodowych
Uniwersytet Warszawski

Studenckie Koło Naukowe Bezpieczeństwa Wewnętrznego

ISSN: 2353-6330 / e-ISSN: 2956-6665

Czasopismo Securo: https://securo.wnpism.uw.edu.pl
Redakcja: e-mail: securo.wnpism@uw.edu.pl
WNPiSM UW Gmach Audytoryjny, ul. Krakowskie Przedmieście 26/28 00-927 Warszawa

DOM WYDAWNICZY ELIPSA

Opracowanie komputerowe:
Dom Wydawniczy ELIPSA
ul. Inflancka 15/198, 00-189 Warszawa
tel. 22 635 03 01, e-mail: elipsa@elipsa.pl, www.elipsa.pl

SPIS TREŚCI / CONTENTS

ARTYKUŁY / ARTICLES

SECURO 2025, nr 12, ss. 5–20
ISSN: 2353-6330; e-ISSN: 2956-6665; https://securo.wnpism.uw.edu.pl
Copyright © by Maksymilian Borysewicz, 2025
Creative Commons: Attribution CC BY-NC 3.0 PL
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/pl/legalcode
DOI: https://doi.org/10.33896/Securo.2025.12.1

MAKSYMILIAN BORYSEWICZ

BUNT GRUPY WAGNERA JAKO FORMA KOMUNIKACJI TAKTYCZNEJ

The Wagner Group mutiny as a form of tactical communication

Artykuł analizuje bunt Grupy Wagnera z czerwca 2023 roku, wykorzystując ramy teoretyczne Maggie Dwyer dotyczące buntów jako formy komunikacji taktycznej. Dwyer definiuje bunty jako zaplanowane działania służące wymuszeniu dialogu z przywództwem w sytuacji, gdy formalne kanały komunikacji zawodzą. W tym kontekście artykuł bada, w jaki sposób działania Wagnera takie jak przejęcie strategicznych lokalizacji, unikanie eskalacji przemocy oraz intensywne wykorzystanie mediów społecznościowych wpisują się w schemat buntu jako wyrachowanej formy negocjacji, a nie chaotycznego aktu rebelii. Analiza wskazuje, że działania Wagnera miały dalekosiężne skutki, wykraczające poza bezpośrednie implikacje buntu. Pokazuje również, jak media cyfrowe, szczególnie Telegram, stały się kluczowym narzędziem zarządzania percepcją publiczną w nowoczesnych konfliktach militarnych. Wnioski podkreślają, że bunt Grupy Wagnera wpisuje się w globalny schemat niesubordynacji wojskowej, a jego analiza przyczynia się do lepszego zrozumienia roli mediów w konfliktach polityczno-militarnych.

Słowa kluczowe: Rosja, Grupa Wagnera, niesubordynacja wojskowa, media cyfrowe, Maggie Dwyer

The article analyzes the Wagner Group's mutiny of June 2023 through the theoretical framework proposed by Maggie Dwyer, which interprets mutinies as a form of tactical communication. Dwyer defines mutinies as deliberate actions aimed at forcing dialogue with leadership when formal channels of communication have broken down. In this context, the article examines how Wagner's actions such as seizing strategic locations, avoiding escalation of violence, and making intensive use of social media, fit the pattern of mutiny as a calculated form of negotiation rather than a chaotic act of rebellion. The analysis demonstrates that Wagner's actions had far-reaching consequences that extended beyond the immediate implications of the mutiny. It also demonstrates

MAKSYMILIAN BORYSEWICZ, student studiów II st. na kierunku administracja (Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Warszawski, Polska) oraz magister stosunków międzynarodowych (Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych, Uniwersytet Warszawski, Polska).

ORCID: 0009-0008-8346-3735; e-mail: m.barysevich@student.uw.edu.pl

how digital media, particularly Telegram, became a crucial tool for shaping public perception in modern military conflicts. The conclusions highlight that the Wagner Group's mutiny fits into a broader global pattern of military insubordination, and that its analysis contributes to a deeper understanding of the role of media in politico-military conflicts.

Keywords: Russia, Wagner Group, military insubordination, digital media, Maggie Dwyer

Wprowadzenie

W czerwcu 2023 r. Grupa Wagnera, prywatna rosyjska firma wojskowa kierowana przez Jewgienija Prigożyna, rozpoczęła nieoczekiwany i szybki marsz w kierunku Moskwy. Bunt, który zaczął się od zajęcia rosyjskiego miasta Rostów nad Donem, wywołał daleko idące konsekwencje zarówno w kraju, jak i za granicą. Bunt został jednak szybko zakończony. Siły Wagnera zatrzymały swój pochód, zanim dotarły do stolicy i wynegocjowały ugodę. To, co początkowo wydawało się chaotycznym i bezprecedensowym wyzwaniem dla rosyjskiej władzy państwowej może, po bliższej analizie, być rozumiane jako wyrachowany akt protestu, mający na celu wywarcie wpływu na władzę, a nie jej przejęcie.

Aby nadać sens buntowi Wagnera, artykuł wykorzystuje ramy teoretyczne inspirowane badaniami Maggie Dwyer dotyczącymi buntów w Afryce Zachodniej i Środkowej. W *Tactical Communication: Mutiny as a Dialogue in West and Central Africa* Dwyer dowodzi, że bunty nie są jedynie aktami rebelii lub przejawami braku dyscypliny, lecz formą komunikacji taktycznej, służącej wymuszeniu dialogu z przywódcami w sytuacjach, gdy formalne kanały komunikacji zawodzą. Ta perspektywa sugeruje, że bunty nie są tak irracjonalne, jak mogłoby się wydawać, lecz stanowią zorganizowane działania mające na celu artykulację skarg, wywieranie presji i negocjowanie zmian w strukturach hierarchicznych.

Zastosowanie spostrzeżeń Dwyer do krótkotrwałego buntu Grupy Wagnera ujawnia wzorce znane z innych tego typu wydarzeń. Podobnie jak afrykańscy żołnierze, siły Wagnera wykorzystały kombinację działań zwracających uwagę, aby rzucić wyzwanie przywództwu wojskowemu, nie dążąc przy tym do jawnego zamachu stanu. Co więcej, powstanie Grupy Wagnera pokazuje rosnące znaczenie wykorzystania mediów dla kształtowania percepcji publicznej i dynamiki buntów. Analiza ta przedstawia bunt Wagnera nie jako odosobniony przypadek, lecz jako część szerszego wzorca wojskowej niesubordynacji, przekraczającej granice kulturowe i geograficzne. Artykuł ma na celu pogłębienie zrozumienia, w jaki sposób bunty funkcjonują jako forma komunikacji w siłach zbrojnych, jakie znaczenie mają dla współczesnej dynamiki rosyjskiej władzy oraz w jaki sposób bunt Grupy Wagnera przyczynił się do osłabienia pozycji ministra obrony Siergieja Szojgu.

Analiza została podzielona na sześć części. W pierwszej omówiono założenia teoretyczne Maggie Dwyer dotyczące buntów w Afryce Zachodniej i Środkowej. Druga część przedstawia serię oskarżeń kierowanych pod adresem Ministerstwa Obrony oraz rosyjskich generałów. Trzecia analizuje relacje między groźbą użycia siły a faktycznym zastosowaniem przemocy podczas buntu. Czwarta koncentruje się na wzorcach taktycznych

stosowanych przez uczestników buntu. Piąta część bada rolę mediów, w tym platformy Telegram, zarówno w trakcie buntu, jak i po jego zakończeniu. Ostatnia część poświęcona jest analizie skutków buntu, zarówno krótkotrwałych, jak i długofalowych.

Zrozumienie buntu jako środka komunikacji taktycznej

Bunty od dawna postrzegane są jako chaotyczne i nieprzewidywalne akty rebelii, często jako irracjonalne przejawy frustracji wśród niezadowolonych żołnierzy. Jednak badania Maggie Dwyer nad buntami w Afryce Zachodniej i Środkowej podważają to konwencjonalne spostrzeżenie[1]. W swojej analizie Dwyer na nowo definiuje bunty jako formy "komunikacji taktycznej" – strategiczne działania personelu wojskowego mające na celu wyrażanie skarg i wymuszanie dialogu z przełożonymi.

Analiza Dwyer, oparta na ponad pięciu dekadach buntów w Afryce Zachodniej i Środkowej ujawnia, że wydarzenia te są często znacznie bardziej strategiczne i zaplanowane, niż mogłoby się początkowo wydawać[2]. Buntownicy starają się zazwyczaj wciągnąć przywódców w dialog dotyczący skarg, których nie można skutecznie rozwiązać za pośrednictwem oficjalnych kanałów. Skargi te są często zakorzenione w poczuciu niesprawiedliwości, korupcji i słabości przywódczej, a nie w prostych żądaniach korzyści materialnych. Dwyer zauważa, że bunty często przebiegają etapami, a żołnierze wysyłają ostrzeżenia przywódcom, co wskazuje, iż ich celem jest uzyskanie przewagi negocjacyjnej, a nie obalenie rządu. Buntownicy dążą do wywołania zakłóceń wymuszających reakcję władz, unikając jednocześnie pełnoskalowego chaosu. Takie podejście przedstawia bunt jako przemyślaną taktykę nakierowaną na reformy lub ustępstwa, a nie jako impulsywną rebelię.

Taktyka stosowana w buntach jest starannie dobierana, aby zmaksymalizować ich widoczność i oddziaływanie. Obejmuje ona m.in. zajmowanie miejsc o symbolicznym znaczeniu, wygłaszanie publicznych oświadczeń oraz grożenie użyciem siły, co nie zawsze przekłada się na faktyczną przemoc. W kilku krajach Afryki Zachodniej buntownicy zajmowali kluczową infrastrukturę, taką jak lotniska, stacje nadawcze czy kwatery wojskowe. Utrzymując kontrolę nad tymi obiektami, nie tylko demonstrowali swoją zdolność do zakłócania funkcjonowania państwa, lecz także podkreślali wagę swoich skarg i zmuszali przywódców wojskowych oraz politycznych do podjęcia dialogu.

Buntownicy często wykorzystują branie zakładników jako element swojej taktyki[3]. Obejmuje to uprowadzanie wysokich rangą urzędników, takich jak przewodniczący parlamentu czy dowódcy wojskowi. W przeciwieństwie do grup zbrojnych, buntownicy zazwyczaj nie ukrywają swojej tożsamości i rzadko grożą odebraniem życia zakładnikom. Ich celem jest wywieranie presji na przywództwo w celu wymuszenia negocjacji lub uzyskania obietnic, a nie zdobycie okupu czy realizacja zewnętrznych żądań. Kluczowa jest ostroż-

1 M. Dwyer, *Tactical Communication: Mutiny as a Dialogue in West and Central Africa*, „Africa Spectrum" 2015, vol. 50(1), s. 5–23.

2 Tamże, s. 6–8.

3 Tamże, s. 12–15.

ność, ponieważ skrzywdzenie zakładników mogłoby podważyć ich aspiracje do zmiany systemowej i osłabić podejmowane działania.

Inną powszechną taktyką, na którą wskazuje Dwyer, jest wykorzystanie mediów do wzmocnienia głosu buntowników[4]. W środowisku, gdzie obawy młodszych żołnierzy są często odrzucane lub tłumione, media stają się potężnym narzędziem rozpowszechniania ich przesłania. W wielu przypadkach buntownicy w Afryce Zachodniej wykorzystywali audycje radiowe lub przejmowali stacje radiowe i telewizyjne, aby nadawać swoje żądania i skargi, wciągając opinię publiczną w coś, co w innym przypadku pozostałoby wewnętrzną sprawą wojskową. Ta taktyka podkreśla argument Dwyer, że bunty dotyczą zarówno komunikacji, jak i konfrontacji.

Jednym z najważniejszych spostrzeżeń z pracy Dwyer jest rozróżnienie między groźbą przemocy a jej faktycznym użyciem[5]. Autorka zauważa, że w buntach kluczową rolę odgrywa groźba użycia siły, podczas gdy samo stosowanie przemocy jest zwykle ograniczone do minimum, co odróżnia je od zamachów stanu czy rewolucji. Grożąc przemocą, buntownicy zyskują przewagę, lecz jej unikanie otwiera przestrzeń do dialogu i negocjacji. Dwyer podkreśla, że bunt stanowi formę komunikacji taktycznej, której celem jest zmiana systemu, a nie jego zniszczenie.

Ujęcie teoretyczne Maggie Dwyer oferuje wnikliwą perspektywę, przedstawiając wojskową niesubordynację jako formę komunikacji. Postrzegając bunty jako celowe działania mające otworzyć przestrzeń do dialogu, Dwyer przesuwa akcent z chaosu na strategię, ukazując sposoby artykulacji postulatów żołnierzy w ramach struktur władzy. Jej analiza znajduje zastosowanie w ocenie buntu Grupy Wagnera w Rosji w 2023 roku, sugerując, że działania tej formacji stanowiły świadomie zaplanowaną formę negocjacji, a nie jedynie przejaw chaosu.

Chociaż bunt Wagnerowców nie mieści się całkowicie w wąskiej definicji „buntu" zakładającej, według Dwyer, masowe nieposłuszeństwo żołnierzy w ramach struktury państwowej, możliwe jest jego funkcjonalne porównanie[6]. Mimo braku formalnej integracji z siłami zbrojnymi Rosji, ich powiązania z Ministerstwem Obrony, zależność od państwowego finansowania i logistyki oraz podporządkowanie rosyjskiemu dowództwu wskazują, że działania Wagnerowców można interpretować jako próbę negocjacji w ramach tej specyficznej relacji zależności.

Ponadto działalność Grupy Wagnera w Afryce mogła dostarczyć istotnych doświadczeń w zakresie lokalnych praktyk związanych z buntami wojskowymi i destabilizacją struktur państwowych. W Sudanie, gdzie formacja ta funkcjonowała od 2018 roku, miała możliwość obserwacji przebiegu przewrotu wojskowego w 2021 roku oraz utrzymywała jednocześnie bliskie relacje z Siłami Szybkiego Wsparcia – formacją militarną o znacznym stopniu autonomii względem władz centralnych, która w 2023 roku odegrała kluczową rolę w wybuchu wojny domowej[7]. Z kolei w Republice Środkowoafrykańskiej, gdzie od 2018 roku Grupa

4 Tamże, s. 14–17.

5 Tamże, s. 10–12.

6 Tamże, s. 7.

7 E. Pokalova, *The Wagner Group in Africa: Russia's Quasi-State Agent of Influence*, „Studies in Conflict & Terrorism" 2023, s. 12–13.

Wagnera wspierała reżim prezydenta Faustina-Archange'a Touadéry w walce z rebeliantami po wyborach z 2020 roku, Grupa zdobywała doświadczenie zarówno w prowadzeniu działań militarnych, jak i w wykorzystywaniu instrumentów informacyjno-propagandowych[8]. Zebrane na tych obszarach doświadczenia mogły stanowić istotne źródło inspiracji dla zbrojnego wystąpienia Grupy Wagnera w Rosji w czerwcu 2023 roku.

Skargi i oskarżenia

Bunt był kulminacją długotrwałych napięć między Prigożynem a kluczowymi postaciami rosyjskiego establishmentu wojskowego, w szczególności ministrem obrony Siergiejem Szojgu i szefem Sztabu Generalnego Walerijem Gierasimowem. Zarzuty Prigożyna koncentrowały się na kilku podstawowych kwestiach.

Jego krytyka obejmowała oskarżenia o poważną niekompetencję w prowadzeniu strategicznych i taktycznych operacji rosyjskiego wojska podczas wojny na Ukrainie[9]. Prigożyn potępiał Szojgu i Gierasimowa za poważne niedociągnięcia logistyczne, takie jak niewystarczające dostawy amunicji dla sił Wagnera, twierdząc: „Brakuje nam pocisków, amunicji i wszystkiego innego. To, co wysyłają, to tylko 10% tego, czego potrzebujemy"[10]. Prigożyn utrzymywał, że celowe działania ze strony Ministerstwa Obrony doprowadziły do strat, których można było uniknąć: „Będziemy po prostu ginąć w dwa razy większej liczbie, póki to wszystko się nie skończy"[11]. Według niego ten niedobór nie tylko utrudniał operacje na linii frontu, lecz także odzwierciedlał systemowe zaniedbania w zarządzaniu i brak konsekwentnych priorytetów w skutecznym wyposażeniu sił.

Prigożyn oskarżył Szojgu i Gierasimowa o celowe sabotowanie działań Grupy Wagnera, opisując ich postępowanie jako zdradę motywowaną osobistą rywalizacją i walką o władzę, a nie względami operacyjnymi. Twierdził 21 lutego 2023 roku, że „pojawiła się informacja, iż wstrzymano dostawy saperek, aby żołnierze mogli się okopywać" oraz oskarżył Ministerstwo Obrony Rosji o próbę „zniszczenia Grupy Wagnera", przyrównując takie działania do „zdrady ojczyzny"[12].

Narracja o zdradzie przeplatała się z oskarżeniami Prigożyna o niekompetencję. Określał on te działania zarówno jako systemowe zaniedbania, jak i osobiste akty zemsty, pod-

---

8 O. Eguegu, *Russia's private military diplomacy in Africa: High risk, low reward, limited impact*, „South African Journal of International Affairs" 2022, vol. 29(4), s. 454–455.

9 F. Bryjka, A. Legucka, *Rywalizacja między rosyjską armią a Grupą Wagnera*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 6 czerwca 2023, www.pism.pl/publikacje/rywalizacja-miedzy-rosyjska-armia-a-grupa-wagnera [18.09.2024].

10 *Верхушка и низы: как российские элиты воспринимают войну на Украине*, BBC News, 10.05.2023, https://www.bbc.com/russian/features-65550067 [12.09.2024].

11 *Шансы Пригожина тают: чем может закончиться конфликт владельца ЧВК 'Вагнер' с Минобороны*, iStories, 22.02.2023, https://istories.media/news/2023/02/22/shansi-prigozhina-tayut-chem-mozhet-zakonchitsya-konflikt-vladeltsa-chvk-vagnera-s-minoboroni/ [12.09.2024].

12 *Пригожин обвинил Минобороны РФ в попытке уничтожить ЧВК 'Вагнер'*, Radio Svoboda, 21.02.2023, https://www.svoboda.org/a/prigozhin-obvinil-minoborony-rf-v-popytke-unichtozhitj-chvk-vagnera-/32281091.html [12.09.2024].

kreślając napięcia między Grupą Wagnera a Ministerstwem Obrony. Użycie obrazowego i silnie nacechowanego emocjonalnie języka wzmacniało te oskarżenia. Miał krzyczeć: „Szojgu, Gierasimow, gdzie są cholerne zapasy?! Spójrzcie na tych ludzi [martwych bojowników Wagnera], wy zwierzęta!”[13].

Bezpośrednim powodem buntu był rozkaz Szojgu nakazujący obowiązkowe zawieranie kontraktów przez bataliony ochotnicze, do których zaliczano także Grupę Wagnera, z Ministerstwem Obrony[14]. Wszystkie formacje paramilitarne działające poza strukturami Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej miały podpisać taki kontrakt do 1 lipca 2023 roku. Posunięcie to groziło Prigożynowi utratą jego głównego zasobu siłowego i wchłonięciem jego formacji przez Siły Zbrojne Rosji.

Praca Dwyer dostarcza ram interpretacyjnych dla zrozumienia zarzutów Prigożyna jako przejawów niezadowolenia z przywództwa w organizacjach hierarchicznych. Analogicznie do buntowników w Afryce, Prigożyn wykorzystywał media społecznościowe do publicznego artykułowania swoich roszczeń, próbując wymusić zmiany w kierownictwie wojskowym i polityce państwa. Jego działania eksponowały napięcia między decyzjami dowództwa a realiami pola walki, wskazując na niedociągnięcia taktyczne, korupcję oraz brak zaufania w rosyjskim systemie państwowym. Określając swoje zarzuty mianem zdrady i dowód na dysfunkcję systemu, Prigożyn pozycjonował się jako głos pomijanych grup żołnierzy w ramach rosyjskiej armii.

Użycie siły i powściągliwość

Według Dwyer, bunty bazują na kruchej równowadze między groźbą użycia przemocy a jej faktycznym zastosowaniem. Buntownicy posługują się przemocą w sposób selektywny, uderzając w kluczowe cele, lecz unikając rozlewu krwi na dużą skalę. Taka strategia pozwala im zachować możliwość negocjacji i uniknąć otwartego starcia.

Podobny mechanizm widoczny był w przypadku buntu Grupy Wagnera, który stanowił przykład strategicznego połączenia użycia siły z powściągliwością. Mimo ciężkiego uzbrojenia i wyposażenia, bojownicy tej formacji unikali bezpośredniego konfliktu z regularnymi siłami państwowymi, wybierając zamiast tego demonstrację siły poprzez marsz w kierunku Moskwy. W jego trakcie atakowali jedynie cele powietrzne, które mogły zagrozić ich bezpieczeństwu. W narracji Grupy Wagnera działania te miały charakter defensywny i wpisywały się w ramy „marszu sprawiedliwości”.

Najpoważniejszą stratą armii rosyjskiej była utrata 24 czerwca pod Woroneżem samolotu Ił-22M, który pełnił funkcję powietrznego punktu dowodzenia. W wyniku tego zda-

[13] *‘Шойгу, Герасимов, где, сука, боеприпасы?’ Пригожин матом наорал на руководство Минобороны РФ на фоне трупов наемников ЧВК ‘Вагнера’*, Meduza, 5.05.2023, https://meduza.io/news/2023/05/05/shoygu-gerasimov-gde-suka-boepripasy-prigozhin-matom-naoral-na-rukovodstvo-minoborony-rf-na-fone-trupov-naemnikov-chvk-vagnera [12.09.2024].

[14] *Война вовнутрь: на что рассчитывает Пригожин?*, Carnegie Endowment for International Peace, 23.05.2023, https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2023/06/vojna-vovnutr-na-chto-rasschityvaet-prigozhin?lang=ru [18.10.2024].

rzenia zginęło co najmniej dziesięć osób[15]. Choć samolot ten nie stanowił bezpośredniego zagrożenia dla buntowników, jego zestrzelenie miało istotne znaczenie strategiczne. Brytyjskie Ministerstwo Obrony wskazało, że Ił-22M był jednym z zaledwie dwunastu tego typu samolotów kluczowych dla działań Rosji przeciwko Ukrainie[16]. Prigożyn komentował incydent stwierdzając: „Żołnierz z konwoju strzelał do wszystkiego, co latało"[17].

Kontrola nad przemocą i eskalacją konfliktu jest dla buntowników kluczowa, ponieważ ich zdolność do przywrócenia porządku stanowi główne narzędzie przetargowe. Jednak strategia ta staje się mniej skuteczna wraz ze wzrostem liczby uczestników i narastaniem emocji, co może prowadzić do degradacji dyscypliny. Może to skutkować niezależnymi działaniami jednostek, sprzecznymi z ogólną strategią, takimi jak zestrzelenie samolotu Ił-22M czy także sześciu śmigłowców strąconych tego samego dnia, w tym dwóch szturmowych, trzech przeznaczonych do walki elektronicznej i jednego transportowego[18]. Mimo to siły Wagnera konsekwentnie unikały bezpośrednich starć z armią i starały się omijać większe ośrodki miejskie, takie jak Woroneż. Siły bezpieczeństwa przygotowywały się na ewentualny opór w miastach, co w przypadku konfrontacji groziło znacznym rozlewem krwi – scenariuszem, którego Wagnerowcy starali się uniknąć[19]. Gdy kolumna zaczęła zbliżać się do obwodu moskiewskiego, gdzie zaminowano mosty i rozmieszczono siły kordonowe[20], a Putin nie przystąpił bezpośrednio do negocjacji, „marsz sprawiedliwości" stracił sens. Atak na regularne, nawet słabsze wojska oznaczałby wejście w inny scenariusz.

Powściągliwość w użyciu siły umożliwiła pokojowe zakończenie konfliktu, choć nie usunęła podstawowych przyczyn niezadowolenia. Podobnie jak w przypadku buntów w Afryce, rosyjscy buntownicy posłużyli się groźbą siły jako narzędziem negocjacyjnym, jednocześnie unikając obalenia istniejącej struktury władzy.

Taktyki przyciągania uwagi

Bunt Grupy Wagnera w 2023 roku wykazuje podobieństwa do buntów w Afryce Zachodniej i Środkowej, gdzie rebelianci ogłaszali publicznie rozpoczęcie działań. Ich oświadczenia, kierowane zarówno do opinii krajowej, jak i międzynarodowej, często

---

15 *От огня вагнеровцев погибли не меньше десяти российских военных*, Meduza, 26.06.2023, https://meduza.io/feature/2023/06/26/v-boyah-s-vagnerovtsami-pogibli-bolee-desyati-rossiyskih-voennyh-pohozhe-mnogie-iz-nih-dazhe-ne-uchastvovali-v-podavlenii-myatezha [20.09.2025].

16 *Prigozhin's Mutineers Shot Down One of Russia's Limited High-Tech Command Aircraft*, Kyiv Post, 29 czerwca 2023, https://www.kyivpost.com/post/18872 [20.09.2025].

17 *Что Пригожин говорил до мятежа и после*, BBC News Russian, 27.05.2023, https://www.bbc.com/russian/articles/cq5gp4v1ll7o [19.10.2024].

18 *Wagner Revolt: How Many Planes and People Did Russia Lose?*, BBC News, 26 June 2023, www.bbc.com/news/world-europe-66031403, [18.09.2025].

19 *С чего начинался мятеж Пригожина*, BBC News Russian, 26.05.2023, https://www.bbc.com/russian/articles/cn01q088v5lo [19.10.2024].

20 *Yevgeny Prigozhin's coup: Russia's armed forces scramble at home to confront an armed insurrection by the nation's most outspoken mercenary figure*, Meduza, 23.06.2023, https://meduza.io/en/live/2023/06/23/yevgeny-prigozhin-s-coup [20.09.2025].

zawierały oskarżenia wobec władz o korupcję i nieudolność. Podobną taktykę zastosował Prigożyn, którego wypowiedzi w mediach społecznościowych odegrały kluczową rolę w przebiegu buntu. W przeciwieństwie do tajnych zamachów stanu, bunty takie jak bunt Wagnera często pełnią funkcję wstępu do negocjacji i bywają jawnie zapowiadane.

Założyciel Grupy Wagnera, wieczorem 23 czerwca, tuż przed rozpoczęciem działań zbrojnych, opublikował serię komunikatów, w których oskarżył Ministerstwo Obrony Federacji Rosyjskiej o celowe przeprowadzenie ataku na pozycje najemników. Jewgienij Prigożyn napisał: „Rada dowódców PMC Wagner podjęła decyzję. Należy położyć kres złu, jakie niesie ze sobą kierownictwo wojskowe kraju. Zaniedbują życie żołnierzy, zapomnieli o słowie »sprawiedliwość« – my ją przywrócimy. Dlatego ci, którzy dziś zniszczyli naszych ludzi […] zostaną ukarani. […] Po zakończeniu wrócimy na front, aby bronić naszej ojczyzny. […] Zostanie przywrócona sprawiedliwość żołnierzy, a potem sprawiedliwość dla całej Rosji”[21].

Prigożyn oskarżył wysokich rangą urzędników rosyjskiego resortu obrony, w szczególności ministra obrony Siergieja Szojgu, o niekompetencję i korupcję, przedstawiając bunt jako walkę o sprawiedliwość w wojsku. Co istotne i szczególnie wymowne, próbował on przekonać rosyjskie społeczeństwo oraz elity, że jego działania nie stanowią zamachu stanu: „To nie jest wojskowy przewrót. To marsz sprawiedliwości. Nasze działania nie kolidują z armią”[22].

W badaniach Dwyer afrykańscy buntownicy często zajmowali symboliczne miejsca, aby zwrócić uwagę na swoje żądania i wywrzeć presję na przywódców. W Afryce Zachodniej i Środkowej regularnie przejmowali bazy wojskowe, budynki rządowe lub inne kluczowe obiekty infrastruktury, wymuszając w ten sposób negocjacje. Podobną strategię można dostrzec podczas buntu w 2023 roku, kiedy Grupa Wagnera w nocy z 23 na 24 czerwca jako pierwszy znaczący krok przejęła kwaterę główną Południowego Okręgu Wojskowego w Rostowie nad Donem[23]. Posunięcie to miało charakter strategiczny, ponieważ kwatera stanowi centralny węzeł dowodzenia operacjami wojskowymi Rosji w Ukrainie. Zajęcie tej symbolicznej i jednocześnie operacyjnie kluczowej lokalizacji, dokonane bez oporu, unaoczniło zdolność Wagnera do podważania hierarchii rosyjskiego wojska bez bezpośredniej konfrontacji z Kremlem.

24 czerwca siły Wagnera przejęły kontrolę nad jedną z kluczowych baz lotniczych w regionie, w Melichowie. Według doniesień medialnych Grupa Wagnera demonstracyjnie nie ingerowała w prowadzenie działań wojennych przeciwko Ukrainie, lecz stanowczo zapobiegała wszelkim operacjom wymierzonym przeciwko własnym siłom[24]. Tym samym

---

21 *Пригожин объявил, что фактически собирается осуществить военный переворот в России, назвав его ‘маршем справедливости’*, Meduza, 23.05.2023, https://meduza.io/feature/2023/06/23/prigozhin-ob-yavil-chto-fakticheski-sobiraetsya-osuschestvit-voennyy-perevorot-v-rossii-nazvav-ego-marshem-spravedlivosti [20.10.2024].

22 Tamże.

23 *Global Reaction to Prigozhin vs. Kremlin Situation*, Voice of America, 23.05.2023, https://www.golosameriki.com/a/global-reaction-to-prigozhin-vs-kremlin-situation/7151114.html [13.11.2024].

24 *Что происходит в Донбассе?*, Kavkaz.Realii, 24.05.2023, https://www.kavkazr.com/a/chto-proiskhodit-v-donbasse/31719913.html?lbis=344526 [20.10.2024].

nie tylko zdobyła kolejny strategiczny obiekt wojskowy, ale także wyraźnie zademonstrowała lojalność wobec państwa rosyjskiego i jego celów wojennych na Ukrainie. Te działania odzwierciedlały strategię afrykańskich buntowników polegającą na zajmowaniu kluczowych obszarów w celu wymuszenia reakcji, co jasno wskazuje, że bunt Wagnera miał na celu zdobycie przewagi negocjacyjnej, a nie obalenie państwa.

Branie zakładników stanowi jedną z częściej stosowanych taktyk buntowników. W przeciwieństwie do grup przestępczych czy terrorystycznych, buntownicy rzadko ukrywają swoją tożsamość i rzadko grożą życiem zakładników. Ich celem jest wywarcie presji w imię zmiany systemowej lub uzyskania korzyści materialnych, bez ryzyka poważnych reperkusji.

Przejmując kontrolę nad sztabem Południowego Okręgu Wojskowego, Jewgienij Prigożyn spotkał się z wiceministrem obrony Junusem-Bekiem Jewkurowem oraz pierwszym zastępcą szefa Głównego Zarządu Wywiadu Sztabu Generalnego, Władimirem Aleksiejewem. Spotkanie to miało charakter przypominający „sytuację zakładniczą". W istocie obaj urzędnicy znaleźli się w roli zakładników Prigożyna, co wyraźnie pokazał opublikowany przez Grupę Wagnera materiał filmowy, rozpowszechniony na jej kanałach w serwisie Telegram[25].

W opublikowanym komunikacie Prigożyn nie groził bezpośrednio życiu zakładników, lecz domagał się szacunku i rozpoczęcia negocjacji z najwyższymi władzami politycznymi. Oświadczył: „Jesteśmy tutaj, blokujemy Rostów i zmierzamy do Moskwy", jednocześnie żądając dymisji ministra obrony Siergieja Szojgu oraz szefa Sztabu Generalnego Walerija Gierasimowa: „Chcemy dostać szefa Sztabu Generalnego [Gierasimowa] i [ministra obrony] Szojgu". Uzasadniał swoje działania niesprawiedliwym traktowaniem Grupy Wagnera i innych rosyjskich żołnierzy. Zarzucił dowództwu: „Chłopaki giną, bo wpychacie ich na mięso. Bez amunicji, bez planu, bez jakichkolwiek przemyśleń"[26]. Jak zauważyła Maggie Dwyer, buntownicy w podobnych sytuacjach starają się przedstawiać swoje działania jako niewymierzone przeciwko państwu i nieszkodzące jego bezpieczeństwu. Prigożyn w rozmowie z przedstawicielami sztabu zapewniał: „Nie przeszkadzamy wam w kierowaniu wojskami".

Zgodnie z ustaleniami Dwyer buntownicy starali się brać jako zakładników nie tyle oficerów, ile raczej członków elit politycznych[27]. Uwięzienie przedstawicieli armii ogranicza bowiem konflikt do wewnętrznych spraw wojska, któremu buntownicy nie ufają. Włączając w ten proces polityków, buntownicy omijają hierarchię dowodzenia i przenoszą swoje skargi na poziom polityczny, jednocześnie zwracając uwagę na nadużycia ze strony przełożonych.

W przypadku buntu Grupy Wagnera jedynymi osobami, które można określić mianem zakładników byli wysokiej rangi dowódcy sztabu Południowego Okręgu Wojskowego.

---

25 *Пригожин объяснил высшим чинам российской армии, что с ним надо говорить на 'вы'*, Meduza, 24.05.2023, https://meduza.io/feature/2023/06/24/prigozhin-ob-yasnil-vysshim-chinam-rossiyskoy-armii-chto-s-nim-nado-govorit-na-vy [20.10.2024].

26 Tamże.

27 M. Dwyer, *Tactical…*, s. 19.

Potencjalne ograniczenia tej taktyki w kontekście rosyjskim można wyjaśnić po pierwsze, wysokim stopniem centralizacji państwa i reżimu w Rosji w porównaniu z krajami afrykańskimi, a po drugie ścisłym rozdziałem między elitami wojskowymi a politycznymi, charakterystycznym dla rosyjskiego systemu. W przeciwieństwie do zdecentralizowanych reżimów afrykańskich, lokalni aktorzy polityczni, tacy jak gubernatorzy czy burmistrzowie, w Rosji są pozbawieni zarówno istotnej podmiotowości politycznej, jak i strategicznej wartości. Co więcej, to właśnie oni należą do grup najbardziej narażonych na represje ze strony rosyjskich struktur siłowych[28].

Wykorzystanie mediów i postrzeganie publiczne

Rola mediów i percepcji publicznej od zawsze była kluczowym elementem dynamiki buntów, a bunt Grupy Wagnera nie stanowił wyjątku. W badaniach Dwyer afrykańscy buntownicy często korzystali z transmisji radiowych i publicznych zgromadzeń, aby wyrażać swoje żądania i zdobywać poparcie. W rosyjskim kontekście Grupa Wagnera wykorzystywała media społecznościowe i platformy internetowe w podobny sposób, pokazując jak narzędzia komunikacji w buntach ewoluowały wraz z rozwojem technologii.

Grupa Wagnera wykorzystywała platformy cyfrowe, w szczególności Telegram, do rozpowszechniania przemówień i wystąpień Jewgienija Prigożyna oraz jego krytyki wobec rosyjskich dowódców wojskowych. Publiczne oświadczenia Prigożyna, w których atakował kierownictwo armii, często publikowano w formie nagrań wideo lub tekstowych komunikatów, które szybko rozprzestrzeniały się w mediach społecznościowych.

Według różnych analiz w 2024 roku Telegram miał w Rosji ponad 89 milionów użytkowników, co świadczy o bardzo wysokim stopniu penetracji tego medium w społeczeństwie[29]. Natomiast w badaniu Levada Center z marca 2024 roku około 24% respondentów wskazało kanały na Telegramie jako zwyczajowe źródło informacji o wydarzeniach w kraju i na świecie, podczas gdy 65% wciąż polegało na telewizji[30]. Pokazuje to, że Telegram stanowił istotne źródło informacji, ale nie zastąpił masowego zasięgu telewizji. Jednak, jak podkreśla analiza RAND Corporation, Telegram umożliwia bardzo szybkie rozpowszechnianie krótkich komunikatów i materiałów wideo, co czyni go szczególnie ważnym w sytuacjach kryzysowych oraz dla odbiorców śledzących wydarzenia na bieżąco[31]. To właśnie w takich momentach audytorium Telegramu ma tendencję do istotnego wzrostu.

---

28 M. Torikai, *Integrating Governor Posts Into the Federal Bureaucratic Structure: Resignation and Post-Tenure Careers of Governors in Russia*, „Europe-Asia Studies" 2023, vol. 75(10), s. 1670–1672.

29 *Russia Restricts Calls via WhatsApp and Telegram, the Latest Step to Control the Internet*, AP News, 1 Mar. 2024, apnews.com/article/russia-internet-messenger-whatsapp-telegram-crackdown-2a89703deb1094af1b0206161efe2050 [21.09.2025].

30 *The Role of Television and the Internet as the Main Sources of News and the TOP Most Popular Russian Journalists*, Levada-Center, 7 June 2024, https://www.levada.ru/en/2024/06/07/the-role-of-television-and-the-internet-as-the-main-sources-of-news-and-the-top-most-popular-russian-journalists/ [21.09.2025].

31 *Measuring the Reach of Russia's Propaganda in the Russia-Ukraine War*, RAND Corporation, Research Brief RB-A3450-2, 2025, https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RBA3450-2.html [21.09.2025].

Telegram stał się kluczowym narzędziem w budowaniu politycznej pozycji Prigożyna oraz głównym źródłem informacji o buncie dla rosyjskiego społeczeństwa. Można wręcz powiedzieć, że bez Telegrama bunt w dużej mierze nie doszedłby do skutku. Według danych „Centrum Lewady" to właśnie użytkownicy kanałów na Telegramie jako pierwsi dowiadywali się o wydarzeniach i rozpowszechniali wiadomości[32]. W nocy z piątku na sobotę o buncie wiedziało 42% użytkowników tej platformy, podczas gdy jedynie 16% odbiorców tradycyjnych mediów i 28% korzystających z Internetu oraz innych mediów społecznościowych. W sobotni poranek poziom świadomości wzrósł: do 72% wśród odbiorców źródeł online, 65% dzięki przekazom ustnym, ale tylko 57% wśród widzów telewizji. Telegram nadal zdecydowanie dominował, osiągając 86%.

Prigożyn odegrał kluczową rolę w rozwoju rosyjskiego segmentu Telegrama, promując prowojenne kanały tzw. *wojenkorów* jako alternatywę dla oficjalnej propagandy telewizyjnej[33]. Podobnie jak Grupa Wagnera, *wojenkorzy* kreowali wizerunek Wagnerowców jako skutecznej siły, choć nie zawsze zgodny z rzeczywistością. W warunkach cenzury stali się głównym źródłem informacji o froncie dla rosyjskiego społeczeństwa. Popularność tych kanałów przyciągnęła uwagę Kremla, a spotkania Putina z niektórymi *wojenkorami* umocniły ich pozycję. Inspirowana przez Prigożyna i rozpowszechniana przez *wojenkorów* ideologia, akcentująca „prawdziwy" patriotyzm i krytykująca Ministerstwo Obrony oraz częściowo Kreml okazała się przekazem, który ostatecznie stał się podstawą buntu. Pomimo pewnego chaosu wśród *wojenkorów*, Telegram pozostawał w dużej mierze po stronie Prigożyna[34]. Nawet w swoim porannym wystąpieniu 24 czerwca Władimir Putin musiał odnieść się do pozytywnych nastrojów wobec Prigożyna obecnych w przestrzeni medialnej. Choć w przemówieniu transmitowanym przez telewizję nazwał bunt „zdradą", „czynem haniebnym" i „ciosem w plecy", jak również porównał sytuację do wydarzeń z 1917 roku i zapewnił, że wszyscy, którzy wybrali drogę buntu, „poniosą nieuniknioną karę", to jednak ani razu nie wymienił nazwiska Prigożyna ani nazwy Grupa Wagnera. Wystąpienie Putina spotkało się ze sceptycyzmem: 59% czytelników kanałów na Telegramie poparło krytykę kierownictwa wojskowego, a aż 37% wciąż deklarowało szerokie poparcie dla Prigożyna już po buncie[35].

To pozwoliło Prigożynowi dotrzeć do szerokiego grona odbiorców w Rosji z pominięciem tradycyjnych mediów kontrolowanych przez państwo, które mogłyby ograniczyć lub zniekształcić jego przekaz. Natychmiastowość i łatwy dostęp do mediów społecznościowych nadały buntowi Grupy Wagnera widoczność, jakiej afrykańskie powstania często nie były w stanie osiągnąć z powodu bardziej ograniczonych możliwości komunikacyjnych.

Zarówno w Afryce, jak i w Rosji walka o opinię publiczną była kluczowym aspektem buntu. Badania Dwyer pokazują, że afrykańscy buntownicy często wykorzystywali radio

---

32 *Мятеж 23–24 июня в восприятии россиян*, Левада-Центр, 03.06.2023, https://www.levada.ru/2023/07/03/myatezh-23-24-iyunya-v-vospriyatii-rossiyan/ [12.11.2024].

33 *Мятеж Пригожина: краткосрочные и долгосрочные последствия*, Re: Russia, 28.05.2023, https://re-russia.net/analytics/087/ [12.11.2024].

34 Tamże.

35 *Мятеж Пригожина…*

i publiczne wystąpienia, aby przedstawiać swoje działania jako uzasadnione i zdobywać poparcie społeczne. W Rosji strategia medialna Prigożyna odzwierciedlała ten wysiłek, lecz w nowocześniejszej formie: Internet służył mu nie tylko do nagłaśniania zarzutów, ale także do podważania legitymacji rosyjskiego przywództwa wojskowego w oczach krajowej opinii publicznej.

Jedną z kluczowych różnic między buntem Prigożyna a przewrotami wojskowymi obserwowanymi w Afryce był zakres podejmowanych działań oraz dostępne zasoby. Prigożyn dysponował rozbudowanym zapleczem informacyjno-propagandowym: był powiązany z tzw. „fabryką trolli", finansował media o charakterze propagandowym, a także stworzył holding medialny „Patriot"[36]. Warto podkreślić, że w Republice Środkowoafrykańskiej Prigożyn inicjował zakładanie gazet oraz stacji radiowych, których celem było osłabienie poparcia dla ugrupowań opozycyjnych i rebelianckich, a także eliminacja polityków postrzeganych jako sprzyjających Francji, w tym części członków Zgromadzenia Narodowego oraz ministra spraw zagranicznych[37]. W Republice Środkowoafrykańskiej Grupa Wagnera zdobywała doświadczenia w łączeniu operacji militarnych z działaniami w sferze informacyjnej. W przeciwieństwie do afrykańskich formacji wojskowych, Grupa Wagnera dysponowała nie tylko znacznymi zasobami militarnymi, lecz także unikalnym instrumentarium medialnym oraz praktyką w prowadzeniu działań hybrydowych, co umożliwiło jej skuteczniejsze działania, stosunkowo bezkrwawe zakończenie buntu, a także wywołanie daleko idących konsekwencji politycznych w Rosji.

Rezultaty krótkoterminowe i długoterminowe

Bunt Grupy Wagnera zakończył się szybko i niespodziewanie dzięki porozumieniu, w ramach którego siły Wagnera wycofały się, unikając bezpośredniej konfrontacji. Początkowo skutki buntu wydawały się ograniczone, jednak z czasem ujawniły się jego poważne konsekwencje.

Pokojowe porozumienie z 24 czerwca, wynegocjowane przy pomocy Aleksandra Łukaszenki pozwoliło Prigożynowi i jego oddziałom uniknąć odpowiedzialności w zamian za przeniesienie na Białoruś[38]. Dzięki temu udało się zapobiec rozlewowi krwi i uniknąć walk w Moskwie. Dwa miesiące później 23 sierpnia Prigożyn zginął jednak w katastrofie lotniczej, powszechnie uznawanej za zamach, co sugeruje, że władze Rosji postanowiły ostatecznie wyeliminować zagrożenie[39]. Bunt przyniósł Grupie Wagnera mieszane rezultaty[40].

---

36 M. Laruelle, K. Limonier, *Beyond "hybrid warfare": a digital exploration of Russia's entrepreneurs of influence*, „Post-Soviet Affairs" 2021, vol. 37(4), s. 322–324.

37 O. Eguegu, *Russia's private…*, s. 416.

38 A.M. Dyner, *Znaczenie buntu Prigożyna dla rosyjskiej polityki bezpieczeństwa*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 26 czerwca 2023, www.pism.pl/publikacje/znaczenie-buntu-prigozyna-dla-rosyjskiej-polityki-bezpieczenstwa [20.09.2025].

39 Raport OSW, *Cisza po burzy. Rosja po buncie Prigożyna*, 30.10.2023, s. 8, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/raport-osw/2023-10-30/cisza-po-burzy [20.09.2025].

40 Tamże, s. 16.

Część żołnierzy wcielono do armii rosyjskiej, poddając ich większemu nadzorowi i ograniczając autonomię. Lojalistów Prigożyna przeniesiono na Białoruś, gdzie zajęli się głównie szkoleniami, co osłabiło ich znaczenie operacyjne. Rozproszenie sił Wagnera pokazuje dążenie władz Rosji do podziału i osłabienia organizacji.

Najważniejsze, a zarazem najmniej oczekiwane konsekwencje nastąpiły w maju 2024 roku, kiedy Szojgu i Patruszew opuścili odpowiednio stanowiska ministra obrony oraz sekretarza Rady Bezpieczeństwa[41]. W charakterystycznym dla rosyjskiego systemu autorytarnego stylu podejmowania decyzji, odpornego na presję zewnętrzną, lecz skłonnego do cofania lub odwoływania niepopularnych rozstrzygnięć, gdy opinia publiczna zdąży już o nich zapomnieć, po upływie jedenastu miesięcy został osiągnięty jeden z głównych celów buntu Prigożyna[42]. Szojgu obejmował stanowiska ministerialne jeszcze w ostatnich miesiącach istnienia Związku Radzieckiego (jako szef Ministerstwa ds. Sytuacji Nadzwyczajnych) i był najdłużej urzędującym ministrem obrony, pełniąc tę funkcję od 2012 roku. Podobnie Patruszew, nieprzerwanie sprawujący funkcję sekretarza Rady Bezpieczeństwa od 2008 roku.

Jednak te głębokie zmiany kadrowe w strukturach siłowych państwa pogrążonego w wojnie nie były najbardziej przełomowe. Najbardziej nietypowym zjawiskiem w rosyjskim systemie autorytarnym okazała się kampania antykorupcyjna wymierzona w zastępców i generałów Szojgu, rozpoczęta po jego odejściu[43]. W ciągu kilku miesięcy z oskarżeniami o korupcję i oszustwa zmierzyło się jedenastu wysokich rangą oficerów, z których każdy miał bliskie powiązania z byłym ministrem[44].

Kampanię antykorupcyjną wymierzoną w Ministerstwo Obrony należy postrzegać jako kontynuację wydarzeń związanych z Prigożynem oraz zakulisowych rozgrywek, które rozpoczęły się po jego buncie. Sam bunt był formą komunikatu, a jego głównym przesłaniem była krytyka niekompetencji ministra Szojgu i rosyjskiego dowództwa wojskowego.

W połączeniu z bezprecedensowym wzrostem budżetów obronnych na lata 2023–2025[45] Szojgu stał się „kulawą kaczką", podobnie jak jego najbliżsi współpracownicy. Zwiększone przepływy finansowe okazały się wyzwaniem, któremu minister nie sprostał, wykazując się rażącą niekompetencją. Ostatecznie doprowadziło to do jego zastąpienia przez ekonomistę-technokratę Andrieja Bielousowa, nieuwikłanego w poważniejsze skandale korupcyjne.

41 G. Faulconbridge, A. Osborn, *Putin demotes Cold War warrior Patrushev and raises two younger allies*, Reuters, 14 maja 2024, https://www.reuters.com/world/europe/putin-appoints-patrushev-dyumin-kremlin-aides-2024-05-14/ [19.09.2024].

42 T. Frye, *Weak Strongman: The Limits of Power in Putin's Russia*, Princeton University Press 2021, s. 126–128.

43 *Репрессии в Министерстве обороны России: кто за ними стоит и каковы последствия*, Carnegie Endowment for International Peace, 06.05.2024, https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2024/06/russia-defense-ministry-repressions?lang=ru&center=russia-eurasia [12.11.2024].

44 *Аресты и отставки в российском Минобороны. Хроника*, BBC News Russian, 26.06.2024, https://www.bbc.com/russian/articles/c255dgr9evgo [12.11.2024].

45 X. Liang, N. Tian, D. Lopes da Silva, L. Scarazzato, Z.A. Karim, J. Guiberteau Ricard, *Trends in World Military Expenditure, 2024*, Stockholm 2025, s. 4, https://www.sipri.org/publications/2025/sipri-fact-sheets/trends-world-military-expenditure-2024 [20.09.2025].

Zmiany te byłyby znacznie mniej prawdopodobne bez buntu Prigożyna, którego kluczowym elementem były zasoby medialne. Dzięki Telegramowi Prigożynowi udało się przebić przez dominację mediów państwowych i dotrzeć do szerokich warstw rosyjskiego społeczeństwa, przedstawiając narrację, której władze i sam prezydent nie mogli zignorować. Istotniejsze jest jednak to, że narracja ta została wykorzystana w wewnętrznych frakcyjnych walkach przeciwko Szojgu[46].

Podsumowanie

Analiza wydarzeń, oparta na koncepcji Maggie Dwyer dotyczącej buntów wojskowych jako form komunikacji taktycznej wskazuje, że działania Grupy Wagnera miały charakter bardziej strategiczny i zaplanowany niż mogłoby się początkowo wydawać. Przykład ten dowodzi, iż taktyczna niesubordynacja może stanowić skuteczne narzędzie wywierania presji na elity władzy, jednocześnie uwydatniając rosnące znaczenie mediów, w szczególności cyfrowych, w kształtowaniu przebiegu i percepcji współczesnych konfliktów polityczno-militarnych.

Buntownicy wykorzystywali zajęcie symbolicznych lokalizacji, takich jak kwatera główna Południowego Okręgu Wojskowego, w połączeniu z taktycznym unikaniem eskalacji przemocy oraz masowym użyciem mediów społecznościowych, zwłaszcza Telegrama. Taka strategia pozwoliła zachować możliwość negocjacji i zbudować spójną narrację Prigożyna. Media odegrały kluczową rolę w komunikacji i kształtowaniu obrazu buntu dzięki czemu, mimo śmierci Prigożyna w podejrzanej katastrofie lotniczej oraz rozproszenia i częściowej integracji Grupy Wagnera z armią rosyjską, jego wystąpienie wywarło dalekosiężne skutki. Należą do nich m.in. zmiana przywództwa w Ministerstwie Obrony oraz antykorupcyjne działania wymierzone w jego kadry.

Dwyer w swoich badaniach podkreśla znaczenie mediów w przestrzeni współczesnych i przyszłych aktów militarnego nieposłuszeństwa[47]. Zwraca uwagę, że coraz częstsze korzystanie z mediów przez żołnierzy narusza tradycyjny łańcuch dowodzenia, umożliwiając szybkie rozpowszechnianie skarg. W rezultacie dialog przenosi się do sfery cywilnej, co stanowi dodatkowe wyzwanie dla przywództwa politycznego i szczególnie ujawniło się w przypadku buntu Prigożyna.

Analiza buntu Grupy Wagnera ukazuje rosnące znaczenie mediów w konflikcie z Ministerstwem Obrony. Kluczową rolę odegrały media cyfrowe, które kształtowały percepcję publiczną i wspierały organizację działań. W szczególności platforma Telegram stała się centralnym narzędziem komunikacji, pozwalając na szybkie rozpowszechnianie narracji krytykujących rosyjskie dowództwo wojskowe oraz budowanie wizerunku Wagnerowców jako skutecznej siły militarnej. Dzięki temu mogli oni dotrzeć do szerokiej publiczności, omijając kontrolowane przez państwo media tradycyjne. Przykład Wagnera pokazuje, że

[46] *Репрессии в Министерстве обороны…*

[47] M. Dwyer, *Tactical…*, s. 18.

nowoczesne technologie znacząco zwiększają zasięg i tempo komunikacji, czyniąc media kluczowym narzędziem w zarządzaniu percepcją i dynamiką buntów.

Bibliografia

Artykuły naukowe

Dwyer M., *Tactical Communication: Mutiny as a Dialogue in West and Central Africa*, „Africa Spectrum" 2015, vol. 50(1).

Eguegu O., *Russia's private military diplomacy in Africa: High risk, low reward, limited impact*, „South African Journal of International Affairs" 2022, vol. 29(4).

Laruelle M., Limonier K., *Beyond "hybrid warfare": a digital exploration of Russia's entrepreneurs of influence*, „Post-Soviet Affairs" 2021, vol. 37(4).

Pokalova E., *The Wagner Group in Africa: Russia's Quasi-State Agent of Influence*, „Studies in Conflict & Terrorism" 2023.

Torikai M., *Integrating Governor Posts Into the Federal Bureaucratic Structure: Resignation and Post-Tenure Careers of Governors in Russia*, „Europe-Asia Studies" 2023, vol. 75(10).

Druki zwarte

Frye T., *Weak Strongman: The Limits of Power in Putin's Russia*, Princeton University Press 2021.

Źródła internetowe

Bryjka F., Legucka A., *Rywalizacja między rosyjską armią a Grupą Wagnera*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 6 czerwca 2023, www.pism.pl/publikacje/rywalizacja-miedzy-rosyjska-armia-a-grupa-wagnera [18.09.2024].

Dyner A.M., *Znaczenie buntu Prigożyna dla rosyjskiej polityki bezpieczeństwa*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 26 czerwca 2023, www.pism.pl/publikacje/znaczenie-buntu-prigozyna-dla-rosyjskiej-polityki-bezpieczenstwa [20.09.2025].

Faulconbridge G., Osborn A., *Putin demotes Cold War warrior Patrushev and raises two younger allies*, Reuters, 14 maja 2024, https://www.reuters.com/world/europe/putin-appoints-patrushev-dyumin-kremlin-aides-2024-05-14/ [19.09.2024].

Global Reaction to Prigozhin vs. Kremlin Situation, Voice of America, 23.05.2023, https://www.golosameriki.com/a/global-reaction-to-prigozhin-vs-kremlin-situation/7151114.html [13.11.2024].

Liang X., Tian N., Lopes da Silva D., Scarazzato L., Karim Z.A., Guiberteau Ricard J., *Trends in World Military Expenditure, 2024*, Stockholm 2025, https://www.sipri.org/publications/2025/sipri-fact-sheets/trends-world-military-expenditure-2024 [20.09.2025].

Measuring the Reach of Russia's Propaganda in the Russia-Ukraine War, RAND Corporation, Research Brief RB-A3450-2, 2025, https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RBA3450-2.html [21.09.2025].

Prigozhin's Mutineers Shot Down One of Russia's Limited High-Tech Command Aircraft, Kyiv Post, 29 czerwca 2023, https://www.kyivpost.com/post/18872 [20.09.2025].

Raport OSW, *Cisza po burzy. Rosja po buncie Prigożyna*, 30.10.2023, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/raport-osw/2023-10-30/cisza-po-burzy [20.09.2025].

Russia Restricts Calls via WhatsApp and Telegram, the Latest Step to Control the Internet, AP News, 1 Mar. 2024, apnews.com/article/russia-internet-messenger-whatsapp-telegram-crackdown-2a89703deb1094af1b0206161efe2050 [21.09.2025].

The Role of Television and the Internet as the Main Sources of News and the TOP Most Popular Russian Journalists, Levada-Center, 7 June 2024, https://www.levada.ru/en/2024/06/07/the-role-of-television-and-the-internet-as-the-main-sources-of-news-and-the-top-most-popular-russian-journalists/ [21.09.2025].

Wagner Revolt: How Many Planes and People Did Russia Lose?, BBC News, 26 June 2023, www.bbc.com/news/world-europe-66031403, [18.09.2025].

Yevgeny Prigozhin's coup: Russia's armed forces scramble at home to confront an armed insurrection by the nation's most outspoken mercenary figure, Meduza, 23.06.2023, https://meduza.io/en/live/2023/06/23/yevgeny-prigozhin-s-coup [20.09.2025].

Аресты и отставки в российском Минобороны. Хроника, BBC News Russian, 26.06.2024, https://www.bbc.com/russian/articles/c255dgr9evgo [12.11.2024].

Верхушка и низы: как российские элиты воспринимают войну на Украине, BBC News, 10.05.2023, https://www.bbc.com/russian/features-65550067 [12.09.2024].

Война вовнутрь: на что рассчитывает Пригожин?, Carnegie Endowment for International Peace, 23.05.2023, https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2023/06/vojna-vovnutr-na-chto-rasschityvaet-prigozhin?lang=ru [18.10.2024].

Мятеж 23-24 июня в восприятии россиян, Левада-Центр, 03.06.2023, https://www.levada.ru/2023/07/03/myatezh-23-24-iyunya-v-vospriyatii-rossiyan/ [12.11.2024].

Мятеж Пригожина: краткосрочные и долгосрочные последствия, Re: Russia, 28.05.2023, https://re-russia.net/analytics/087/ [12.11.2024].

От огня вагнеровцев погибли не меньше десяти российских военных, Meduza, 26.06.2023, https://meduza.io/feature/2023/06/26/v-boyah-s-vagnerovtsami-pogibli-bolee-desyati-rossiyskih-voennyh-pohozhe-mnogie-iz-nih-dazhe-ne-uchastvovali-v-podavlenii-myatezha [20.09.2025].

Пригожин обвинил Минобороны РФ в попытке уничтожить ЧВК 'Вагнер', Radio Svoboda, 21.02.2023, https://www.svoboda.org/a/prigozhin-obvinil-minoborony-rf-v-popytke-unichtozhitj-chvk-vagnera-/32281091.html [12.09.2024].

Пригожин объявил, что фактически собирается осуществить военный переворот в России, назвав его 'маршем справедливости', Meduza, 23.05.2023, https://meduza.io/feature/2023/06/23/prigozhin-ob-yavil-chto-fakticheski-sobiraetsya-osuschestvit-voennyy-perevorot-v-rossii-nazvav-ego-marshem-spravedlivosti [20.10.2024].

Пригожин объяснил высшим чинам российской армии, что с ним надо говорить на 'вы', Meduza, 24.05.2023, https://meduza.io/feature/2023/06/24/prigozhin-ob-yasnil-vysshim-chinam-rossiyskoy-armii-chto-s-nim-nado-govorit-na-vy [20.10.2024].

Репрессии в Министерстве обороны России: кто за ними стоит и каковы последствия, Carnegie Endowment for International Peace, 06.05.2024, https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2024/06/russia-defense-ministry-repressions?lang=ru&center=russia-eurasia [12.11.2024].

С чего начинался мятеж Пригожина, BBC News Russian, 26.05.2023, https://www.bbc.com/russian/articles/cn01q088v5lo [19.10.2024].

Что Пригожин говорил до мятежа и после, BBC News Russian, 27.05.2023, https://www.bbc.com/russian/articles/cq5gp4v1ll7o [19.10.2024].

Что происходит в Донбассе?, Kavkaz.Realii, 24.05.2023, https://www.kavkazr.com/a/chto-proiskhodit-v-donbasse/31719913.html?lbis=344526 [20.10.2024].

Шансы Пригожина тают: чем может закончиться конфликт владельца ЧВК 'Вагнер' с Минобороны, iStories, 22.02.2023, https://istories.media/news/2023/02/22/shansi-prigozhina-tayut-chem-mozhet-zakonchitsya-konflikt-vladeltsa-chvk-vagnera-s-minoboroni/ [12.09.2024].

'Шойгу, Герасимов, где, сука, боеприпасы?' Пригожин матом наорал на руководство Минобороны РФ на фоне трупов наемников ЧВК 'Вагнера', Meduza, 5.05.2023, https://meduza.io/news/2023/05/05/shoygu-gerasimov-gde-suka-boepripasy-prigozhin-matom-naoral-na-rukovodstvo-minoborony-rf-na-fone-trupov-naemnikov-chvk-vagnera [12.09.2024].

SECURO 2025, nr 12, ss. 21–31
ISSN: 2353-6330; e-ISSN: 2956-6665; https://securo.wnpism.uw.edu.pl
Copyright © by Anastasiya Kazanovich, 2025
Creative Commons: Attribution CC BY-NC 3.0 PL
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/pl/legalcode
DOI: https://doi.org/10.33896/Securo.2025.12.2

ANASTASIYA KAZANOVICH

THE INSTRUMENTALISATION OF MIGRATION IN EUROPEAN UNION'S POLICY

Instrumentalizacja migracji w polityce Unii Europejskiej

This article examines the instrumentalization of migration as both a security challenge and a political tool, focusing on the EU's response to migration crises at its borders with Türkiye and Belarus since 2015. Applying a deconstructive method, the article examines how weaponized migration is framed as a hybrid threat or a coercive instrument by authoritarian regimes. Using a constructivist approach, it analyzes EU securitization discourses that cast migration as a security issue, shaping public opinion and EU asylum governance. The study argues that "weaponized migration" is co-produced: authoritarian actors instrumentalize mobility, while EU securitization discourses render it legible as a hybrid threat, transforming people into perceived 'weapons'. This framing normalizes externalization and militarization of migration governance, which can create openings for authoritarian leverage. The article concludes that, while migration entails demographic and economic change, its discursive weaponization risks undermining democratic norms, intensifies polarization, and strains humanitarian obligations. These dynamics create opportunities for Russia to exploit geopolitical tensions and test European cohesion.

Keywords: instrumentalization of migration, European Union, securitization, externalization

Artykuł analizuje instrumentalizację migracji jako wyzwania bezpieczeństwa i narzędzia politycznego, koncentrując się na reakcji UE na kryzysy migracyjne na jej granicach z Turcją i Białorusią od 2015 roku. Stosując metodę dekonstrukcyjną artykuł bada, jak zinstrumentalizowana migracja jest przedstawiana jako zagrożenie hybrydowe lub instrument przymusu przez reżimy autorytarne. Podejście konstruktywistyczne służy do analizy dyskursów sekurytyzacyjnych UE, które przedstawiają migrację jako kwestię bezpieczeństwa, kształtując opinię publiczną i zarządzanie azylowe UE. Badanie argumentuje, że „zinstrumentalizowana migracja" jest współprodukowana: aktorzy autorytarni wykorzystują mobilność, podczas gdy dyskursy sekurytyzacyjne UE czynią ją czytelną

ANASTASIYA KAZANOVICH is a second-year Master's student on the Internal Security programme (Faculty of Political Science and International Studies, University of Warsaw, Poland).

ORCID: 0009-0009-8428-4728; e-mail: a.kazanovich@student.uw.edu.pl

jako zagrożenie hybrydowe, przekształcając ludzi w postrzegane „narzędzia". To przedstawienie normalizuje eksternalizację i militaryzację zarządzania migracją, co może stwarzać możliwości wykorzystania przez reżimy autorytarne. Artykuł konkluduje, że choć migracja wiąże się ze zmianami demograficznymi i ekonomicznymi, jej dyskursywna instrumentalizacja zagraża normom demokratycznym, nasila polaryzację i obciąża zobowiązania humanitarne. Te dynamiki stwarzają okazję dla Rosji do wykorzystania napięć geopolitycznych i testowania spójności europejskiej.

Słowa kluczowe: Unia Europejska, instrumentalizacja migracji, sekurytyzacja, eksternalizacja

Introduction

Against the backdrop of Russia's war on Ukraine, concerns about spillover along NATO's eastern flank, and a more assertive China in a wider context of great power competition, security logics increasingly shape EU debates and practice. Security often eclipses priorities such as free trade, globalization, liberal democracy, and human rights. Protecting citizens and borders is a core state responsibility. Yet when a security-first lens predominates, biopolitical sorting[1] intensifies, framing some lives as less grievable and thus less protectable[2], and those pushed outside membership lose what Hannah Arendt called the right to have rights[3].

In EU law, the right to asylum is recognized in Article 18 of the Charter[4], and the Qualification Directive sets common standards for refugee and subsidiary protection status and the rights attached to them, irrespective of mode of entry[5].

When public discourse renders mobility "weaponized", the boundary of membership and protection is socially redrawn, and access to these rights can narrow despite their formal recognition.

This article examines how asylum seeking[6] and irregular mobility at the EU's external borders are rendered legible as "weaponized" and how this framing enters EU policy and law.

Applying a constructivist and critical security framework, I trace EU securitization discourse from elite statements through media uptake to legal and policy effects. I employ a deconstructive method[7] to track how classificatory moves in EU discourse shape protection, with particular attention to the slippage between "refugee" and "economic

1 M. Foucault, *Society Must Be Defended: Lectures at the Collège de France*, New York 2003.

2 J. Butler, *Frames of War: When Is Life Grievable?*, London–New York 2009.

3 H. Arendt, *The Origins of Totalitarianism*, New York 1973, pp. 296–297.

4 *Charter of Fundamental Rights of the European Union*, art. 18, https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf [19.09.2025].

5 *Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 (recast), [2011] OJ L 337/9*, https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/95/oj/eng [19.09.2025].

6 "Asylum seeking" denotes the lodging of an application for international protection; the applicant is an asylum seeker pending determination: *Convention relating to the Status of Refugees*, Geneva, 28 July 1951, https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-relating-status-refugees [19.09.2025].

7 D. Campbell, *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*, Minneapolis 1992.

migrant." For clarity, "refugee" is used in the legal sense, while "economic migrant" refers to persons moving primarily for work or living conditions who do not meet international protection criteria.

Weaponization hinges on reclassification: labeling asylum seekers "illegal" or "economic migrants" recasts protection claims as security risks and widens the space for exceptional measures.

The analysis uses episodes at the EU's borders with Türkiye and Belarus as illustrative cases to track discursive moves rather than as a full comparison. The empirical base includes EU speeches and press materials, legal texts and proposals on instrumentalization, Council conclusions, selected national statements, and media coverage.

There is a growing literature on the instrumentalization of migration. Kelly M. Greenhill, in *Weapons of Mass Migration*, examines over fifty cases of coercive engineered migration and shows that authoritarian states often use cross-border mobility for political leverage[8]. She also notes that liberal democracies are particularly vulnerable to such tactics because polarization amplifies their effects. Greenhill's findings suggest that focusing solely on a sender's hostile actions does not fully explain instrumentalization; it is also necessary to trace how migration debates interact with social polarization and the rise of populist actors. Building on this insight, this article argues that "weaponized migration" is co-produced: authoritarian actors instrumentalize mobility, while EU securitization discourses render it legible as a hybrid threat, transforming people into perceived "weapons".

The securitization process: building up the discourse

Ole Wæver, who introduced the concept of securitization, defines security as a speech act[9]. Security here takes on the character of a social and intersubjective construction. The key point is that security *largely depends on power and capabilities, and thus on the means of socially and politically constructing a threat*[10]. In this perspective, Buzan and Wæver observe, *security becomes what actors make of it*[11].

The instrumentalization of migration is, above all, a discourse that shapes reality for certain groups, such as asylum seekers. According to Wæver, the concept of security derives its meaning from the traditional idea that, in extreme situations, the state has the right to invoke necessity and raison d'état. The understanding of security has inherited much of this thinking, where radical challenges justify the use of extreme measures by the state to ensure its survival. This may facilitate action but also increases the risk that an actor, freed from constraints, could become a greater threat, not only to those perceived as a danger.

---

8 K.M. Greenhill, *Weapons of Mass Migration*, Ithaca and London 2010, p. 65.

9 O. Wæver, *Securitization and Desecuritization*, [in:] R.D. Lipschutz (ed.), *On Security*, New York 1995, p. 56.

10 Ł. Fijałkowski, *Teoria sekurytyzacji a realistyczne ujęcie bezpieczeństwa*, [in:] E. Haliżak, J. Czaputowicz (eds.), *Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2014.

11 Ibid.

In 2015, the European Union member states registered about 1.35 million first-time asylum applications. Over a million people moved toward the EU via the Eastern Mediterranean and Western Balkans routes, with large sea arrivals in Greece and Italy, and were mainly from Syria, Afghanistan, and Iraq. Syria was the top nationality among applicants, reflecting the civil war ongoing since 2011[12].

The issue of migration quickly became a tool for political mobilization in EU member states, and was instrumentalized in electoral politics and coincided with gains for Eurosceptic and anti-immigration figures and parties such as Marine Le Pen and the Alternative for Germany (AfD). Even countries that experienced minimal migration inflows, such as Poland and the Czech Republic, opposed participation in the 2015 EU relocation decisions despite requests from Greece and Italy, as some political leaders linked migration to terrorism and the spread of epidemics[13].

The instrumentalization of migration as a discourse entered EU public debate prominently during the 2015 migration crisis. In a speech to the European Parliament, Donald Tusk, then-President of the European Council, described refugees as individuals deserving assistance, contrasting this with groups exploiting migration for profit or political leverage. He warned of "a new form of political pressure" in which migration waves are weaponized against neighboring countries, a tactic that some described as a new form of "hybrid war"[14].

Since then, key EU politicians have increasingly described the instrumentalization of migration as a hybrid weapon. With the Belarus–EU border events in summer 2021, both European Commission President Ursula von der Leyen and the political leadership in Lithuania and Poland framed the situation as *a hybrid attack intended to destabilize Europe*[15].

This discourse risks reducing people to mere "weapons", "instruments", or "security threats", stripping them of agency and identity. It also aligns EU practice with an authoritarian logic that treats human beings as tools. In response to perceived threats, there have been reports of pushbacks at external borders, contradicting the non-refoulement principle under the 1951 Refugee Convention.

In December 2021, the European Commission released a regulation proposal to address the instrumentalization of migration and asylum, defining it as *situations where a third country instigates irregular migratory flows to destabilize the EU or a Member State*[16]. The

---

12 *Latest asylum trends – 2015 overview*, https://euaa.europa.eu/sites/default/files/public/LatestAsylumTrends20151.pdf [09.09.2024].

13 *Kaczyński: Pasożyty i pierwotniaki w organizmach uchodźców groźne dla Polaków*, https://www.newsweek.pl/polska/jaroslaw-kaczynski-o-uchodzcach/89mwbx3 [18.09.2024].

14 *Address by President Donald Tusk to the European Parliament*, https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/10/06/tusk-address-european-parliament-informal-euco-september/ [09.09.2024].

15 *2021 State of the Union Address by President von der Leyen*, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_21_4701 [09.09.2024].

16 *Proposal for a Regulation on situations of instrumentalisation in the field of migration and asylum*, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2021%3A890%3AFIN&qid=1639757068345 [09.09.2024].

proposal suggests that such actions threaten essential state functions, including territorial integrity and public order[17]. However, concerns arise from the proposal's broad language and lack of specific criteria for identifying security threats or the scale of migration that could justify derogations, which could negatively impact asylum rights.

In October 2024, the Polish government adopted its migration strategy for 2025–2030, titled *Regain Control. Ensure Security*[18]. Legislators argue that the current asylum framework, developed over the past 70 years, no longer aligns with the contemporary security landscape[19]. A core tenet of the strategy states that, in the context of hybrid threats, the state should be able to suspend aspects of the asylum procedure.

While both the EU's proposal and Poland's strategy seek to bolster national security, this shift toward prioritizing state sovereignty raises concerns about potential erosion of long-standing international protections. The label "hybrid war" is increasingly invoked to justify derogations from asylum rights and therefore warrants critical examination.

Scholars Ofer Fridman[20] and Mark Galeotti[21] argue that while the term "hybrid war" gained prominence after Russia's annexation of Crimea in 2014, its analytical novelty is contested and may be limited. They note that journalists and politicians often use the label as an umbrella for disparate issues, including cyber operations and migration crises.

Frank Hoffman, who first introduced the term, applied it to asymmetric conflicts like the 2006 clashes between Israel and Hezbollah. He defined hybrid warfare as *the simultaneous use of military, non-military, and propaganda tools at strategic, operational, and tactical levels*[22]. In practice, across the EU context, the "hybrid" label has been invoked for combinations of non-military and military-adjacent actions, including information operations, border pressure, and incidents along NATO's eastern flank, which blurs its analytical boundaries.

Rather than creating pro-Russian movements in the West, the Kremlin exploits existing trends and targets receptive politicians. From a policy perspective, this suggests that the EU should focus on addressing systemic vulnerabilities rather than exaggerating Moscow's capabilities or folding diverse activities into a single "hybrid war" narrative.

Externalization of migration: EU-Türkiye Statement

The perception of migration as a security threat has led the European Union to form agreements with neighboring non-EU countries to restrict the movement of people, primarily from Africa, the Middle East, and Asia, across its borders. This approach is referred to in the literature as the externalization of migration. The EU cooperates in

17 Ibid.

18 *Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo. Kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025–2030*, https://www.gov.pl/attachment/b11fd6eb-dc4c-446f-af8b-5b15a59884fe [25.10.2024].

19 Ibid.

20 O. Fridman, *Russian "Hybrid Warfare": Resurgence and Politicization*, Oxford 2022.

21 M. Galeotti, *Russian Political War Moving Beyond the Hybrid*, London 2019.

22 F.G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Arlington 2007.

this regard with over 30 countries, including Türkiye, Libya, Tunisia, Morocco, Sudan, Niger, Serbia, Albania[23]. Many of these partners have limited democratic oversight. Despite these governance concerns, the European Union supports security and border authorities through training and the provision of equipment. Funding for such cooperation comes from EU instruments such as the Facility for Refugees in Türkiye, the European Neighborhood instruments, pre-accession assistance, and Frontex operational support[24].

One significant example of the externalization and securitization of migration is the EU-Türkiye Statement. Since late 2014, there had been an increasing number of tragedies in the Mediterranean Sea due to the sinking of migrant boats. On April 19, 2015, another maritime disaster occurred when approximately 800 people died while attempting to reach Italy[25].

By spring 2015, President Recep Tayyip Erdoğan was publicly criticizing Western responses as inhumane, highlighting Türkiye's expenditures on refugees, and calling for shared responsibility, warning that Europe could not ensure peace and security without cooperative solutions and economic assistance to Türkiye[26]. During autumn 2015 negotiations on a joint action plan with the EU, Erdoğan demanded visa liberalization and a revival of accession talks, warning that *We can open the doors to Greece and Bulgaria at any moment and put the refugees on buses*[27].

The EU-Türkiye Statement, signed on March 18, 2016, aimed to end irregular migration from Türkiye to the EU[28]. It required Türkiye to prevent new migration routes and return migrants whose asylum applications were unfounded or inadmissible. In exchange, for each Syrian returned from Greece to Türkiye, the EU agreed to resettle another Syrian from Türkiye[29]. The EU also committed to providing €6 billion in refugee aid, visa liberalization, and revitalizing EU accession talks.

One of the consequences of closing the Western Balkan route was the redirection of refugees to other pathways, particularly across the Central and Western Mediterranean. As a result, the number of migrant deaths due to maritime disasters began to rise again[30]. Additionally, several countries that had previously experienced relatively few arrivals reported increased pressure[31]. By 2021, a new Eastern European route had emerged.

---

23 M. Akkerman, *Expanding the fortress*, Amsterdam 2018.

24 Ibid.

25 E. Livingstone, L. Cerulus, *Migration summits: a timeline of failures*, https://www.politico.eu/interactive/migration-summits-timeline-of-failures-european-council-meetings-migration/ [09.09.2024].

26 *Erdoğan Avrupa'yı Suçladı*, https://haberkibris.com/erdogan-avrupayi-sucladi-2015-05-05.html [10.09.2024].

27 Ibid.

28 *EU-Turkey statement*, 18 March 2016, https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/ [10.09.2024].

29 Ibid.

30 On April 16, 2016, a large ship sank between Libya and Italy, claiming the lives of 500 people. See: UNHCR, *Massive loss of life reported in latest Mediterranean tragedy*, https://www.unhcr.org/news/news/massive-loss-life-reported-latest-mediterranean-tragedy [10.09.2024].

31 For example, in 2017, Spain saw a 60% increase in migrant arrivals, while Cyprus recorded an approximately eightfold increase in arrivals between 2016 and 2017. See: N. Gutteridge, *EU's migrant night-*

The threat *to open the gates* was acted on February 28, 2020, the day after 36 Turkish soldiers were killed in Idlib, Syria[32]. The Turkish government announced that it would no longer prevent asylum seekers and migrants from crossing into Europe. Erdoğan justified this decision by claiming that the EU had failed to fulfill its promises under the 2016 EU-Türkiye Statement and that a new wave of asylum seekers was emerging due to the escalating conflict in Idlib[33]. Following this, around 10,000 migrants gathered at the border between Türkiye and Greece[34].

The Greek government reinforced its border with police, military, and special forces, using tear gas and rubber bullets to repel migrants at the crossing[35]. Human Rights Watch reported that Turkish police transported migrants to border villages and directed them toward Greece[36]. As Turkish authorities were reported to encourage crossings, Greek forces returned migrants to Türkiye, escalating the situation into a humanitarian crisis. EU leaders publicly backed Greece's actions, with the President of the European Commission calling Greece *a shield* protecting Europe and pledging financial, material, and Frontex support for border enforcement[37].

The EU's reliance on third-country partners like Türkiye, North African states, and Western Balkan countries for migration control can lead to a short-term focus, diverting funds from development aid and support for civil society toward immediate migration management. At the same time, China and Russia have expanded their engagement in parts of Africa, which can complicate EU objectives on climate, and foreign policy.

EU-Belarus border crisis

Read through the constructivist and critical security lens used here, the Belarus episode is not reducible to irregular entry and border control. It is a discursive and institutional sequence in which mobility is named a "hybrid threat" and then governed through exceptional measures.

In 2021, as EU sanctions and isolation deepened, Minsk enabled a new route into the European Union via Belarus, with arrivals channeled on tourist visas through Baghdad,

---

mare: Arrivals in Spain rocket as smugglers slash crossing price to £800, https://www.express.co.uk/news/politics/826766/Migrant-crisis-EU-new-challenge-arrivals-Spain [10.09.2024]; *Europe – Migration Flows to Europe, Quarterly Overview (September 2017)*, https://dtm.iom.int/reports/europe-%E2%80%94-migration-flows-europe-quarterly-overview-september-2017 [10.09.2024].

32 *33 Turkish soldiers killed in Syrian air raid in Idlib*, https://www.aljazeera.com/news/2020/2/28/33-turkish-soldiers-killed-in-syrian-air-raid-in-idlib [10.09.2024].

33 L.I. Oztig, *The Turkish–Greek Border Crisis and COVID-19*, "Borders in Globalization Review" 2020, vol. 2(1), pp. 78–81.

34 Ibid.

35 *Greece: Violence Against Asylum Seekers at Border*, https://www.hrw.org/news/2020/03/17/greece-violence-against-asylum-seekers-border [10.09.2024].

36 Ibid.

37 *The situation at Greece's borders*, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/03/greece-turkey-refugees-explainer/ [10.09.2024].

Beirut, Damascus, Amman, Istanbul, Dubai, and Moscow. The profile of those arriving broadly overlapped with the nationalities seen on the Eastern Mediterranean and Western Balkans routes discussed earlier. Although media narratives often present them as economic migrants, many came from countries living with the terror of armed conflict, and from places where climate change is increasingly tightening socioeconomic pressures on livelihoods and safety[38].

Across his public messaging, Lukashenka portrays as criminals the very people who sought a chance to escape hardships in their native lands and whom his authorities directed to the border: Today they whine that Belarusians aren't defending them. They demand our protection from smuggling, from drugs ... Have you lost your mind? You have unleashed a hybrid war against us, and now you demand that we defend you, as we have done until now?[39]

Frontline member states increasingly read events through the same prism; people on the move were reframed as instruments in a hostile operation. Pushbacks were normalized, and policing shifted from registering claims to repelling entry. At EU level, senior officials framed the episode as a hybrid attack[40], expressed solidarity with affected member states, and announced work on provisional emergency measures under Article 78(3) TFEU[41].

At the fence, exceptional practices consolidated into routine. Restricted access zones, barrier construction, and operational pushbacks narrowed access to procedures and reduced transparency for NGOs and media. In March 2025, Polish legislation authorized the government to temporarily and territorially limit the lodging of applications for international protection by regulation, immediately applied at the Belarus border[42].

---

38 On composition and routes, the EUAA notes that most people facilitated via Belarus in 2021 were Iraqi nationals, with Syrians and others also present, and that inflows rose sharply from June 2021. On drivers, UNHCR reports that forced displacement is primarily linked to persecution, conflict, and violence. Regarding climate pressures, the IPCC concludes that climate and weather extremes are increasingly driving displacement in all regions; see also IOM's synthesis on environmental and climate factors as interacting migration drivers. See: European Union Agency for Asylum. "4.1.1. Situation on the Eastern Borders." In *Asylum Report 2022: Annual Report on the Situation of Asylum in the European Union*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022. https://euaa.europa.eu/asylum-report-2022/411-situation-eastern-borders [10.09.2024].

39 *Wojna hybrydowa? Najważniejsze fakty o gwałtownym wzroście nielegalnej migracji z Białorusi*, https://belsat.eu/pl/news/02-07-2021-wojna-hybrydowa-najwazniejsze-fakty-o-gwaltownym-wzroscie-nieleg alnej--migracji-z-bialorusi [12.05.2024].

40 *Belarus: Declaration by the EU High Representative on behalf of the European Union on the situation at the European Union border*, https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/11/10/belarus-declaration-by-the-high-represe ntative-on-behalf-of-the-european-union-on-the-situation-at-the-european-union-border/ [12.05.2024].

41 Article 78(3) TFEU permits provisional measures in emergencies involving a sudden inflow of third-country nationals; see *Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the European Union*, art. 78(3); and European Commission, *Proposal for a Council Decision on provisional emergency measures for the benefit of Latvia, Lithuania and Poland*, COM (2021) 752 final, 1 December 2021.

42 *Zawieszenie prawa do azylu „na granicy białoruskiej", czyli gdzie?*, https://interwencjaprawna.pl/zawieszenie-prawa-do-azylu-na-granicy-bialoruskiej-czyli-gdzie/ [19.09.2024].

Civil society monitoring documented refusals to register asylum claims, returns to Belarus (including persons recently discharged from hospitals), and heightened risks for vulnerable groups[43]. These practices collide with Article 18 of the Charter, the non-refoulement principle, and the prohibition of collective expulsions.

In Poland, people who cross the border irregularly are placed in detention centers (Strzeżone Ośrodki dla Cudzoziemców). These facilities draw on penitentiary and militarized infrastructure, often located in former military barracks[44]. The design removes people from public space and places them inside a dense web of security technologies and practices, including perimeter fences, window bars and barbed wire, under regimes administered by Border Guard officers. Inside, electronic surveillance and detailed house rules maintain immobility and channel people into administrative procedures that typically end in voluntary departure or forced return. In effect, a protection question is converted into a public order problem.

Analytically, the case confirms the article's central claim of co-production. Orchestration by Minsk mattered, but EU securitizing discourse turned it into a security regime that narrowed access to protection. By July 2024, at least 130 people had died at the EU and Belarus border[45]. As security becomes the organizing lens, the boundary of who is treated as protectable narrows, and those pushed outside the circle of membership are no longer recognized as effective rights holders or as lives of equal value. As Judith Butler notes: Some lives are grievable, and others are not[46]. The denial of grievability shows how dehumanization takes hold. Such dehumanization corrodes democracy: it normalizes unequal protection, licenses exceptionalism, and undermines the right to have rights for a growing share of people.

Conclusion

This article asked how asylum seeking and irregular mobility come to be understood as a security problem, how that framing becomes institutionalized in law and operational practice, and what follows for rights and political cohesion. It advanced one thesis: so-called weaponized migration is co-produced. Authoritarian actors orchestrate cross-border movement, and EU securitization discourse classifies that movement as threat. When these two elements meet, practice shifts toward rights derogations, externalization instead of taking the responsibility for accepting forcibly displaced persons, and hiding them from public view through detention once they have crossed the border irregularly.

---

43 *Skarga do ETPC – zawrócenie uchodźców na Białoruś na przejściu granicznym w Terespolu*, https://interwencjaprawna.pl/skarga-do-etpc-zawrocenie-uchodzcow-na-bialorus-na-przejsciu-granicznym-w-terespolu/ [25.09.2024].

44 *Sekurytyzacja migracji na przykładzie polskich strzeżonych ośrodków dla cudzoziemców*, https://interwencjaprawna.pl/sekurytyzacja-migracji-na-przykladzie-polskich-strzezonych-osrodkow-dla-cudzoziemcow/ [25.09.2024].

45 *Już 130 migrantów i migrantek zginęło na granicy UE z Białorusią*, https://oko.press/130-migrantow-i-migrantek-zginelo-na-granicy-raport [25.09.2024].

46 J. Butler, *Frames of War*...

The analysis demonstrated the dynamic from speech to practice. In both the Türkiye and Belarus episodes, EU and national authorities framed mobility as leverage and as a hybrid threat. That language was taken up by institutions and converted into operational repertoires at the border. Pushbacks, restricted zones, and the expansion of detention moved from exception to routine, while access to procedures narrowed.

Three conclusions follow. First, classification is causal: the relabeling of the "international protection seeker" as an "economic migrant," an "illegal migrant," or "an instrument of hybrid war" widens the space for emergency governance. Second, authoritarian orchestration produces leverage only when EU and national authorities adopt the threat frame and possess administrative and operational tools ready to implement it. Third, the resulting practices shrink effective access to protection, entrench unequal treatment, and strain democratic legitimacy and European cohesion.

When the security frame hardens, people are sorted into lives to be protected and lives to be managed, which results in the dehumanization of certain groups of people. A politics that normalizes rights derogations draws European Union member states toward the logic of authoritarian regimes they confront and makes the Union easier to pressure from outside. Confronted with Russian military threats and domestic anxiety, authorities construct a sense of security by concentrating action at the border, a space inaccessible to the public. Drone attacks over EU airspace invite reflection on whether territorial integrity can be defended solely through border militarization.

Bibliography

Magazine Article

Oztig L.I., *The Turkish–Greek Border Crisis and COVID-19*, "Borders in Globalization Review" 2020, vol. 2(1).

Books

Akkerman M., *Expanding the fortress*, Amsterdam 2018.

Arendt H., *The Origins of Totalitarianism*, New York 1973.

Butler J., *Frames of War: When Is Life Grievable?*, London–New York 2009.

Campbell D., *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*, Minneapolis 1992.

Fijałkowski Ł., *Teoria sekurytyzacji a realistyczne ujęcie bezpieczeństwa*, [in:] E. Haliżak, J. Czaputowicz (eds.), *Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2014.

Foucault M., *Society Must Be Defended: Lectures at the Collège de France*, New York 2003.

Fridman O., *Russian "Hybrid Warfare": Resurgence and Politicization*, Oxford 2022.

Galeotti M., *Russian Political War Moving Beyond the Hybrid*, London 2019.

Greenhill K.M., *Weapons of Mass Migration*, Ithaca and London 2010.

Hoffman F.G., *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Arlington 2007.

Wæver O., *Securitization and Desecuritization*, [in:] R.D. Lipschutz (ed.), *On Security*, New York 1995.

Internet Sources

2021 State of the Union Address by President von der Leyen, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_21_4701 [09.09.2024].

33 Turkish soldiers killed in Syrian air raid in Idlib, https://www.aljazeera.com/news/2020/2/28/33-turkish-soldiers-killed-in-syrian-air-raid-in-idlib [10.09.2024].

Address by President Donald Tusk to the European Parliament, https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/10/06/tusk-address-european-parliament-informal-euco-september/ [09.09.2024].

Erdoğan Avrupa'yı Suçladı, https://haberkibris.com/erdogan-avrupayi-sucladi-2015-05-05.html [10.09.2024].

Europe – Migration Flows to Europe, Quarterly Overview (September 2017), https://dtm.iom.int/reports/europe-%E2%80%94-migration-flows-europe-quarterly-overview-september-2017 [10.09.2024].

European Union Agency for Asylum. "4.1.1. Situation on the Eastern Borders." In *Asylum Report 2022: Annual Report on the Situation of Asylum in the European Union*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022. https://euaa.europa.eu/asylum-report-2022/411-situation-eastern-borders [10.09.2024].

EU-Turkey statement, 18 March 2016, https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/ [10.09.2024].

Greece: Violence Against Asylum Seekers at Border, https://www.hrw.org/news/2020/03/17/greece-violence-against-asylum-seekers-border [10.09.2024].

Gutteridge N., *EU's migrant nightmare: Arrivals in Spain rocket as smugglers slash crossing price to £800*, https://www.express.co.uk/news/politics/826766/Migrant-crisis-EU-new-challenge-arrivals-Spain [10.09.2024].

Już 130 migrantów i migrantek zginęło na granicy UE z Białorusią, https://oko.press/130-migrantow-i-migrantek-zginelo-na-granicy-raport [25.09.2024].

Kaczyński: Pasożyty i pierwotniaki w organizmach uchodźców groźne dla Polaków, https://www.newsweek.pl/polska/jaroslaw-kaczynski-o-uchodzcach/89mwbx3 [18.09.2024].

Latest asylum trends – 2015 overview, https://euaa.europa.eu/sites/default/files/public/LatestAsylumTrends20151.pdf [09.09.2024].

Livingstone E., Cerulus L., *Migration summits: a timeline of failures*, https://www.politico.eu/interactive/migration-summits-timeline-of-failures-european-council-meetings-migration/ [09.09.2024].

Sekurytyzacja migracji na przykładzie polskich strzeżonych ośrodków dla cudzoziemców, https://interwencjaprawna.pl/sekurytyzacja-migracji-na-przykladzie-polskich-strzezonych-osrodkow-dla-cudzoziemcow/ [25.09.2024].

Skarga do ETPC – zawrócenie uchodźców na Białoruś na przejściu granicznym w Terespolu, https://interwencjaprawna.pl/skarga-do-etpc-zawrocenie-uchodzcow-na-bialorus-na-przejsciu-granicznym-w-terespolu/ [25.09.2024].

The situation at Greece's borders, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/03/greece-turkey-refugees-explainer/ [10.09.2024].

UNHCR, *Massive loss of life reported in latest Mediterranean tragedy*, https://www.unhcr.org/news/news/massive-loss-life-reported-latest-mediterranean-tragedy [10.09.2024].

Wojna hybrydowa? Najważniejsze fakty o gwałtownym wzroście nielegalnej migracji z Białorusi, https://belsat.eu/pl/news/02-07-2021-wojna-hybrydowa-najwazniejsze-fakty-o-gwaltownym-wzroscie-nieleg alnej-migracji-z-bialorusi [12.05.2024].

Zawieszenie prawa do azylu „na granicy białoruskiej", czyli gdzie?, https://interwencjaprawna.pl/zawieszenie-prawa-do-azylu-na-granicy-bialoruskiej-czyli-gdzie/ [19.09.2024].

SECURO 2025, nr 12, ss. 32–42
ISSN: 2353-6330; e-ISSN: 2956-6665; https://securo.wnpism.uw.edu.pl
Copyright © by Piotr Szydłowski, 2025
Creative Commons: Attribution CC BY-NC 3.0 PL
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/pl/legalcode
DOI: https://doi.org/10.33896/Securo.2025.12.3

PIOTR SZYDŁOWSKI

POWSZECHNA SŁUŻBA WOJSKOWA JAKO POTENCJAŁ MILITARNY RP

Universal military service as the military potential of the Republic of Poland

Celem artykułu jest ukazanie roli powszechnej służby wojskowej w procesie podnoszenia potencjału militarnego polskich Sił Zbrojnych. Artykuł odpowiada na pytanie: jak powszechna służba wojskowa może wpłynąć na rozwój militarny Polski? W tym celu zostanie dokonana szczegółowa analiza powszechnej służby wojskowej w państwach, które zdecydowały się na jej wprowadzenie oraz porównanie modeli obowiązkowej służby w różnych armiach w Europie i na świecie. Kluczowym punktem artykułu jest omówienie oraz przedstawienie koncepcji dotyczących upowszechnienia służby wojskowej w państwie. Hipoteza badawcza postawiona w artykule stanowi, że sformułowanie programu powszechnej służby wojskowej w Polsce przyczyni się do rozwoju Sił Zbrojnych RP, a co za tym idzie do zwiększenia potencjału militarnego kraju. Przywrócenie możliwości powszechnej służby w Siłach Zbrojnych RP w sposób znaczący poprawi potencjał kadrowy oraz wzmocni rozwój militarny całego państwa.

Słowa kluczowe: służba wojskowa, potencjał militarny, Siły Zbrojne RP

The aim of the article is to show the role of universal military service in the process of increasing the military potential of the Polish Armed Forces. The article answers the question: how can universal military service affect the military development of Poland? For this purpose, a detailed analysis of universal military service in countries that have decided to introduce it will be made, and a comparison of models of compulsory service in various armies in Europe and around the world will be made. The key point of the article is to discuss and present concepts regarding

PIOTR SZYDŁOWSKI, magister, absolwent studiów na kierunku bezpieczeństwo wewnętrzne (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa, Polska oraz Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa, Polska), obecnie student studiów podyplomowych MBA w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa wewnętrznego (Wojskowa Akademia Techniczna, Warszawa, Polska).

ORCID: 0009-0009-3713-5623; e-mail: piotr@pmsz.pl

the popularization of military service in the country. The research hypothesis put forward in the article states that the formulation of a universal military service program in Poland will contribute to the development of the Polish Armed Forces, and consequently to increasing the military potential of our country. Restoring the possibility of universal service in the Polish Armed Forces will significantly improve the personnel potential and strengthen the military development of the entire country.

Keywords: military service, military potential, Polish Armed Forces

Wprowadzenie

Powszechna służba wojskowa przez lata była naturalnym procesem wspomagania potencjału militarnego państwa. Sytuacja uległa jednak zmianie po zakończeniu zimnej wojny. Współczesny świat był przekonany, że ustrój demokratyczny pozostanie już na zawsze niezagrożony i obronność nie będzie takim priorytetem jak dotychczas. Na początku XXI wieku większość państw europejskich zrezygnowała z obowiązku służby wojskowej. Wśród nich była także Polska, która w 2008 r. zawiesiła pobór do wojska. Sytuacja zmieniła się diametralnie w 2014 r. po wybuchu wojny w Donbasie na Ukrainie. Państwa, które zakończyły powszechną służbę wojskową w swoich armiach zaczęły sobie zdawać sprawę, że była to błędna decyzja[1]. Niektóre z nich – Litwa i Szwecja przywróciły obowiązkową służbę w wojsku. Po inwazji Rosji na Ukrainę w 2022 r. na ten krok zdecydowała się także Łotwa. W części państw jednak, tj. w Austrii, Szwajcarii czy w Danii powszechna służba wojskowa jako element potencjału militarnego państwa nie została zniesiona[2].

Dlaczego powszechna służba jest tak istotna dla potencjału armii? Przede wszystkim zwiększa liczbę osób przeszkolonych wojskowo, co umożliwia wykorzystanie dużej rezerwy żołnierzy w przypadku wystąpienia konfliktu zbrojnego[3]. Przyczynia się także do ogólnego rozwoju społeczeństwa w zakresie wykonywania zadań obronnych, co również wpływa na większą możliwość zapewnienia bezpieczeństwa państwa. Buduje także postawy patriotyczne, zwłaszcza wśród ludzi młodych, którzy dzięki pełnionej służbie zostaną ukształtowani i przygotowani do zachowania się w sytuacji wystąpienia zagrożenia dla swojego kraju[4].

Celem publikacji jest ukazanie możliwości powszechnej służby wojskowej jako szansy na zbudowanie potencjału militarnego przez Siły Zbrojne RP. W artykule dokonano porów-

1 J. Zalewski, *Co dalej z obywatelskim modelem służby wojskowej w Polsce?*, „Studia Bezpieczeństwa Narodowego" 2015, nr 7, s. 74.

2 P. Szymański, *Powszechny, selektywny, loteryjny: pobór w państwach nordyckich i bałtyckich*, Komentarze Ośrodka Studiów Wschodnich 624/2024, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2024-09-23/powszechny-selektywny-loteryjny-pobor-w-panstwach-nordyckich-i [31.05.2025].

3 D. Nowak, *Służba wojskowa jako element powszechnego obowiązku obrony Ojczyzny*, „Wiedza Obronna" 2019, nr 3, s. 77–101.

4 M. Marcinkowski, *Służba wojskowa jako służba wartościom*, „Colloquium" 2014, nr 1, s. 77–87.

nania różnych modeli powszechnej służby wojskowej oraz za pomocą syntezy i analizy sformułowano ocenę możliwie najlepszej drogi w tym zakresie dla polskiej armii. Do dokonania oceny posłużyło również wnioskowanie na podstawie opinii ekspertów wojskowych oraz systemów służby powszechnej historycznych i aktualnych obowiązujących w państwach europejskich i na świecie.

Modele powszechnej służby wojskowej

Za wzorcowy, najskuteczniejszy i najbardziej nowoczesny model powszechnej służby wojskowej uchodzi model szwajcarski. W Szwajcarii każdy obywatel, który ukończył 18. rok życia musi odbyć obowiązkową służbę wojskową lub służbę cywilną. Po osiągnięciu pełnoletności wszyscy mężczyźni otrzymują wezwanie na komisję wojskową, gdzie zostają zaklasyfikowani na szkolenie podstawowe. Czas trwania służby podstawowej różni się w zależności od pełnionej funkcji i rodzaju sił zbrojnych. Najkrócej, około 21 dni trwa szkolenie dla żołnierzy szeregowych. Dłużej trwają szkolenia na kolejne stopnie wojskowe oraz na specjalne stanowiska. Kandydaci sami muszą określić, kiedy szkolenie podstawowe zostanie ukończone. Muszą tego dokonać między 19. a 25. rokiem życia. Po odbyciu takiej służby jest wymagane obowiązkowe regularne uczestnictwo w doszkalających kursach i ćwiczeniach szkoleniowych. W ten sposób utrzymywana jest ciągła gotowość operacyjna obywateli, którzy odbyli szkolenie wojskowe. Kursy i ćwiczenia odbywają się co roku i trwają około 3 tygodni. Oprócz obowiązkowych ćwiczeń i kursów jest również możliwość odbycia dobrowolnego szkolenia wojskowego. Szkolenia te cieszą się sporą popularnością ze względu na pozytywny obraz służby w armii prezentowany obywatelom przez media i władze publiczne[5].

Służba wojskowa w Szwajcarii oprócz obowiązku niesie z sobą również korzyści i przywileje. Będąc na specjalistycznych szkoleniach jest możliwość zrobienia uprawnienia pilota, kapitana łodzi lub certyfikatów z zakresu cyberbezpieczeństwa. Podczas służby wojskowej otrzymuje się również pełne wynagrodzenie oraz różne dodatki. Żołnierze są również objęci pełnym ubezpieczeniem w czasie służby i mają możliwość skorzystania ze specjalnych kredytów szkoleniowych, które mogą przeznaczyć na potrzeby własne. Model szwajcarski daje kandydatom do służby możliwości, które przyczyniają się do rozwoju procesu zapewnienia bezpieczeństwa państwa. Dla osób, które nie chcą podjąć służby wojskowej ze względu na kwestie sumienia istnieje możliwość pełnienia służby cywilnej. Trwa ona zdecydowanie dłużej niż służba w wojsku – 180 dni (6 miesięcy). Musi się także zakończyć w ciągu 3 lat[6].

W służbie cywilnej istnieje duże zróżnicowanie rodzaju wypełnianych zadań. Można wykonywać pracę np. w zakresie opieki zdrowotnej i usług socjalnych oraz ochrony śro-

[5] B. Wiśniewska-Paź, *Neutralność Szwajcarii. Wymiary bezpieczeństwa neutralnego państwa*, „Politeja" 2023, nr 1, s. 44.

[6] A. Czichos, *Geneza i założenia współczesnej strategii bezpieczeństwa Konfederacji Szwajcarskiej*, „Res Politicae" 2020, nr 12, s. 111.

dowiska i przyrody. Oprócz obowiązków, podobnie jak w przypadku służby wojskowej, przewidziane są także przywileje. Za każdy dzień pełnionej służby przysługuje rekompensata utraconego w tym czasie wynagrodzenia. Dla kobiet zarówno służba wojskowa jak i cywilna są dobrowolne. Warto również zauważyć, że armia Szwajcarii nie jest typowym zawodowym wojskiem. Większość żołnierzy wykonuje normalną pracę, odbywając służbę jedynie w określonym czasie[7].

Inne podejście do powszechnej służby wojskowej prezentuje model izraelski. Obowiązkiem odbycia służby są objęci wszyscy obywatele powyżej 18. roku życia, zarówno mężczyźni jak i kobiety. Dzięki temu potencjał liczbowy armii Izraela jest ogromny. Szacuje się, że liczy ona ponad 500 tysięcy żołnierzy. Liczba ta obejmuje osoby odbywające czynną służbę jak i członków rezerwy wojskowej. Jest to bardzo wysoki wskaźnik mobilizacyjny[8]. Siły Obronne Izraela opierają się na 3 filarach: służbie regularnej, służbie stałej oraz służbie rezerwowej. Służba regularna jest odpowiednikiem służby zasadniczej. Trwa 3 lata dla mężczyzn i 2 lata dla kobiet. Zarówno kobiety jak i mężczyźni służą na tych samych stanowiskach służbowych, nie ma zróżnicowania ze względu na płeć. Obowiązkowi przeszkolenia podlegają również imigranci, zależnie od płci, wieku i szkolenia wojskowego nabytego w krajach ich pochodzenia. Służbie podlegają również mniejszości narodowe, jednak ich mobilizację regulują odrębne przepisy prawne[9].

Służba stała to służba kontraktowa odbywana przez żołnierzy zawodowych na podstawie umowy zawartej o różnej długości w zależności od funkcji, stanowiska i rodzaju pełnionych zadań. Służba rezerwowa jest oparta na obywatelach, którzy nie są żołnierzami zawodowymi. Odbywają oni służbę w ramach corocznych miesięcznych szkoleń wojskowych. Obowiązek uczestnictwa w szkoleniach wygasa z chwilą osiągnięcia przez rezerwistów 43–45 lat, w zależności od pełnionych zadań w ramach służby. Sama służba kończy się po ukończeniu 49. roku życia[10]. W razie zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa rezerwiści powoływani są do służby czynnej i stanowią podstawę rozwinięcia mobilizacyjnego armii izraelskiej. Z reguły rezerwiści odbywają ćwiczenia oraz walczą w tych samych zespołach w jakich odbywali służbę regularną, co tworzy silne więzi międzyludzkie, które wpływają pozytywnie na skuteczność bojową. Na podobnych zasadach jest oparty system wyłaniania oficerów i podoficerów rezerwy spośród przywódców grupy naturalnie ujawniających się w trakcie początkowego szkolenia unitarnego. Wzmacnia to potencjał bojowy żołnierzy i buduje prawdziwą wartość armii[11].

Jeszcze inne podejście do powszechnej służby wojskowej prezentuje model szwedzki. Szwecja przywróciła obowiązkowy pobór do armii w 2018 r. Obowiązkowa służba obejmuje zarówno mężczyzn jak i kobiety. Trwa od 9 do 12 miesięcy w zależności od rodzaju

---

7 J. Trocha, *Unikalny charakter systemu ochrony ludności cywilnej w Konfederacji Szwajcarskiej*, „Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia" 2017, nr 1, s. 209.

8 B. Balcerowicz, *Siły zbrojne w stanie pokoju, kryzysu, wojny*, Warszawa 2010, s. 94.

9 M. Brylew, *Lone soldiers – żołnierze bez rodzin*, „Acta Universitatis Lodziensis" 2018, nr 101, s. 226–234.

10 B. Balcerowicz, *Siły zbrojne…*, s. 94.

11 M. Brylew, *Lone soldiers…*, s. 226–234.

pełnionych zadań. Koncepcja Szwedów zakłada, że każdy żołnierz niezależnie od płci, wykształcenia i umiejętności musi być użyteczny nie tylko dla wojska, ale także całego systemu bezpieczeństwa państwa[12]. Model ten ma budować również poczucie elitarności wśród osób działających w armii. Każdy z kandydatów do służby przechodzi specjalny test kwalifikacji zawodowych. System stworzony jest w taki sposób, że także ci, którzy nie zdecydują się na kontynuowanie swojej drogi zawodowej w wojsku i tak będą beneficjentami szkolenia. Szwedzki model zakłada nie tylko zwiększenie obronności państwa, ale przy okazji stworzenie z rekrutów atrakcyjnego kandydata dla potencjalnych pracodawców. Część z nich trafia m.in. do służby zagranicznej Szwecji. Model ten jest uważany za jeden z najbardziej nowoczesnych[13].

Oprócz Szwecji krajami europejskimi, w których w ostatnim czasie przywrócono służbę wojskową są Litwa i Łotwa. W tych państwach przyjęto model szwedzki. Obowiązkiem szkolenia zostali objęci wszyscy dorośli mężczyźni. Na Litwie służba trwa 9 miesięcy, a na Łotwie 11 miesięcy. Pełnienie służby wojskowej wiąże się z przywilejami. Przede wszystkim żołnierze mają możliwość pracy w organach państwowych. Dla kandydatów, którzy z różnych przyczyn nie mogą podjąć szkolenia wojskowego jest możliwe pełnienie w zastępstwie służby cywilnej w instytucjach bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. Jest również możliwość odbycia szkolenia w ramach służby w wojskach obrony terytorialnej (OT) w ciągu 5 lat lub w formie kursu dla studentów uczelni wyższych. Kandydaci podobnie, jak w Szwecji, są analizowani pod kątem zdolności i użyteczności do pełnienia różnych zadań w ramach służby wojskowej. Po ukończeniu szkolenia rezerwiści są zobowiązani do uczestnictwa w cyklicznych ćwiczeniach wojskowych. Wydłużono także ich okres gotowości do służby jako aktywna rezerwa z 10 do 15 lat[14].

Zarówno więc Litwa jak i Łotwa postawiły na podejście indywidualistyczne w powszechnej służbie wojskowej. Modelem szwedzkim interesują się również inne państwa europejskie, tj. Włochy czy Niemcy zastanawiające się nad przywróceniem obowiązkowej służby w armii. Kluczowym elementem tego systemu są także ćwiczenia rezerwistów, które mają podtrzymać stałą gotowość obronną społeczeństwa oraz w praktyce podnoszą liczbę przeszkolonych do działań wojennych obywateli[15].

Dyskusje dotyczące modelu powszechnej służby wojskowej w Polsce

Od 2014 r., czyli od momentu wybuchu pierwszego konfliktu rosyjsko-ukraińskiego i aneksji Krymu przez Federację Rosyjską w Polsce na nowo odżyły dyskusje dotyczące przywrócenia powszechnej służby wojskowej. Do jej zawieszenia doszło nieco wcześniej,

12 P. Szymański, *Powszechny*..., s. 1–10.

13 M. Gajzler, *Trzy korony rosną w siłę: Modernizacja szwedzkich sił zbrojnych*, „Nowa Technika Wojskowa" 2021, nr 12, s. 24–33.

14 P. Szymański, *Powszechny*..., s. 1–10.

15 P. Wywiał, *Wojna na Ukrainie a kwestia powrotu obowiązkowej służby wojskowej w wybranych państwach europejskich*, „Rocznik Bezpieczeństwa Morskiego" 2024, nr 18, s. 605–618.

w 2008 roku[16]. Już wówczas sprzeciwiała się temu część żołnierzy i ekspertów wojskowych. W opinii gen. Waldemara Skrzypczaka, byłego dowódcy Wojsk Lądowych w Siłach Zbrojnych RP, w ten sposób pozbawiono armię potencjału ludzkiego. Jego zdaniem, skoro już zdecydowano się na uchylenie obowiązku służby, należało pozostawić jednak zasadniczą służbę wojskową dobrowolną[17]. Również były dowódca GROM gen. Roman Polko i były Minister Obrony Narodowej prof. Romuald Szeremietiew podkreślali konieczność posiadania rezerwy w Siłach Zbrojnych i wskazywali, że tak radykalny krok osłabił możliwość wykorzystania potencjału wojskowego w postaci dużej liczby żołnierzy przeszkolonych do obrony swojego państwa[18]. Również twórca jednostki GROM gen. Sławomir Petelicki wskazywał na funkcję socjalizacyjną powszechnej służby wojskowej. W jego opinii zwolnienie obywateli z poboru może doprowadzić do osłabienia potencjału obronnego państwa, gdyż społeczeństwo przestanie utożsamiać się z armią, a tym samym z gotowością do walki w obronie swojej Ojczyzny[19].

Wybuch wojny kilka lat później nasilił dyskusję o konieczności powrotu do obowiązkowej służby. Kluczowym argumentem za tym krokiem było bezpieczeństwo państwa, które w wyniku agresywnej polityki Rosji znalazło się w stanie zagrożenia. Do tego dochodziły argumenty o potrzebie budowy silnego potencjału militarnego w postaci jak największej przeszkolonej do działań obronnych grupy obywateli[20]. Przeciwnicy przywrócenia obowiązkowej służby podkreślali, że budowa silnej, profesjonalnej armii powinna opierać się głównie na żołnierzach-ochotnikach i na zasadzie dobrowolności. W ich opinii potencjał militarny wojska miały w sposób wystarczający dla bezpieczeństwa państwa zapewnić powołane w 2010 r. Narodowe Siły Rezerwowe (NSR)[21]. Ich głównym zadaniem miało być wsparcie Sił Zbrojnych RP w wykonywaniu zadań z zakresu zarządzania kryzysowego oraz uzupełnienie kadrowe żołnierzy zawodowych. Formacja ta, mimo dokonywania wielu zmian i reform w jej strukturze oraz funkcjonowaniu nie stała się w pełni praktyczną rezerwą Wojska Polskiego[22].

Po 2014 r. coraz częściej podkreślano potrzebę powrotu do obowiązkowej służby wojskowej[23]. Mimo dokonania wielu zmian w organizacji Sił Zbrojnych RP, tj. utworzenia Wojsk Obrony Terytorialnej (WOT) czy uruchomienia programów mających na celu zachęcenie obywateli do przeszkolenia wojskowego, tj. Trenuj z Wojskiem czy Legii Akademic-

16 J. Zalewski, 2015, *Co dalej…*, s. 74.

17 M. Suchodolska, *Wróci pobór do wojska? Jeśli tak, to w nowej wersji*, https://wiadomosci.dziennik.pl/wydarzenia/artykuly/438308,general-waldemar-skrzypczak-o-przywroceniu-poboru-do-wojska.html [30.04.2025].

18 R. Szeremietiew, *Siła słabych – pytania o istotę przygotowań obronnych*, „Rzeczy Wspólne" 2014, nr 16, s. 30–37.

19 M. Suchodolska, *Idea przywrócenia służby wojskowej ma coraz więcej zwolenników*, https://forsal.pl/artykuly/733520,zasadnicza-sluzba-wojskowa-czy-zniesienie-jej-bylo-bledem.html [30.04.2025].

20 J. Zalewski, *Co dalej…*, s. 74.

21 R. Bartkowiak, *Narodowe Siły Rezerwowe na potrzeby armii zawodowej*, „Zeszyty Naukowe WSOWL" 2010, nr 2, s. 34.

22 Ł. Kiciński, *Funkcjonowanie Narodowych Sił Rezerwowych – bilans doświadczeń ostatnich pięciu lat*, „Bezpieczeństwo, Obronność, Socjologia" 2015, nr 4, s. 58.

23 J. Zalewski, *Co dalej…*, s. 74.

kiej dla studentów uczelni wyższych, nie zdecydowano się na przywrócenie powszechnej służby wojskowej[24]. Początek kryzysu na polsko-białoruskiej granicy w 2021 r. oraz przede wszystkim inwazja Rosji na Ukrainę i w konsekwencji wybuch konfliktu zbrojnego w 2022 r. skłoniły polityków i dowódców wojskowych do intensyfikacji dyskusji o powrocie do obowiązku pełnienia służby wojskowej[25]. Uchwalono ustawę o obronie Ojczyzny oraz zdecydowano o utworzeniu zasadniczej dobrowolnej służby wojskowej. Miało to być przygotowanie do powrotu obowiązku służby dla wszystkich. Wciąż jednak tak się nie stało. Nadal trwają dyskusje nad wypracowaniem modelu takiej służby w Siłach Zbrojnych RP[26].

Niektórzy wojskowi, zwłaszcza ci doświadczeni, tj. generał Leon Komornicki, były dowódca Warszawskiego Okręgu Wojskowego i zastępca Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, oczekują powrotu do klasycznej zasadniczej służby wojskowej, która miałaby za zadanie wszechstronne i całościowe ukształtowanie oraz przygotowanie społeczeństwa do obrony państwa[27]. Przeciwnicy takiego rozwiązania, tj. generał Bogusław Pacek, były komendant Żandarmerii Wojskowej i ekspert w dziedzinie szkolnictwa wojskowego czy generał Mieczysław Bieniek, doradca Ministra Obrony Narodowej Władysława Kosiniaka-Kamysza argumentują, że powrót do powszechnej zasadniczej służby wojskowej nie ma sensu, gdyż w obecnym czasie takie rozwiązanie nie mogłoby się sprawdzić. Postulują oni wprowadzenie modelu mieszanego, wzorowanego na elementach szwedzkiego i szwajcarskiego programu powszechnej służby wojskowej, a więc opieranie się na zasadzie dobrowolności oraz konieczności odbycia służby cywilnej w przypadku niemożności z różnych przyczyn służby w wojsku[28]. Istnieją jednak obawy, że to rozwiązanie w warunkach polskich mogłoby się nie sprawdzić[29]. Problemem jest również to, że polski system obrony cywilnej mimo uchwalenia nowej ustawy pod koniec 2024 r. wciąż powstaje i nie osiągnął poziomu pełnej gotowości, aby być zapleczem Sił Zbrojnych RP[30].

Niektórzy eksperci, tj. były szef BBN Jacek Siewiera czy prof. Daniel Boćkowski, wskazują także na złą sytuację demograficzną Polski. Ich zdaniem w tej sytuacji zasadne

---

24 D. Nowak, *Służba wojskowa…*, s. 99–100.

25 K. Pachecki, M. Sobieraj, *Błaszczak z Kaczyńskim wezmą 200 tys. Polaków w kamasze? Czytamy ustawy i rozporządzenia*, dostępne pod adresem: https://klubjagiellonski.pl/2022/12/10/blaszczak-z-kaczynskim-wezma-200-tys-polakow-w-kamasze-czytamy-ustawy-i-rozporzadzenia/ [01.05.2025].

26 K. Chochowski, *Ustawa o obronie ojczyzny – nowa jakość bezpieczeństwa państwa?*, „Roczniki Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego" 2023, nr 4, s. 198–200.

27 *Gen. Leon Komornicki: Nie da się przygotować do powszechnej obrony bez odwieszenia poboru*, https://sektorobronny.pl/gen-leon-komornicki-nie-da-sie-przygotowac-do-powszechnej-obrony-bez-odwieszenia-poboru/ [01.05.2025].

28 N. Garbarek, *Powszechny pobór do wojska w Polsce. Generałowie w większości przeciwni*, https://tech.wp.pl/powszechny-pobor-do-wojska-w-polsce-generalowie-w-wiekszosci-przeciwni,7131484264991680a [01.05.2025].

29 *Gen. Leon Komornicki: Nie da się przygotować…*

30 K. Pachecki, *Czy to najgorsza ustawa o obronie cywilnej w historii? Wątpliwości wobec niej są poważne*, https://klubjagiellonski.pl/2024/10/25/najgorsza-ustawa-o-obronie-cywilnej-w-historii-watpliwosci-sa-powazne/ [01.05.2025].

byłoby skierowanie się w stronę modelu izraelskiego obejmującego obowiązkową służbą wojskową zarówno mężczyzn jak i kobiety. Argumentują, że tylko w ten sposób udałoby się odbudować potencjał militarny armii, gdyż objęcie służbą jedynie mężczyzn nie wpłynęłoby znacząco na jego wzmocnienie[31]. Ten pomysł wydaje się jednak dość trudny do realizacji. W Polsce bowiem kobiety nigdy nie były objęte powszechną służbą wojskową i byłoby to coś zupełnie nowego[32]. Nie należy jednak całkowicie przekreślać tej koncepcji. W dobie faktycznego kryzysu demograficznego oraz szybkiej konieczności budowy militarnej siły państwa w obliczu trwającej wojny w Ukrainie wprowadzenie obowiązkowej służby wojskowej także dla kobiet jest prawdopodobne[33].

Pewne jest, że powrót do powszechnej służby wojskowej byłby sporym wyzwaniem dla społeczeństwa. Duża część osób służbę w armii utożsamia z odbywaniem zasadniczej służby w Polsce Ludowej, której surowość oraz występujące zjawisko „fali" odstraszały wielu obywateli. Niektórzy z nich robili wszystko, aby tam się nie znaleźć[34]. Również zawieszenie służby zasadniczej i wcześniejsze stopniowe zmniejszanie długości okresu tej służby oraz liczby nią objętych spowodowało, iż część obywateli kompletnie odzwyczaiła się od obowiązku wojskowego i powrót do niego byłby bardzo trudny do zaakceptowania[35]. Jednakże w dobie zagrożenia inwazją ze strony Federacji Rosyjskiej i istniejącego wysokiego ryzyka wystąpienia konfliktu zbrojnego coraz większa część Polaków rozumie potrzebę przywrócenia powszechnej służby wojskowej. Zatem potencjalna decyzja o powrocie do niej mogłaby spotkać się u większości jednak ze zrozumieniem[36].

Wszyscy eksperci są zgodni w jednym. Obowiązkowa służba wojskowa powinna istnieć. Jest to stały element zapewnienia bezpieczeństwa kraju oraz szkolenia i przygotowania obywateli do obrony swojego terytorium[37]. Błędem było odejście większości europejskich państw od powszechnej służby wojskowej. Uległy one złudnemu poczuciu bezpieczeństwa[38]. Dziś, po intensyfikacji agresywnej polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej i jej inwazji na Ukrainę nikt nie ma wątpliwości, że zagrożenie może wystąpić praktycznie zawsze i w świecie międzynarodowym nie ma stanu bez żadnych niebezpieczeństw[39]. Aby państwo było gotowe do skutecznej obrony w przypadku zagrożenia, istnienie powszechnej służby wojskowej jest obowiązkiem. Bez posiadania dużej liczby

---

31 *Czy służba wojskowa powinna być obowiązkowa dla kobiet?*, https://www.radio.bialystok.pl/wiadomosci/index/id/238772 [01.05.2025].

32 N. Garbarek, *Powszechny pobór…*

33 *Czy służba wojskowa…*

34 D. Jarosz, *Doświadczenie społeczne służby wojskowej w Ludowym Wojsku Polskim: terra incognita?*, „Kwartalnik Historyczny" 2023, nr 4, s. 805.

35 N. Garbarek, *Powszechny pobór do wojska…*

36 M. Kozubal, *Sondaż dla „Rz": Czy Polacy popierają przywrócenie poboru do wojska?*, https://www.rp.pl/wojsko/art41908651-sondaz-dla-rz-czy-polacy-popieraja-przywrocenie-poboru-do-wojska [01.05.2025].

37 D. Nowak, *Służba wojskowa…*, s. 80.

38 J. Zalewski, *Co dalej…*, s. 74.

39 N. Garbarek, *Powszechny pobór do wojska…*

przeszkolonych obywateli nie ma bowiem szans na szybkie zorganizowanie armii gotowej bronić swojego terytorium[40].

Koncepcja modelu powszechnej służby wojskowej w Polsce

Jaki więc model powszechnej służby wojskowej jest potrzebny w Polsce? Przede wszystkim warto czerpać jak najlepsze wzorce z modeli obowiązujących w innych państwach[41]. Zasada dobrowolności sprawdziłaby się również w warunkach polskich, lecz jako element systemu, a nie jako jego podstawa[42]. Jej wprowadzenie wiąże się z koniecznością przyspieszenia prac nad budową obrony cywilnej oraz powstaniem specjalnych programów służby zastępczej w instytucjach bezpieczeństwa i porządku publicznego[43]. Jeśli zaś chodzi o samo pełnienie służby wojskowej, na pewno kwestia obowiązkowego poboru w dobie trwającego konfliktu zbrojnego Ukrainy z Federacją Rosyjską musi stać się oczywistością. Niezależnie od tego czy oprócz mężczyzn objęto by nim także kobiety[44].

Należałoby również opracować kompleksowy program szkoleń wojskowych dla obywateli. Oprócz poboru byłaby to kolejna forma edukacji militarnej dla osób cywilnych i możliwość ich solidnego przygotowania i przeszkolenia do działań podejmowanych przez Siły Zbrojne RP w czasie trwania wojny[45]. Szkolenia te mogłyby być prowadzone dla młodzieży w placówkach oświatowych w ramach edukacji dla bezpieczeństwa, zaś dla osób dorosłych w formie ochotniczych szkoleń weekendowych bądź jednodniowych odbywających się w jak największej liczbie jednostek wojskowych[46]. Można by było również pomyśleć nad obowiązkiem odbywania corocznych ćwiczeń, podobnie jak ma to miejsce w Szwajcarii[47]. Warto także kontynuować program Legii Akademickiej dla studentów[48].

Wydaje się, że najlepszym rozwiązaniem, które powinno się wprowadzić jest model mieszany powszechnej służby wojskowej, a więc stworzenie własnego rozwiązania systemowego w oparciu o wzorce z modeli, które są przykładem dla armii na całym świecie[49]. Należy też pamiętać o specyfice i uwarunkowaniach panujących w danym państwie. Nie da się zaimplementować do Polski jednego modelu, gdyż mógłby się on nie sprawdzić[50]. Przede wszystkim należałoby kontynuować i rozwijać obecne programy rozwoju Sił Zbroj-

40 R. Szeremietiew, *Siła słabych…*, s. 30–37.

41 B. Jagusiak, *Współczesne wyzwania bezpieczeństwa Polski*, Warszawa 2015, s. 192–208.

42 *Gen. Leon Komornicki: Nie da się przygotować…*

43 K. Pachecki, *Czy to najgorsza ustawa…*

44 *Gen. Leon Komornicki: Nie da się przygotować…*

45 I. Dziubek, *Prakseologia w naukach o bezpieczeństwie. Pozycjonowanie służb mundurowych i administracji publicznej w edukacji proobronnej*, Kalisz 2024, s. 93–108.

46 Z. Leśniewski, *Szkolenie Sił Zbrojnych Rzeczpospolitej Polskiej na progu trzeciej dekady XXI wieku*, Warszawa 2018, s. 231.

47 *Gen. Leon Komornicki: Nie da się przygotować…*

48 B. Tatczyn, *Szkolenie kadr rezerwy w Wojsku Polskim w latach 1945-2010*, „Studia i Materiały Centralnej Biblioteki Wojskowej" 2022, nr 2, s. 158.

49 Z. Leśniewski, *Szkolenie…*, s. 221.

50 I. Dziubek, *Prakseologia…*, s. 93–108.

nych RP oraz wprowadzać rozwiązania sprawdzone w innych modelach, dostosowując je jednak do warunków polskich[51]. Warto zatem stworzyć własny model powszechnej służby wojskowej, w którym dałoby się przeszkolić oraz przygotować na wypadek wybuchu wojny jak największą liczbę obywateli[52].

Podsumowanie

Wprowadzenie obowiązkowej służby wojskowej niewątpliwie byłoby dużym wyzwaniem dla przedstawicieli władzy. Należy jednak pamiętać, że w sytuacji ciągłego zagrożenia ze strony Federacji Rosyjskiej warto przemyśleć poważnie to przedsięwzięcie. Byłoby to również duże zwiększenie potencjału militarnego Sił Zbrojnych RP. Warto wypracować własny model powszechnej służby wojskowej oraz wspierające go programy dla obywateli, które stanowiłyby zachętę do pełnienia służby w armii. Zmiany te powinny być również przyczynkiem do dyskusji o przeprowadzeniu kolejnych reform w wojsku. Przede wszystkim należy kontynuować proces modernizacji opierając go na zakupach i produkcji nowoczesnego sprzętu wojskowego. Trzeba też popularyzować służbę w armii, aby stale zwiększać liczbę kandydatów i zainteresowanie społeczeństwa działaniami dla bezpieczeństwa, które wykonują na co dzień Siły Zbrojne RP. Dla skutecznej popularyzacji niezbędne byłoby wprowadzenie powszechnej służby wojskowej. Widać zatem wyraźnie, jak jest to istotne z punktu widzenia zapewnienia bezpieczeństwa państwa oraz budowy i rozwoju potencjału militarnego Polski.

Bibliografia

Artykuły naukowe

Bartkowiak R., *Narodowe Siły Rezerwowe na potrzeby armii zawodowej*, „Zeszyty Naukowe WSOWL" 2010, nr 2.

Brylew M., *Lone soldiers – żołnierze bez rodzin*, „Acta Universitatis Lodziensis" 2018, nr 101.

Chochowski K., *Ustawa o obronie ojczyzny – nowa jakość bezpieczeństwa państwa?*, „Roczniki Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego" 2023, nr 4.

Czichos A., *Geneza i założenia współczesnej strategii bezpieczeństwa Konfederacji Szwajcarskiej*, „Res Politicae" 2020, nr 12.

Gajzler M., *Trzy korony rosną w siłę: Modernizacja szwedzkich sił zbrojnych*, „Nowa Technika Wojskowa" 2021, nr 12.

Jarosz D., *Doświadczenie społeczne służby wojskowej w Ludowym Wojsku Polskim: terra incognita?*, „Kwartalnik Historyczny" 2023, nr 4.

Kiciński Ł., *Funkcjonowanie Narodowych Sił Rezerwowych – bilans doświadczeń ostatnich pięciu lat*, „Bezpieczeństwo, Obronność, Socjologia" 2015, nr 4.

Marcinkowski M., *Służba wojskowa jako służba wartościom*, „Colloquium" 2014, nr 1.

Nowak D., *Służba wojskowa jako element powszechnego obowiązku obrony Ojczyzny*, „Wiedza Obronna" 2019, nr 3.

51 N. Garbarek, *Powszechny pobór…*

52 *Gen. Leon Komornicki: Nie da się przygotować…*

Szeremietiew R., *Siła słabych – pytania o istotę przygotowań obronnych*, „Rzeczy Wspólne" 2014, nr 16.
Tatczyn B., *Szkolenie kadr rezerwy w Wojsku Polskim w latach 1945-2010*, „Studia i Materiały Centralnej Biblioteki Wojskowej" 2022, nr 2.
Trocha J., *Unikalny charakter systemu ochrony ludności cywilnej w Konfederacji Szwajcarskiej*, „Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia" 2017, nr 1.
Wiśniewska-Paź B., *Neutralność Szwajcarii. Wymiary bezpieczeństwa neutralnego państwa*, „Politeja" 2023, nr 1.
Wywiał P., *Wojna na Ukrainie a kwestia powrotu obowiązkowej służby wojskowej w wybranych państwach europejskich*, „Rocznik Bezpieczeństwa Morskiego" 2024, nr 18.
Zalewski J., *Co dalej z obywatelskim modelem służby wojskowej w Polsce?*, „Studia Bezpieczeństwa Narodowego" 2015, nr 7.

Druki zwarte

Balcerowicz B., *Siły zbrojne w stanie pokoju, kryzysu, wojny*, Warszawa 2010, s. 94.
Dziubek I., *Prakseologia w naukach o bezpieczeństwie. Pozycjonowanie służb mundurowych i administracji publicznej w edukacji proobronnej*, Kalisz 2024, s. 93–108.
Jagusiak B., *Współczesne wyzwania bezpieczeństwa Polski*, Warszawa 2015, s. 192–208.
Leśniewski Z., *Szkolenie Sił Zbrojnych Rzeczpospolitej Polskiej na progu trzeciej dekady XXI wieku*, Warszawa 2018.

Źródła internetowe

Czy służba wojskowa powinna być obowiązkowa dla kobiet?, https://www.radio.bialystok.pl/wiadomosci/index/id/238772 [01.05.2025].
Garbarek N., *Powszechny pobór do wojska w Polsce. Generałowie w większości przeciwni*, https://tech.wp.pl/powszechny-pobor-do-wojska-w-polsce-generalowie-w-wiekszosci-przeciwni,7131484264991680a [01.05.2025].
Gen. Leon Komornicki: Nie da się przygotować do powszechnej obrony bez odwieszenia poboru, https://sektorobronny.pl/gen-leon-komornicki-nie-da-sie-przygotowac-do-powszechnej-obrony-bez-odwieszenia-poboru/ [01.05.2025].
Kozubal M., *Sondaż dla „Rz": Czy Polacy popierają przywrócenie poboru do wojska?*, https://www.rp.pl/wojsko/art41908651-sondaz-dla-rz-czy-polacy-popieraja-przywrocenie-poboru-do-wojska [01.05.2025].
Pachecki K., *Czy to najgorsza ustawa o obronie cywilnej w historii? Wątpliwości wobec niej są poważne*, https://klubjagiellonski.pl/2024/10/25/najgorsza-ustawa-o-obronie-cywilnej-w-historii-watpliwosci-sa-powazne/ [01.05.2025].
Pachecki K., Sobieraj M., *Błaszczak z Kaczyńskim wezmą 200 tys. Polaków w kamasze? Czytamy ustawy i rozporządzenia*, dostępne pod adresem: https://klubjagiellonski.pl/2022/12/10/blaszczak-z-kaczynskim-wezma-200-tys-polakow-w-kamasze-czytamy-ustawy-i-rozporzadzenia/ [01.05.2025].
Suchodolska M., *Idea przywrócenia służby wojskowej ma coraz więcej zwolenników*, https://forsal.pl/artykuly/733520,zasadnicza-sluzba-wojskowa-czy-zniesienie-jej-bylo-bledem.html [30.04.2025].
Suchodolska M., *Wróci pobór do wojska? Jeśli tak, to w nowej wersji*, https://wiadomosci.dziennik.pl/wydarzenia/artykuly/438308,general-waldemar-skrzypczak-o-przywroceniu-poboru-do-wojska.html [30.04.2025].
Szymański P., *Powszechny, selektywny, loteryjny: pobór w państwach nordyckich i bałtyckich*, Komentarze Ośrodka Studiów Wschodnich 624/2024, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2024-09-23/powszechny-selektywny-loteryjny-pobor-w-panstwach-nordyckich-i [31.05.2025].

SECURO 2025, nr 12, ss. 43–55
ISSN: 2353-6330; e-ISSN: 2956-6665; https://securo.wnpism.uw.edu.pl
Copyright © by Tomasz Kita, 2025
Creative Commons: Attribution CC BY-NC 3.0 PL
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/pl/legalcode
DOI: https://doi.org/10.33896/Securo.2025.12.4

TOMASZ KITA

OPINIA POLSKIEGO SPOŁECZEŃSTWA O OBOWIĄZKOWEJ ZASADNICZEJ SŁUŻBIE WOJSKOWEJ. IMPLIKACJE ROZWIĄZAŃ PAŃSTW NORDYCKICH

Opinion of Polish society about compulsory military service. Implications of solutions from Nordic countries

Od inwazji Rosji na Ukrainę w 2022 roku i zaognienia się sytuacji międzynarodowej w Europie zaczęły pojawiać się informacje o tym, że należy powrócić do obowiązkowej służby wojskowej. Głosy te pojawiają się również w Polsce. Szczególnie często za przykład jak powinna wyglądać nowoczesna obowiązkowa służba wojskowa podawane są kraje nordyckie. Celem artykułu jest analiza nastawienia polskich obywateli do obowiązkowej służby i zbadania czy w Polsce sprawdziłby się jeden z modeli obecnych w Danii, Finlandii, Szwecji i Norwegii. W pracy wykorzystano metody jakościowe. Do przeprowadzania badań zastosowano następującą metodologię: metodę analizy dokumentów oraz metodę analizy porównawczej. Analizowano wyłącznie dane zastane, zarówno ilościowe jak i jakościowe. Dane pochodziły ze źródeł pierwotnych oraz wtórnych.

Słowa kluczowe: Polska, kraje nordyckie, bezpieczeństwo, obronność, zasadnicza służba wojskowa, wojsko

Since the Russian invasion of Ukraine in 2022 information regarding reintroduction of compulsory military service in European states has become a common occurrence. Such notion has been present in Poland as well. Throughout Europe, Nordic countries are set as an example of how to

TOMASZ KITA, student studiów II stopnia na kierunku stosunki międzynarodowe, specjalizacja bezpieczeństwo i studia strategiczne (Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych, Uniwersytet Warszawski, Polska).

ORCID: 0009-0000-0475-2048; e-mail: t.kita@student.uw.edu.pl

organise conscription and compulsory military service in the modern world. This article aims to analyse Polish society's attitude towards conscription and compulsory military service, and examine whether one of the conscription systems present in Denmark, Finland, Sweden and Norway would be suitable for the Polish case. The article utilises qualitative methods. The data comes from secondary sources, and it is qualitative and quantitative data.

Keywords: armed forces, conscription, defence, Nordic countries, Poland, security

Wprowadzenie

Od ponad 10 lat system międzynarodowy ulegał stopniowej erozji w związku z działaniami licznych państw i aktorów niepaństwowych dążących do wzmocnienia swojej pozycji w systemie oraz zmiany panującej równowagi sił i porządku. Zdaje się, że proces ten przyśpieszył wraz z inwazją Rosji na Ukrainę. Wydarzenie to jednoznacznie przypieczętowało koniec okresu względnego pokoju i koegzystencji na świecie w oczach państw zachodnich. W szczególności w Europie sytuacja bezpieczeństwa pogorszyła się drastycznie z względu na agresywną politykę zagraniczną Rosji. W związku z tym kraje europejskie zaczęły odbudowywać swoje potencjały obronne po dwóch dekadach pokoju. Jednym z elementów tej odbudowy coraz częściej staje się przywrócenie obowiązku poboru, m.in. w krajach nordyckich i bałtyckich. Głosy, czy też obawy, o przywróceniu poboru pojawiają się również w Polsce. Temat ten polaryzuje opinię publiczną, dzieląc ją na zwolenników poboru i armii zawodowej.

Celem artykułu jest przedstawienie nastawienia Polaków do zasadniczej obowiązkowej służby wojskowej (ZOSW) oraz rekomendacji dotyczącej formy w jakiej służba ta mogłaby zostać przywrócona. Ponieważ w dyskusji nad przywróceniem poboru często przywoływane są rozwiązania krajów nordyckich, autor zamierza sprawdzić, poprzez porównanie, preferencje polskiej opinii publicznej i poszczególne modele z państw nordyckich, czy implementacja takich rozwiązań odpowiadałaby preferencjom Polaków i czy w konsekwencji cieszyłaby się poparciem.

W celu zbadania czy któryś z modeli obowiązkowej służby wojskowej obecnych w krajach nordyckich odpowiadałby polskiemu społeczeństwu, w artykule zostało postawione następujące pytanie badawcze: jaką formę służby wojskowej preferują Polacy?

W pracy wykorzystano metody jakościowe – analizy dokumentów oraz analizy porównawczej. Badano wyłącznie dane zastane, zarówno ilościowe, jak i jakościowe. Dane pochodziły ze źródeł pierwotnych oraz wtórnych.

Instytucja armii poborowej

Państwowe siły zbrojne odpowiedzialne za ochronę kraju mogą być zorganizowane na wiele sposobów. Jarosław Kilias wyszczególnia 4 główne organizacje sił zbrojnych i rekrutacji jakie występują we współczesnym świecie. Są nimi: armie w pełni profesjonalne,

armie oparte na obowiązkowej służbie wojskowej, formacje milicyjne oraz prywatne firmy wojskowe (PMC)[1].

Praktyka przymusowego wcielania ludzi do armii nie jest nową praktyką. W zasadzie przez całą historię wojskowości formacje zbrojne różnego rodzaju były zasilane żołnierzami z poboru. Można tu wymienić pospolite ruszenie organizowane przez polską szlachtę, szwedzki model powoływania co dziesiątego chłopa ze wsi, czy też 25-letnią służbę obowiązkową w carskiej Rosji[2]. Jednak wprowadzenie instytucji powszechnego poboru przypisuje się rewolucyjnej Francji na przełomie XVIII i XIX wieku. Rozwiązanie to zakładało pobór wszystkich młodych mężczyzn bez względu na pochodzenie. Praktyka ta nie tylko pozwoliła Francji zdominować kontynent europejski, ale miała także dodatkowe funkcje. Powszechna służba w armii pod ścisłym nadzorem państwa sprzyjała rozwojowi poczucia narodowej przynależności, co przekładało się na zacieśnianie więzi narodowych i spójność społeczeństwa[3]. W XIX wieku wskutek rewolucji przemysłowej model powszechnego poboru do armii narodowych rozprzestrzenił się w zasadzie na całą Europę[4].

Ze względu na napięcia pomiędzy Blokiem Zachodnim a Wschodnim model armii poborowych utrzymał się w krajach bogatej Północy przez okres zimnej wojny. Wysoki poziom zagrożenia wojną sprawiał, że państwa, w szczególności Europy, dostrzegały potrzebę posiadania licznych armii oraz przeszkolonych rezerw. Konfrontacja zbrojna w tamtym czasie wydawała się mało prawdopodobna ze względu na groźbę wojny nuklearnej, jednakże konwencjonalny potencjał pod postacią zarówno dobrze wyposażonej i nowoczesnej, jak i licznej armii stanowił dodatkowy środek odstraszający przed agresją. Po zakończeniu zimnej wojny i w konsekwencji zmniejszeniu się, lub nawet zaniku antagonizmów pomiędzy państwami Europy, wydawało się, że konflikt zbrojny stanowi przeszłość. W rezultacie państwa stopniowo likwidowały lub zawieszały pobór do wojska i przechodziły na model mniejszych, w pełni profesjonalnych armii[5].

Transformacja armii europejskich z modelu opartego na poborze na w pełni profesjonalne i ochotnicze siły zbrojne podyktowana była 4 czynnikami: 1. brakiem zagrożenia, które uzasadniałoby utrzymywanie tak dużych formacji, 2. kwestiami finansowym, związanymi z cięciem niepotrzebnych kosztów na rzecz innych wydatków państwowych, 3. nowym charakterem zagrożeń w świecie postzimnowojennym, wymagających wysoko wyspecjalizowanych sił zbrojnych na potrzeby zagranicznych misji pokojowych lub walki z terroryzmem, 4. przekonaniem w kręgach wojskowych, że wraz z rewolucją w technologii wojskowej (*Revolution in Military Affairs*) przyszli żołnierze będą wysoko wykwalifikowanymi specjalistami a przyszłe konflikty będą toczone i wygrywane przy wykorzysta-

---

1 J. Kilias, *Pobór powszechny i armia narodowa: przegląd problematyki*, „Studia Socjologiczno-Polityczne. Seria Nowa" 2018, vol. 9, s. 118.

2 Tamże, s. 100–102.

3 R.J. Simon, M.A. Abdel-Moneim, *A handbook of military conscription and composition the world over*, Lexington 2012, s. 15–16.

4 Tamże, s. 18.

5 Tamże, s. 19.

niu wysoce zaawansowanego sprzętu[6]. James J. Sheehan zauważa, że przyczyna odejścia od armii poborowych może leżeć znacznie głębiej niż czynniki polityczne, ekonomiczne czy względy wojskowe. Argumentuje on, że wraz z zanikiem zagrożenia wojną siły zbrojne straciły pozycję niezbędnego i ważnego elementu państwa. Wskutek „ucywilnienia" państw, wojsko jako instytucja straciło istotne znaczenie i wpływy przez co akceptowalna społecznie i politycznie stała się dyskusja i możliwość odejścia od obowiązkowej służby wojskowej[7].

Przez prawie trzy dekady po zakończeniu zimnej wojny wydawało się, że model armii profesjonalnej jest naturalną ewolucją organizacji i rekrutacji w siłach zbrojnych ze względu na niższe koszty i większą efektywność[8]. Jednakże wraz z destabilizacją systemu międzynarodowego coraz częściej pojawiają się głosy o powrocie w jakiejś formie do poboru. Jest to związane z problemami kadrowymi, w zasadzie każdej armii państw zachodnich[9]. Ukraina pomimo posiadania przewagi technologicznej i kompetencyjnej, dzięki wsparciu Zachodu, boryka się z brakami rezerw, które mogłyby wymieniać zabitych, rannych lub po prostu zmęczonych żołnierzy[10]. Bez świeżej i wypoczętej armii niemożliwe jest efektywne działanie i pełne wykorzystanie przewagi jakie daje technologia oraz przeszkolenie.

Rodzaje służby niezawodowej w Siłach Zbrojnych RP

W związku ze zmianą ustawy dotyczącej obowiązku obrony ojczyzny, od 2009 roku w Polsce pobór oraz zasadnicza obowiązkowa służba wojskowa zostały zawieszone, natomiast Wojsko Polskie (WP) przeszło transformację w formację w pełni ochotniczą i profesjonalną. Jak wspomina generał Waldemar Skrzypczak, w wywiadzie z Maciejem Szopą dla Defence24, zawieszenie poboru było zbyt nagłe, co doprowadziło do licznych problemów w trakcie transformacji Sił Zbrojnych w formację w pełni profesjonalną. Główne problemy dotyczyły stanu personalnego wojska oraz losów rezerwy[11].

Przez 15 lat od profesjonalizacji Wojska Polskiego formacja ta przeszła liczne zmiany, z których najznaczniejszymi było utworzenie nowego rodzaju Sił Zbrojnych w postaci Wojsk Obrony Terytorialnej (WOT) oraz uchwalenie ustawy o Obronie Ojczyzny wyznaczającej nowe cele i sposób działania. Na początku 2024 roku Siły Zbrojne RP

---

6 J. Sheehan, *The Future of Conscription: Some Comparative Reflections*, „The Modern American Military" 2011, vol. 140, s. 115.

7 Tamże, s. 114, 117.

8 *The All-Volunteer Military: Issues and Performance*, Waszyngton D.C. 2007, s. 12–14, https://www.cbo.gov/sites/default/files/110th-congress-2007-2008/reports/07-19-militaryvol_0.pdf [27.11.2024].

9 D. Vergun, *DOD Addresses Recruiting Shortfall Challenges*, https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/article/3616786/dod-addresses-recruiting-shortfall-challenges/, [27.11.2024]; A. Dorman, *The UK's participation in air strikes on Yemen exposes its diminished military strength*, https://www.chathamhouse.org/2024/01/uks-participation-air-strikes-yemen-exposes-its-diminished-military-strength [27.11.2024].

10 I. Kottasová, *Outgunned and outnumbered, Ukraine's military is struggling with low morale and desertion*, https://edition.cnn.com/2024/09/08/europe/ukraine-military-morale-desertion-intl-cmd/index.html [28.11.2024].

11 M. Szopa, *Gen. Skrzypczak: pobór potrzebny od zaraz, ale inny niż kiedyś [WYWIAD]*, https://defence24.pl/polityka-obronna/gen-skrzypczak-pobor-potrzebny-od-zaraz-ale-inny-niz-kiedys-wywiad [11.12.2024].

zorganizowane były w 5 rodzajów sił zbrojnych: Wojska Lądowe, Siły Powietrzne, Marynarkę Wojenną, Wojska Specjalne i Wojska Obrony Terytorialnej[12]. Całkowity stan osobowy WP wyniósł 217 980 żołnierzy, w co wchodzi m.in. 135 463 żołnierzy zawodowych, 41 000 żołnierzy WOT oraz 30 000 poborowych odbywających dobrowolną zasadniczą służbę wojskową (DZSW). Dodatkowo, jeżeli chodzi o liczebność Wojsk Lądowych, które stanowią główny człon sił zbrojnych, zarówno pod względem operacyjnym jak i liczebnym, oraz mają najwyższe zapotrzebowanie na żołnierzy, to plasuje się ona na poziomie 62 886 osób[13]. Oprócz tego WP w wypadku zagrożenia kraju może zmobilizować rezerwistów. Niestety, ze względu na niejawność tych danych, można jedynie posługiwać się szacunkami. Liczby podawane w tym zakresie znacząco się różnią w zależności od jednostki badawczej. Fundacja *Ad Arma* szacuje, że Polska może dysponować w okolicach 1,7 miliona rezerwistów. Mowa w tym przypadku o osobach, które przeszły zasadniczą służbę wojskową za czasów jeszcze jej funkcjonowania. Jednakże w zdecydowanej większości, około 1,5 miliona, są to osoby w przedziale 40–60 lat. Przez lata nie przeprowadzono również ćwiczeń odświeżających i doszkalających. Sytuacja ta sprawia, że dostępne rezerwy osobowe nie są w optymalnej gotowości a dodatkowo z biegiem lat liczba przeszkolonych rezerwistów będzie maleć[14]. Portal *Global Fire Power* natomiast szacuje liczbę rezerwistów na poziomie 350 tysięcy[15]. Poniżej znajduje się zestawienie 3 rodzajów służby czynnej z pominięciem zawodowej służby wojskowej. Służba ta została pominięta, ponieważ nie dotyczy analizowanego tematu, tj. alternatyw dla profesjonalnej służby.

Obecnie, ze względu na brak funkcjonowania obowiązkowej służby, nie ma zbyt wiele informacji jak takie szkolenie i służba miałaby wyglądać. Jednakże można przypuszczać, że mogłaby być zbliżona na DZSW. Cechą wspólną jest dość krótki okres trwania szkolenia. W przypadku służby zasadniczej oscyluje on w granicach roku. W przypadku WOT samo szkolenie ma trwać ponad 3 lata, jednak odbywa się ze znacznie niższą intensywnością – w dni wolne od pracy do kilku razy w miesiącu. Największą różnicą jest natomiast to, że ZOSW dotyczy wyłącznie mężczyzn, mimo że kobiety mogą uczestniczyć w innych formach służby dobrowolnie. Oczywiście część kobiet może otrzymać powołanie do świadczenia służby w Siłach Zbrojnych jako np. personel medyczny lub weterynaryjny, jednak taka służba nie jest związana z identycznym przeszkoleniem wojskowym jakie obejmuje mężczyzn[16]. Pozytywnym zjawiskiem są jasno określone ścieżki dalszej służby dla wszystkich zainteresowanych.

---

12 *Poznaj Rodzaje Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, https://www.wojsko-polskie.pl/rodzaje-szrp/ [11.12.2024].

13 *Podstawowe informacje o budżecie resortu obrony narodowej na 2024 r.*, Warszawa 2024, s. 12–13, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/postawowe-informacje-o-budzecie [11.12.2024].

14 M. Kozubal, *Rezerwistów jest coraz mniej i są coraz starsi*, https://www.rp.pl/wojsko/art253691-rezerwistow-jest-coraz-mniej-i-sa-coraz-starsi [11.12.2024].

15 *2024 Poland Military Strength*, https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=poland [11.12.2024].

16 I. Hukałowicz, *Wojsko wezwie 230 tys. osób. Kto dostanie list od armii? Te osoby muszą stawić się na kwalifikację [LISTA]*, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/9587004,kwalifikacja-wojsko-

Tabela 1. Porównanie rodzajów niezawodowej czynnej służby wojskowej

	Dobrowolna Zasadnicza Służba Wojskowa	Obowiązkowa Zasadnicza Służba Wojskowa	Wojska Obrony Terytorialnej
Rodzaj służby	Ochotnicza	Obowiązkowa	Ochotnicza
Kogo dotyczy	Mężczyźni i kobiety	Przede wszystkim mężczyźni w wieku od 18 do 35 lat.	Mężczyźni i kobiety
Długość szkolenia	27 dni szkolenie podstawowe 11 miesięcy szkolenie specjalistyczne	Brak danych, prawdopodobnie zbliżona forma szkolenia do DZSW	Szkolenie wstępne: 16 dni dla ochotników lub 8 dni dla rezerwistów 3 letnie szkolenie zasadnicze (Szkolenia odbywają się przeważnie w czasie wolnym od pracy)
Długość służby	Maksymalnie 12 miesięcy (wliczony czas szkolenia)	9–15 miesięcy	Od roku do 6 lat
Uposażenie	Tak	Tak	Tak
Przywileje	Tak	Tak	Tak
Po zakończeniu służby	Służba zawodowa, WOT, rezerwa aktywna, rezerwa pasywna	Służba zawodowa, WOT, rezerwa aktywna, rezerwa pasywna	Przedłużenie służby w WOT lub służba zawodowa

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Informator – żołnierz*, Warszawa 2024, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/zwiekszenie-liczebnosci-wojska-polskiego- [13.12.2024]; ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny, Dz.U. 2022, poz. 655, ze zm.

Oprócz czynnej służby wojskowej ustawa o Obronie Ojczyzny wymienia także dwa rodzaje służby rezerwowej – w aktywnej rezerwie oraz pasywnej rezerwie. Poniżej znajduje się zestawienie głównych informacji dotyczących tego rodzaju służby.

Tabela 2. Porównanie rodzajów rezerwowej służby wojskowej

	Aktywna Rezerwa	Pasywna Rezerwa
Wymogi	Ukończenie szkolenia wojskowego i złożenie przysięgi wojskowej. Nieskończone 60 lat (63 lat w przypadku podoficerów i oficerów).	Uregulowany stosunek do służby wojskowej. Nieskończone 60 lat (63 lat w przypadku podoficerów i oficerów).
Ćwiczenia	Minimum 2 dni zakoszarowania w dni wolne raz na kwartał. Minimum co 3 lata jednorazowe zakoszarowanie na okres 14 dni.	Ćwiczenia trwające od 1 dnia do 90 dni. Maksymalnie sumarycznie 90 dni w ciągu roku.
Uposażenie	Tak	Nie
Przywileje	Tak	Tak

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Informator – rezerwista*, Warszawa 2024, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/zwiekszenie-liczebnosci-wojska-polskiego- [13.12.2024]

wa-2025-armia-wezwie-230-tys-osob-kto-dostanie-list-te-osoby-musza-stawic-sie-na-kwalifikacje-lista.html [14.12.2024].

Rezerwiści stanowią niezbędny element funkcjonowania każdej armii. Z tego też powodu niezbędne jest, aby pozostawali zgrani z oddziałami, w których mieliby służyć oraz aby ich stan wiedzy wymagał jedynie odświeżenia. Założenia, według których mają funkcjonować od 2022 roku polskie siły rezerwowe wydają się trafne. Jednak pozostaje pytanie, kto ma być szkolony. Jak wynika z szacunków, osoby od 40 do 60 lat już posiadające przeszkolenie wojskowe są w nieoptymalnym wieku, aby pełnić taką służbę. Dodatkowo szkolenie, które przeszli w niektórych przypadkach mogło odbywać się jeszcze za czasów Ludowego Wojska Polskiego. Odbyte szkolenie może się ostatecznie okazać już nieadekwatne do nowoczesnej taktyki walki i techniki wojennej. Osoby, które nie przeszły ZOSW po 2009 roku są natomiast w optymalnym wieku do służby, jednakże ograniczony czas szkolenia może okazać się niewystarczający, aby w krótkim czasie przygotować ich do faktycznej służby wojskowej. Pozostaje także kwestia nastawienia samych rekrutów do służby wojskowej.

Nastawienie obywateli Polski do zasadniczej służby wojskowej

W Polsce na przestrzeni lat można było zaobserwować znaczące zmiany w preferowanej formie polskich sił zbrojnych. Jeszcze w 1999 roku zdecydowana większość Polaków (83%) uważała, że jednym z obowiązków obywatela jest obowiązek służby wojskowej[17]. Już kilka lat później, po okresie dynamicznych zmian socjoekonomicznych, w 2008 roku ponad połowa (54%) ankietowanych chciała armii zawodowej. Należy też zaznaczyć, że badanie to zostało przeprowadzone tuż przed całkowitym zawieszeniem poboru do armii. Zatem wynik pokazuje nastroje Polaków jeszcze żyjących w realiach obowiązkowej służby wojskowej, którzy powinni być przyzwyczajeni do tego modelu. Jednak już wtedy w społeczeństwie panowała duża niechęć do zasadniczej służby wojskowej. Do 2014 roku statystyki te zmieniły się nieznacznie. Diametralna zmiana nastąpiła wskutek wybuchu wojny rosyjsko-ukraińskiej w 2022 roku. Pierwszy raz od lat 90. doszło do odwrócenia preferencji ankietowanych i to model armii mieszanej, złożonej w większości z komponentu zawodowego, wspartego przez żołnierzy poborowych uzyskał największe poparcie aż 45%. Jednak armia profesjonalna pozostaje wciąż liczącą się opcją preferowaną przez 39% osób[18]. Z badania Centrum Badania Opinii Społecznej przeprowadzonego pod koniec 2023 roku wynika, że opinie w społeczeństwie pozostają wciąż podzielone. 52% ankietowanych poparło obowiązkową zasadniczą służbę dla mężczyzn, jednakże w zdecydowanej większości wyraziło sprzeciw wobec tej samej formy służby dla kobiet[19]. W 2023 roku Akademickie Centrum Komunikacji Strategicznej (ACKS) przeprowadziło

[17] J. Zalewski, *Co dalej z obywatelskim modelem służby w wojskowej w Polsce*, „Studia Bezpieczeństwa Narodowego" 2015, vol. 7, s. 56.

[18] *O bezpieczeństwie państwa i kwestiach związanych z obronnością*, Warszawa 2022, s. 5–7, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2022/K_103_22.PDF [27.11.2024].

[19] *Gotowość do obrony kraju*, Warszawa 2024, s. 16, https://www.cbos.pl/PL/publikacje/diagnozy_tekst.php?id=6901 [27.11.2024], dalej powoływane jako *CBOS: Gotowość do obrony*.

pogłębione badania na temat zdania Polaków o zasadniczej służbie wojskowej. Z badania wynika, że Polacy są bardzo przeciwni szeroko zakrojonemu poborowi i im więcej osób przymus by dotyczył, tym bardziej są przeciwni. Negatywne odpowiedzi wynosiły 49% w przypadku poboru niestudiujących młodych mężczyzn i wzrosły do aż 60% jeżeli pobór dotyczyłby wszystkich mężczyzn i kobiet posiadających przydatne dla wojska kwalifikacje[20]. Na podstawie przedstawionych badań można wysunąć wniosek, że Polacy obawiają się obowiązkowej służby wojskowej, która dotyczyłaby dużej części populacji.

Mimo to, w dalszej części raportu ACKS można zauważyć, że niekoniecznie ankietowani sprzeciwiają się przymusowi służby lub obawiają się obrony kraju. Świadczy o tym bardzo pozytywne nastawienie Polaków do obowiązkowych ćwiczeń rezerwy. Aż 67% popierało takie ćwiczenia dla młodych mężczyzn do 35. roku życia i połowa, jeżeli ćwiczenia dotyczyłyby wszystkich dorosłych mężczyzn do 60 lat. Jednocześnie kolejny raz można zauważyć, że w świadomości społecznej pokutuje przekonanie, że obowiązek obrony kraju powinien dotyczyć tylko mężczyzn, ponieważ aż 62% ankietowanych opowiedziało się przeciwko szkoleniom rezerwy dla wszystkich obywateli w wieku 16–60 lat. Jednakże ponad połowa ankietowanych sama nie chce uczestniczyć w takich ćwiczeniach. Jest to związane z przekonaniem, że za obronę kraju powinna być odpowiedzialna tylko armia zawodowa. Drugim najczęstszym powodem była niechęć do porzucenia swojego codziennego życia[21]. Co więcej, zapytani o długość ćwiczeń rezerwy, ankietowani wyrazili zdanie, że takie ćwiczenia powinny być jak najrzadsze i jak najkrótsze, np. 7-dniowe pojedyncze ćwiczenia raz na 3 lata lub raz na rok[22].

Opisanie tendencji w polskim społeczeństwie dotyczących obronności jest bardzo skomplikowane, ponieważ w zależności od dyskutowanych kwestii Polacy reprezentują bardzo różne nastawienia, w pewnym sensie sprzeczne ze sobą. Polacy deklarują bardzo dużą wolę uczestnictwa w obronie kraju w sytuacji konfliktu zbrojnego rozgrywającego się na polskich ziemiach. Ponad połowa ankietowanych deklarowała, że uczestniczyłaby w obronie kraju z narażeniem życia, natomiast aż 85% była gotowa wspierać wysiłek zbrojny bez narażania siebie[23]. Tak duża determinacja do obrony kraju jednak nie przekłada się na przekonanie o powinności wszystkich obywateli, aby przeszli przygotowanie wojskowe lub służyli w ramach armii poborowej. Co więcej, pomimo popierania ćwiczeń dla rezerwistów, większość ankietowanych osób nie chciałaby samemu w nich uczestniczyć. Stanowisko Polaków można opisać jako niespójne, niekonsekwentne i niebezpieczne. Wartości jakie można przypisać ankietowanym to potrzebna bezpieczeństwa, autonomia osobista i poszanowanie własnego czasu. Świadczy to o kierowaniu się przez Polaków przede wszystkim indywidualizmem.

---

20 *Stosunek Polaków do obrony ojczyzny*, Warszawa 2023, s. 13, https://zbrojni.blob.core.windows.net/pzdata2/TinyMceFiles/raport_ACKS_stosunek_polakow_do_obrony_ojczyzny_2023.pdf [27.11.2024].

21 Tamże, s. 15–17.

22 Tamże, s. 20, 22.

23 *CBOS: Gotowość do obrony*, s. 52.

Służba wojskowa w krajach nordyckich

Obecnie prawie wszystkie kraje nordyckie stosują zasadniczą służbę wojskową w celu utrzymania wysokiego poziomu potencjału obronnego państw. Dania, Norwegia i Szwecja, zdecydowały się na ponowne wprowadzenie poboru w związku z zagrożeniem ze strony Rosji[24]. Finlandia natomiast nigdy, nawet po zakończeniu zimnej wojny, nie porzuciła modelu armii poborowej. Wyjątek stanowi Islandia, która nie posiada sił zbrojnych, dlatego też nie wymaga od obywateli odbywania zasadniczej służby wojskowej. Z tego też względu kraj ten nie będzie analizowany w niniejszym artykule.

Organizację zasadniczej obowiązkowej służby wojskowej w krajach nordyckich można podzielić na dwa modele, model skandynawski oraz model fiński. Poniżej w tabeli zostały zestawione najważniejsze informacje na temat sił zbrojnych oraz systemu obowiązkowej służby wojskowej w krajach nordyckich.

Tabela 3. Porównanie modeli zasadniczej służby wojskowej w krajach nordyckich

	Dania	Norwegia	Szwecja	Finlandia
Liczba żołnierzy zawodowych	16 000	15 000	27 701	8 283
Liczba rezerwistów i obrony terytorialnej (OT)	ok. 50 000 w tym: 43 300 OT i 12 000 rezerwistów	ok. 170 000 w tym: 40 500 OT i 130 000 rezerwistów	ok. 60 000 w tym: 22 145 OT	ok. 870 000
Kogo dotyczy obowiązek	Tylko mężczyźni	Mężczyźni i kobiety	Mężczyźni i kobiety	Tylko mężczyźni
Rodzaj służby	Zasadnicza obowiązkowa	Zasadnicza obowiązkowa	Zasadnicza obowiązkowa	Zasadnicza obowiązkowa
Rodzaj poboru	Wysoce selektywny	Wysoce selektywny	Wysoce selektywny	Powszechny
Długość szkolenia	Szkolenie zasadnicze (5 miesięcy) Szkolenie operacyjne (6 miesięcy)	Szkolenie podstawowe (6–8 tygodni) Pozostałe szkolenie w połączeniu ze służbą trwa 12–16 miesięcy.	Szkolenie podstawowe (3 miesiące)	4 etapowe szkolenie: Podstawowe (6 tygodni) Rodzaju broni (6 tygodni) Specjalistyczne (6 tygodni) Zgrywanie oddziałów (6 tygodni)
Długość służby	11 miesięcy	Maksymalnie 19 miesięcy	Od 9 do 15 miesięcy	165 dni lub 255 dni lub 347 dni
Uposażenie	Tak	Tak	Tak	Tak
Przywileje	Tak	Tak	Tak	Tak

Źródło: opracowanie własne na podstawie P. Szymański, *Powszechny, selektywny…*

[24] P. Szymański, *Powszechny, selektywny, loteryjny: pobór w państwach nordyckich i bałtyckich*, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2024-09-23/powszechny-selektywny-loteryjny-pobor-w-panstwach-nordyckich-i [09.12.2024].

Model skandynawski zakłada zasadniczą obowiązkową służbę wojskową opartą o neutralność płciową, wysoką selektywność poborowych i pierwszeństwo dla ochotników. Oznacza to, że przy powoływaniu określonej liczby poborowych w pierwszej kolejności miejsca zapełniane są przez osoby, które zadeklarowały chęć odbycia takiej służby w ankiecie osobowej, a dopiero przy niedoborze chętnych siły zbrojne powołują losowo osoby, które nie deklarowały zainteresowania taką służbą. Należy także wspomnieć, że osoba powołana musi także pomyślnie przejść testy medyczne, sprawnościowe i psychologiczne zanim zostanie oddelegowana na szkolenie wojskowe. Wymagania podczas testów są wysokie, dlatego też tylko najlepsi otrzymują powołanie. Celem takiej selekcji jest uczynienie służby w pewnym sensie elitarnym osiągnięciem, aby młodzi ludzie postrzegali ją pozytywnie. Głównym celem modelu skandynawskiego jest zwiększenie liczebności sił zbrojnych poprzez przymusową służbę, jednakże poborowi odbywający zasadniczą służbę wojskową nie mają być trzonem sił zbrojnych zarówno w czasie pokoju czy w czasie wojny. Model skandynawski zakłada pobór w celu długoterminowego zwiększenia potencjału obronnego kraju. Poprzez coroczne szkolenie wojskowe poborowych kraje skandynawskie podnoszą świadomość obronną swoich obywateli, przygotowują dobrze przeszkolonych rezerwistów na wypadek konfliktu oraz zachęcają, dzięki pozytywnym doświadczeniom, poborowych kończących służbę do dalszego związania swojej przyszłości z siłami zbrojnymi. Model takiej służby spotyka się z różnym poziomem zainteresowania i entuzjazmem. W Norwegii przyjmowany jest najbardziej pozytywnie i ochotnicy rywalizują o miejsca. W Danii, np. w 2021 roku, ochotnicy stanowili 2/3 osób odbywających służbę zasadniczą. Najmniejszym zainteresowaniem dobrowolna zasadnicza służba wojskowa cieszy się w Szwecji, gdzie jedynie 16% poborowych stanowili ochotnicy[25].

Model fiński, stosowany również w Estonii, zakłada szeroki pobór wszystkich młodych mężczyzn zdolnych do służby ze wszelkich warstw społecznych w celu kompleksowego przygotowania ich do obrony kraju. Służbę muszą odbyć wszyscy mężczyźni i mają na to czas od ukończenia 18. roku życia aż do skończenia 28 lat. Państwo samo nie powołuje obywateli, tylko sami Finowie wybierają dogodny moment odbycia służby. Model ten pozwala na przygotowanie licznej rezerwy, która zmobilizowana tworzy wielotysięczną armię zdolną bronić kraju w wypadku zagrożenia[26]. Polityka ta ponadto cieszy się bardzo szerokim poparciem społeczeństwa. W 2020 roku 75% Finów popierało obecny system. Ponadto ponad połowa uważa, że obowiązek służby powinien dotyczyć zarówno kobiet jak i mężczyzn[27].

---

25 P. Szymański, *Powszechny, selektywny…*

26 E. Braw, *Finns Show Up for Conscription. Russians Dodge It.*, https://foreignpolicy.com/2022/05/16/finland-conscription-russia-military/ [14.12.2024].

27 J. Kosonen, J. Mälkki, *The Finnish Model of Conscription: A Successful Policy to Organize National Defence*, [w:] C. de la Porte (red.), *Successful Public Policy in the Nordic Countries: Cases, Lessons, Challenges*, Oxford 2022, s. 465–467.

Rekomendacje dla Polski

Bazując na doświadczeniach wojny rosyjsko-ukraińskiej można stwierdzić, że liczne, dobrze przeszkolone armie i rezerwy są niezbędne dla efektywnego prowadzenia współczesnych działań wojennych. Od początku wojny zginęło 43 000 ukraińskich żołnierzy a 370 000 zostało rannych[28]. Powoduje to, że ukraiński potencjał bojowy maleje. Żołnierze będący na froncie są wycieńczeni ze względu na brak rotacji oddziałów, co przekłada się na niskie morale i problemy z prowadzeniem dalszych walk. Ponadto nowo zmobilizowani żołnierze są zdemotywowani i często dezerterują[29].

W celu zwiększenia bezpieczeństwa kraju Polska powinna rozważyć przywrócenie obowiązkowej służby wojskowej, jednakże w zupełnie nowej formie. Porównując preferencje Polaków, obecny system DZSW i założeń modelu skandynawskiego można zauważyć, że łącząc elementy polskiego DZSW i modelu skandynawskiego można utworzyć system obowiązkowej służby wojskowej, który mógłby zyskać poparcie. OZSW, na wzór skandynawski, powinna być wysoce selektywna, angażująca bardzo ograniczoną liczbę osób objętych służbą. W pierwszej kolejności brani pod uwagę powinni być ochotnicy, dopiero w drugiej kolejności przy niezapełnieniu wszystkich miejsce należałoby powoływać poborowych. Powołani mogliby samodzielnie wybrać jak długie i kompleksowe szkolenie chcieliby przejść, jak ma to miejsce w Finlandii. Dałoby to poczucie kontroli nad własnym losem. Sama służba natomiast powinna prezentować bardzo wysokie standardy pod każdym względem. Początek powinien być okresem przejściowym pomiędzy życiem cywilnym a służbą, aby utrzymać wysokie morale poborowych. Samo szkolenie z kolei powinno jasno określać jakiego rodzaju ćwiczenia żołnierze OZSW przechodzą i faktycznie uczyć ich kompetencji przydatnych w wojsku, tak aby nie mieli poczucia, że marnują czas. Wszyscy poborowi muszą kończyć szkolenie zadowoleni, niestraumatyzowani, przekonani o gotowości bojowej Wojska Polskiego.

Zakończenie

Obowiązkowa służba wojskowa w Polsce jest tematem skomplikowanym, zarówno pod względem tego jak wyobrażają ją sobie Polacy jak i tym, jak powinna być zorganizowana, aby zapewnić zarazem zadowolenie obywateli i bezpieczeństwo kraju. Jasne jest jednak, że niezbędne jest odbudowanie rezerw ludzkich na wypadek konfliktu. Opinia publiczna jest zgodna, jeżeli chodzi o odbudowę rezerw, a obowiązkowa służba wojskowa cieszy się poparciem około 50% społeczeństwa. Jednocześnie sami ankietowani nie byli chętni do przygotowania na wypadek konfliktu zbrojnego zarówno w ramach OBWZ ani w ramach szkolenia rezerwistów. Mimo to większość Polaków deklaruje, że brałaby udział w obronie kraju w jakiejś formie, gdyby zaszła taka potrzeba. Jest to bardzo niespójne stanowisko.

[28] V. Melkozerova, *Kyiv reveals total Ukraine casualties in Putin's war for first time*, https://www.politico.eu/article/ukraine-volodymyr-zelenskyy-announces-its-total-military-casualties-first-time/ [15.12.2024].

[29] I. Kottasová, *Outgunned and…*

Spośród dwóch modeli służby obowiązkowej występujących w krajach nordyckich najbliższy preferencjom Polaków byłby model skandynawski, ze względu na wąski pobór i krótki okres szkolenia.

Bibliografia

Artykuły naukowe

Kilias J., *Pobór powszechny i armia narodowa: przegląd problematyki*, „Studia Socjologiczno-Polityczne. Seria Nowa" 2018, vol. 9.

Sheehan J., *The Future of Conscription: Some Comparative Reflections*, „The Modern American Military" 2011, vol. 140.

Wither J.K., *Back to the future? Nordic total defence concepts*, „Defence Studies" 2020, vol. 20.

Zalewski J., *Co dalej z obywatelskim modelem służby w wojskowej w Polsce*, „Studia Bezpieczeństwa Narodowego" 2015, vol. 7.

Druki zwarte

Simon R.J., Abdel-Moneim M.A., *A handbook of military conscription and composition the world over*, Lexington 2012.

Kosonen J., Mälkki J., *The Finnish Model of Conscription: A Successful Policy to Organize National Defence*, [w:] C. de la Porte (red.), *Successful Public Policy in the Nordic Countries: Cases, Lessons, Challenges*, Oxford 2022.

Źródła internetowe

2024 Poland Military Strength, https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=poland [11.12.2024].

Braw E., *Finns Show Up for Conscription. Russians Dodge It*, https://foreignpolicy.com/2022/05/16/finland-conscription-russia-military/ [14.12.2024].

Dobrowolna zasadnicza służba wojskowa, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/dla-ochotnika [12.12.2024].

Dorman A., *The UK's participation in air strikes on Yemen exposes its diminished military strength*, https://www.chathamhouse.org/2024/01/uks-participation-air-strikes-yemen-exposes-its-diminished-military-strength [27.11.2024].

Horbaczewski R., *Rząd przygotowuje grunt pod wojsko z obowiązkowego poboru*, https://www.prawo.pl/samorzad/obowiazkowa-sluzba-wojskowa-rzad-uchwala-przepisy,516677.html [12.12.2024].

Hukałowicz I., *Wojsko wezwie 230 tys. osób. Kto dostanie list od armii? Te osoby muszą stawić się na kwalifikację [LISTA]*, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/9587004,kwalifikacja-wojskowa-2025-armia-wezwie-230-tys-osob-kto-dostanie-list-te-osoby-musza-stawic-sie-na-kwalifikacje-lista.html [14.12.2024].

Informator – rezerwista, Warszawa 2024, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/zwiekszenie-liczebnosci-wojska-polskiego- [13.12.2024].

Informator – żołnierz, Warszawa 2024, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/zwiekszenie-liczebnosci-wojska-polskiego- [13.12.2024].

Kottasová I., *Outgunned and outnumbered, Ukraine's military is struggling with low morale and desertion*, https://edition.cnn.com/2024/09/08/europe/ukraine-military-morale-desertion-intl-cmd/index.html [28.11.2024].

Kozubal M., *Rezerwistów jest coraz mniej i są coraz starsi*, https://www.rp.pl/wojsko/art253691-rezerwistow-jest-coraz-mniej-i-sa-coraz-starsi [11.12.2024].

Melkozerova V., *Kyiv reveals total Ukraine casualties in Putin's war for first time*, https://www.politico.eu/article/ukraine-volodymyr-zelenskyy-announces-its-total-military-casualties-first-time/ [15.12.2024].

Poznaj Rodzaje Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, https://www.wojsko-polskie.pl/rodzaje-szrp/ [11.12.2024].
Szopa M., *Gen. Skrzypczak: pobór potrzebny od zaraz, ale inny niż kiedyś [WYWIAD]*, https://defence24.pl/polityka-obronna/gen-skrzypczak-pobor-potrzebny-od-zaraz-ale-inny-niz-kiedys-wywiad [11.12.2024].
Szymański P., *Powszechny, selektywny, loteryjny: pobór w państwach nordyckich i bałtyckich*, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2024-09-23/powszechny-selektywny-loteryjny-pobor-w-panstwach-nordyckich-i [09.12.2024].
Vergun D., *DOD Addresses Recruiting Shortfall Challenges*, https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/article/3616786/dod-addresses-recruiting-shortfall-challenges/ [27.11.2024].

SECURO 2025, nr 12, ss. 56–67
ISSN: 2353-6330; e-ISSN: 2956-6665; https://securo.wnpism.uw.edu.pl
Copyright © by Grzegorz Grącki, 2025
Creative Commons: Attribution CC BY-NC 3.0 PL
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/pl/legalcode
DOI: https://doi.org/10.33896/Securo.2025.12.5

GRZEGORZ GRĄCKI

POLITYKA BEZPIECZEŃSTWA REPUBLIKI LITEWSKIEJ WOBEC ZAGROŻEŃ REGIONALNYCH I GLOBALNYCH

The security policy of the Republic of Lithuania in the face of regional and global threats

Celem artykułu jest ukazanie polityki bezpieczeństwa Republiki Litewskiej w sferze regionalnej i globalnej oraz zagrożeń jakie napotyka to państwo bałtyckie ze strony państw sąsiednich oraz mocarstw światowych znajdujących się poza regionem Europy, ale wpływających na jej środowisko polityczne, gospodarcze i informacyjne. Praca pozwala odpowiedzieć na następujące pytania: jaka jest obecna sytuacja geopolityczna Litwy, jakie zagrożenia regionalne i globalne dostrzega Republika Litewska oraz jak ukształtowana i realizowana jest polityka bezpieczeństwa Litwy? Na potrzeby artykułu wykorzystano teoretyczne metody badawcze. Wśród metod teoretycznych użyto: analizy, syntezy, porównania i uogólniania oraz wnioskowania. Metody syntezy oraz analizy wykorzystane zostały do zbadania literatury, dokumentów, a także doniesień prasowych na temat bezpieczeństwa Republiki Litewskiej. Porównanie i uogólnianie pozwoliło na ukazanie dysproporcji oraz różnic pomiędzy Litwą a państwami sąsiednimi w zakresie politycznym, militarnym i gospodarczym. Wnioskowanie pozwoliło na sformułowanie wniosków końcowych.

Słowa kluczowe: polityka bezpieczeństwo, zagrożenia, Litwa, Rosja, Białoruś, NATO

The aim of this article is to present the security policy of the Republic of Lithuania in the regional and global spheres, as well as the threats faced by the Baltic state from neighboring countries and

GRZEGORZ GRĄCKI, magister nauk o bezpieczeństwie, absolwent studiów podyplomowych „Międzynarodowe Stosunki Wojskowe" na Akademii Sztuki Wojennej w Warszawie, absolwent studiów zagranicznych w module „National Security" na Litewskiej Akademii Wojskowej im. gen. Jonasa Žemaitisa w Wilnie.
ORCID: 0009-0007-1098-1964; e-mail: grzegorz.gracki@op.pl

global powers located outside the European region but influencing its political, economic, and informational environment. This study seeks to answer the following questions: what is Lithuania's current geopolitical situation, what regional and global threats does the Republic of Lithuania perceive and how is Lithuania's security policy shaped and implemented?
The article employs theoretical research methods. Among the theoretical methods used are analysis, synthesis, comparison, generalization, and inference. Synthesis and analysis were applied to examine literature, official documents, and press reports concerning the security of the Republic of Lithuania. Comparison and generalization made it possible to highlight disparities and differences between Lithuania and its neighboring countries in political, military, and economic terms. Inference enabled the formulation of final conclusions.

Keywords: security policy, threats, Lithuania, Russia, Belarus, NATO

Wprowadzenie

Omawiając kwestie dotyczące niewielkiego terytorialnie państwa, którego położenie stanowi dziś jedno z kluczowych wyzwań wobec obecnej sytuacji międzynarodowej, należy przedstawić rozumienie bezpieczeństwa państwa, bezpieczeństwa regionalnego oraz zagrożeń. Bezpieczeństwo państwa dotyczy „państwa" jako tworu administracyjnego stworzonego przez daną społeczność (naród/społeczeństwo). Bezpieczeństwo to realizuje się poprzez zapewnienie trwałego bytu, niezakłóconego rozwoju oraz niepodległości. Bezpieczeństwo regionalne należy rozumieć jako stabilność, możliwość rozwoju i swobodę w realizowaniu interesów państw znajdujących się w danym regionie geograficznym. Poprzez zagrożenia rozumie się istniejące lub mogące potencjalnie wystąpić zdarzenia, które mogą stanowić przeszkodę dla realizowania interesów danego podmiotu, szczególnie dotyczące egzystencji i rozwoju[1].

Metody badawcze

Niniejsze opracowanie koncentruje się przede wszystkim na analizie zagrożeń o charakterze politycznym, militarnym oraz informacyjnym. Jego głównym celem jest przedstawienie strategii bezpieczeństwa Republiki Litewskiej zarówno w kontekście regionalnym, jak i globalnym, a także identyfikacja wyzwań, z jakimi musi mierzyć się to państwo bałtyckie ze strony sąsiednich krajów oraz potęg światowych, które – mimo że znajdują się poza Europą – wywierają wpływ na sytuację polityczną, gospodarczą i informacyjną regionu. Praca pozwala odpowiedzieć na następujące pytania: jaka jest obecna sytuacja geopolityczna Litwy, jakie zagrożenia regionalne i globalne dostrzega Republika Litewska oraz jak ukształtowana i realizowana jest polityka bezpieczeństwa Litwy?

[1] J. Pawłowski, B. Zdrodowski, M. Kuliczkowski (red.), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, Toruń 2020, s. 26, 28, 275.

W artykule zastosowano podejście teoretyczne. Wśród metod teoretycznych użyto: analizy, syntezy, porównania i uogólniania oraz wnioskowania[2]. Metody syntezy oraz analizy wykorzystane zostały do zbadania literatury, dokumentów, a także doniesień prasowych. Porównanie i uogólnianie pozwoliło na ukazanie dysproporcji oraz różnic pomiędzy Litwą a państwami sąsiednimi w zakresie politycznym, militarnym i gospodarczym. Wnioskowanie pozwoliło na sformułowanie wniosków końcowych.

Środowisko bezpieczeństwa Republiki Litewskiej w 2025 roku

Po 50 latach niewoli rozpad ZSRR pozwolił na powrót Litwy jako niepodległego państwa (19 marca 1990 roku). Od tamtej pory Republika Litewska aktywnie angażuje się w kreowanie środowiska międzynarodowego, poprawia swoją pozycję oraz stara się wywierać wpływ na politykę bezpieczeństwa w Europie i na świecie[3]. Pomimo niewielkich rozmiarów terytorialnych, małego potencjału militarnego i gospodarczego (w porównaniu do sąsiadów), Litwa prowadzi z sukcesami aktywne działania na rzecz bezpieczeństwa własnego i sojuszników, co stanowi wzór wykorzystania wszelkich posiadanych atutów w celu realizacji własnych ambicji oraz założeń strategicznych. Przykładem jest organizacja szczytu Sojuszu Północno-Atlantyckiego (NATO) w Wilnie w 2023 roku, wspieranie na wielu płaszczyznach Ukrainy, inicjowanie działań na rzecz bezpieczeństwa wschodniej flanki Sojuszu oraz przeciwdziałanie zagrożeniom hybrydowym ze strony Białorusi i Rosji. Na szczycie członkowie Sojuszu określili główne założenia polityki bezpieczeństwa, które dotyczyły między innymi obrony każdego członka NATO i każdego centymetra jego ziemi[4].

Pozycja państwa w środowisku międzynarodowym nie zależy tylko od posiadanego potencjału gospodarczego czy militarnego. Miarą znaczenia jest również jego położenie geograficzne i członkostwo w organizacjach międzynarodowych, przy czym położenie nie musi mieć związku z posiadanymi surowcami naturalnymi, które stanowią o silnej pozycji danego państwa tak jak ma to miejsce w przypadku Kuwejtu, który mimo niewielkiego terytorium, dzięki ropie naftowej jest istotnym graczem nie tylko na arenie regionalnej, ale i globalnej[5]. W przypadku Republiki Litewskiej główną rolę odgrywają dwa czynniki: położenie geograficzne oraz członkostwo w sojuszu militarnym. Obydwa elementy są od siebie zależne. Jako członek NATO, Litwa jest „wpięta" w system bezpieczeństwa Sojuszu, który gwarantuje jej wsparcie państw członkowskich zarówno w czasie pokoju jak i wojny. Gdyby nie członkostwo w NATO, Republika Litewska nie pełniłaby tak istotnej roli dla państw europejskich a tym bardziej Stanów Zjednoczonych. Strategiczne położenie pomiędzy Białorusią a rosyjskim obwodem królewieckim, czyli państwami otwarcie wro-

2 J. Apanowicz, *Metodologia ogólna*, Gdynia 2002, s. 24, 27.

3 Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, *Litwa świętuje 100-lecie odzyskania niepodległości*, 16.02.2018, https://www.gov.pl/web/kultura/litwa-swietuje-100-lecie-odzyskania-niepodleglosci [11.12.2024].

4 NATO, *Vilnius Summit Communiqué*, 11 lipca 2023, https://www.nato.int/cps/pt/natohq/official_texts_217320.htm [11.12.2024].

5 Worldometer, *Kuwait Oil*, https://www.worldometers.info/oil/kuwait-oil/ [12.12.2024].

gimi, znacznie podnosi rangę państwa razem z ryzykiem wystąpienia zagrożeń zarówno dla samej Litwy jak i NATO. Można więc powiedzieć, że obecnie członkostwo w Sojuszu gwarantuje Litwie utrzymanie niepodległości, konfrontując jej położenie z neoimperialną polityką Rosji, zmierzającą do rozszerzenia strefy wpływów i zapewnienia bezpiecznego połącznia z Kaliningradem[6].

Zagrożenia regionalne i globalne dla bezpieczeństwa Republiki Litewskiej

Republika Litewska, z racji położenia geograficznego, doświadcza zagrożeń głównie ze strony państw sąsiednich: Białorusi i Federacji Rosyjskiej (FR). Jednakże jako państwo, Litwa jest również celem dla Chińskiej Republiki Ludowej. Są to trzy główne źródła istniejących i potencjalnych zagrożeń, przeciwko którym władze litewskie muszą podejmować działania, aby zapewnić stabilność, niepodległość i niezakłócony rozwój.

Pierwszym, największym zagrożeniem są działania Rosji na arenie regionalnej, które wskazują na realizowanie przez nią neoimperialnej, agresywnej polityki, prowadzącej do konfliktów zbrojnych oraz destabilizacji państw sąsiednich. Doświadczenia historyczne warunkują podejście Litwy do jakiejkolwiek istniejącej i potencjalnej współpracy z FR, a najnowsza historia polityki rosyjskiej utwierdza społeczeństwo litewskie w tym podejściu. Pierwsze dostrzeżone przez Litwinów sygnały, które świadczyły o agresywnej postawie Rosji pojawiły się już w 2008 roku podczas rosyjskiej agresji na Gruzję[7]. Następny był konflikt na Ukrainie w 2014 roku, kiedy Rosja wykorzystała rozruchy społeczne i wsparła separatystów w regionie Donbasu oraz zaanektowała Półwysep Krymski[8]. Od tego momentu państwa wschodniej flanki NATO zaczęły ostrzegać zachodnich partnerów o ryzyku jakie niesie ze sobą jakakolwiek współpraca z Moskwą oraz zagrożeniu pełnoskalowym konfliktem europejskim. Wybuch wojny rosyjsko-ukraińskiej, nazywanej przez Kreml „Specjalną Operacją Wojskową", w lutym 2022 roku znacząco zmienił sytuację geopolityczną nie tylko w Europie, ale i na świecie. Od wybuchu trwającej obecnie wojny oraz rozszerzenia NATO o Szwecję i Finlandię, Rosja ciągle wzmacnia swój potencjał militarny oraz nasila działania w sferze informacyjnej, stosując zarówno działania propagandowe jak i wywiadowcze, zwłaszcza wobec państw bałtyckich (Litwy, Łotwy, Estonii)[9]. Obszar Morza Bałtyckiego jest dla Federacji Rosyjskiej szczególnie ważny ze względu na odciętą lądowo enklawę – obwód królewiecki, w którym znajdują się bazy wojskowe prawie wszystkich rodzajów sił, od marynarki wojen-

---

6 L. Drab, M. Gębska, M. Marszałek, *Bezpieczeństwo w wymiarze geopolitycznym, militarnym i społeczno-gospodarczym państw Inicjatywy Trójmorza. Współczesność i perspektywy*, Warszawa 2022, s. 113.

7 J. Jartyś, M. Orzechowski, *Konflikt rosyjsko-gruziński z 2008 roku i jego implikacje dla reintegracyjnej strategii Federacji Rosyjskiej na obszarze poradzieckim*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny" 2018, t. XV, nr 4, s. 59–79.

8 K. Dudzińska, *Litwa wobec rosyjskiej agresji na Ukrainę*, PISM, 15.03.2022, https://pism.pl/publikacje/litwa-wobec-rosyjskiej-agresji-na-ukraine [10.12.2024].

9 A.A. Michta, J. Brodfuehrer, *NATO-Russia dynamics: prospects for reconstitution of Russian Military Power*, 19.10.2024, https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/nato-russia-dynamics-prospects-for-reconstitution-of-russian-military-power/ [11.12.2024].

nej przez wojska lądowe po lotnictwo, a do którego dostęp może zostać w każdej chwili ograniczony przez blokadę morską sił NATO w Zatoce Fińskiej[10].

Bezpośrednimi działaniami stwarzającymi potencjalne i realne zagrożenie dla bezpieczeństwa Litwy ze strony Rosji są:

– naruszanie przestrzeni powietrznej przez samoloty wojskowe Federacji Rosyjskiej,
– propaganda, działania informacyjne i dezinformacyjne,
– wykorzystywanie diaspory rosyjskiej celem wpływania na opinię publiczną,
– zwiększanie potencjału militarnego oraz ilości uzbrojenia i sprzętu wojskowego na Białorusi i w obwodzie kaliningradzkim, w tym rakiet typu „Kalibr" oraz rozlokowanie pocisków balistycznych na terytorium Białorusi,
– organizowanie manewrów wojskowych wspólnie z siłami zbrojnymi Białorusi przy granicach Polski i Litwy oraz manewrów sił morskich i lotniczych nad Bałtykiem,
– próby werbunku mniejszości narodowych na terytorium Litwy przez rosyjskie służby specjalne[11].

Drugim istotnym źródłem zagrożeń jest bezpośrednio sąsiadująca Białoruś, z którą Litwa dzieli granicę o długości 680 km (to o ponad 250 km dłuższa granica od tej pomiędzy Polską i Białorusią), a odległość Wilna od granicy białoruskiej to nieco ponad 30 km. Ważnym problemem dotyczącym obszaru granicznego i kwestii społecznych jest przemieszczanie się ludności pomiędzy krajami. W czasach ZSRR Litwa i Białoruś jako państwa związkowe nie posiadały między sobą granicy. Dzięki temu ludzie swobodnie podróżowali, przemieszczali się, pracowali zarówno na dzisiejszym terytorium Litwy jak i Białorusi. Obecnie wiele rodzin w obu państwach zostało rozdzielonych przez granicę, której wcześniej nie było i aby się odwiedzać, np. z okazji świąt, wjeżdżają na teren obcego państwa. W ciągu ostatnich 2 lat kwestia obcokrajowców wjeżdżających na terytorium białoruskie jest wykorzystywana w celach zbierania informacji i werbowania przez białoruskie służby specjalne (KGB). Każdy obcokrajowiec wjeżdżający na Białoruś zmuszony jest odbyć rozmowę z białoruskimi służbami granicznymi oraz oddać telefon celem sprawdzenia go, a osoby wynajmujące pokój w hotelu czy prywatnym domu dla obcokrajowców zmuszone są poinformować o tym fakcie Ministerstwo Spraw Wewnętrznych oraz służby[12]. Osoby często przekraczające granicę litewsko-białoruską są namawiane do podjęcia współpracy ze służbami specjalnymi, dotyczy to w szczególności obywateli Litwy oraz innych z państw członkowskich Unii Europejskiej. Stanowi to znaczy problem w kontekście rosnącej liczebnie diaspory białoruskiej na Litwie, która w roku 2023 liczyła ponad 60 tysięcy osób. Rodzi to nie tylko wyzwania w kwestii kontrwywiadowczej, ale również społecznej, ponieważ Białorusini często promują radykalne ideologie wśród Litwinów, aby destabilizować porzą-

[10] P. Pizzolo, *The Strategic Relevance of Kaliningrad*, 10.2024, https://www.usni.org/magazines/proceedings/2024/october/strategic-relevance-kaliningrad [11.12.2024].

[11] *National threat assessment*, Defence Intelligence and Security Service under the Ministry of National Defence, State Security Department of the Republic of Lithuania, Vilnius 2024, s. 13–29, https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2024/03/GR-2024-02-15-EN-1.pdf [16.12.2024].

[12] Visa.by, *Registration of foreign citizens*, https://visa.by/en/embassy/registration/ [16.12.2024].

dek publiczny. Przykładem jest „litwinizm" – radykalna forma białoruskiego szowinizmu, która ostatnio zyskała znaczenie na Litwie. Litwinizm neguje bałtyckie pochodzenie książąt Wielkiego Księstwa Litewskiego i podważa prawa Litwy do regionu Wileńskiego. Niektórzy litewscy zwolennicy litwinizmu aktywnie propagują swoje poglądy w mediach społecznościowych. Szerokie rozpowszechnianie tych poglądów wśród białoruskiej diaspory negatywnie wpływa na integrację Białorusinów w społeczeństwie i może prowadzić do wzrostu napięć etnicznych. Reżim białoruski prowadzi ataki informacyjne związane z litwinizmem, aby podsycać konfrontację między Białorusinami mieszkającymi na Litwie a społeczeństwem litewskim. Od 2022 roku budzi niepokój również szybki wzrost potencjału militarnego Białorusi, wspomagany bezpośrednio przez Federację Rosyjską poprzez stałą obecność sił zbrojnych ego państwa na terytorium białoruskim oraz powstanie nowego pułku przeciwlotniczego operującego systemami „S-300"[13].

Rysunek 1. Rosyjskie siły wojskowe rozmieszczone na terytorium Białorusi

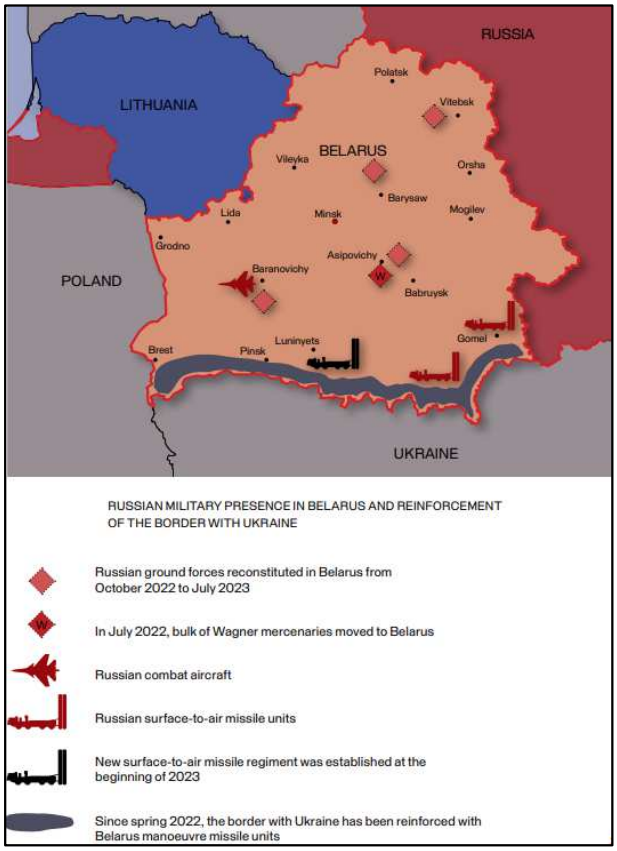

Źródło: *National threat…*, s. 39.

[13] Tamże.

Poza rozmieszczeniem sił własnych, FR przekazała stronie białoruskiej:
– systemy rakiet balistycznych „Iskander" o zasięgu 500 km, mogące przenosić głowice zwykłe i nuklearne,
– batalion transporterów opancerzonych „BTR 82-A" (około 50 sztuk) dla sił specjalnych,
– śmigłowce „Mi-35M",
– rakietowe systemy obrony przeciwlotniczej „S-400".

Dodatkowo podniesiono stopień gotowości bojowej i mobilizacyjnej wszystkich jednostek wojskowych w kraju, a sam proces mobilizacyjny usprawniono celem przyśpieszenia jego realizacji[14].

Mimo że Republika Litewska jest małym państwem o szczególnym położeniu geopolitycznym w regionie Europy Środkowo-Wschodniej i jest przedmiotem zainteresowania przede wszystkim Rosji i Białorusi, również inne państwa próbują wpływać na jej politykę oraz zbierać na jej temat wszelkie informacje. Takim państwem jest Chińska Republika Ludowa (ChRL) – azjatyckie mocarstwo, które pretenduje do miana mocarstwa światowego i ma ambicje zastąpienia USA w roli najsilniejszego państwa. Celem Chin jest zbieranie informacji o polityce wewnętrznej i zagranicznej Litwy, budowa siatki wywiadowczej oraz wpływanie na procesy decyzyjne, szczególnie w sferach gospodarczej i politycznej. Pekin realizuje te cele na trzy główne sposoby:
– prowadzenie wywiadu w cyberprzestrzeni za pośrednictwem hakerów i ogólnodostępnych źródeł, np. mediów społecznościowych,
– budowa siatki wywiadowczej, korzystając z werbunku, organizacji pozarządowych, uczelni wyższych i przedsiębiorstw,
– kradzież technologii oraz wyników badań naukowych.

Prowadzenie przez ChRL działań wywiadowczych na terenie Litwy jest odpowiedzią na uznawanie przez Wilno Republiki Chińskiej (Tajwanu) oraz Tybetu jako niepodległych podmiotów na arenie międzynarodowej[15]. W szczególnym zainteresowaniu chińskich służb wywiadowczych znajdują się osoby ze świata dziennikarzy, polityków, naukowców i przedsiębiorców. Werbunek odbywa się poprzez kontakt z obiektem zainteresowania – najpierw przez media społecznościowe (najczęściej poprzez platformę „Linkedin"), później przez oficerów wywiadu pod przykrywką przedstawicieli firm lub instytucji, a następnie zaproszenie osoby werbowanej do wizyty w Chinach lub próbę werbunku w krajach trzecich stanowiących atrakcyjny kierunek turystyczny. Najwięcej zbiera się informacji o sytuacji wewnętrznej na Litwie, w szczególności dotyczących polityki, partii politycznych oraz wyborów prezydenckich, parlamentarnych i do Parlamentu Europejskiego. Dowodem na zainteresowanie Pekinu nawet najmniejszymi państwami UE i NATO jest skazanie w Estonii w 2021 roku naukowca pracującego w przemyśle zbrojeniowym w centrum badawczym NATO, który został zwerbowany przez oficerów służb podających się za

[14] *National threat*..., s. 30–40.

[15] ZW.lt, *Chiny oburzone wnioskami litewskich służb*, 08.02.2019, https://zw.lt/litwa/chiny-oburzone-wnioskami-litewskich-sluzb/ [18.12.2024].

przedstawicieli „think tanków" i w zamian za dzielenie się wiedzą i doświadczeniem otrzymywał darmowe podróże do luksusowych azjatyckich kurortów[16].

Poza werbowaniem, należy wskazać na cyberszpiegostwo, które opiera się głównie o włamania do baz danych, kradzież danych oraz penetrację sieci instytucji rządowych i samorządowych. Działania grup hakerskich z Chin nasiliły się od 2021 roku, gdy w Wilnie otworzono Biuro Przedstawicielskie Tajwanu[17].

Polityka bezpieczeństwa Litwy

Cele, ambicje i sposoby na zapewnienie bezpieczeństwa zawarte są w trzech podstawowych dokumentach: Konstytucji Litewskiej z 1992 roku, ustawie o podstawach bezpieczeństwa narodowego z 1996 roku oraz strategii bezpieczeństwa narodowego z 28 maja 2008 roku (ze zm.).

Konstytucja zawiera szczegółowe informacje dotyczące ustroju państwa, podziału władzy i kompetencji poszczególnych organów, w tym roli prezydenta, rządu i parlamentu w sprawach bezpieczeństwa, np. w zakresie sił zbrojnych. Wskazane są w niej również naczelne wartości państwa i społeczeństwa: niepodległość, integralność terytorialna oraz stabilny rozwój państwa[18].

„Ustawa o podstawach bezpieczeństwa narodowego" (*Įstatymas dėl nacionalinio saugumo pagrindų*) jest szczególnym dokumentem, który przedstawia rozumienie „zapewnienia bezpieczeństwa narodowego" jako tworzenie warunków dla wolnego i demokratycznego rozwoju narodu i państwa oraz ochronę i obronę niepodległości, integralności terytorialnej oraz porządku konstytucyjnego. Według ustawy „System Bezpieczeństwa Narodowego Litwy" to zbiór zatwierdzonych przepisów, zasad i form działalności państwa i obywateli, podejmowanych w tym celu środków, ustaw i innych aktów prawnych dotyczących integracji z Europą i Sojuszem Transatlantyckim, a także instytucji tworzonych w tym celu, jak również zasad ich działalności i metod współdziałania[19]. Według ustawy pojęcie „ryzyka i zagrożeń" dla bezpieczeństwa narodowego opiera się na jasnym podziale rzeczywistości politycznej na aspekty wewnętrzne i zewnętrzne. W związku z tym, ryzyka i zagrożenia są odpowiednio klasyfikowane jako wewnętrzne lub zewnętrzne. Zewnętrzne zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego Litwy są podzielone na różne kategorie, w tym zagrożenia polityczne. Obejmują one naciski polityczne i próby narzucenia dyktatu, dążenie do tworzenia stref specjalnego zainteresowania, które ograniczałyby międzynarodowe bezpieczeństwo Litwy, groźby użycia siły przez inne państwa pod pretekstem obrony własnych interesów oraz forsowanie niekorzystnych i dyskryminujących umów

16 *National threat*..., s. 49.

17 Tamże, s. 41–53.

18 Konstytucja Republiki Litewskiej z dnia 6 listopada 1992 roku, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPr int/lt?jfwid=rivwzvpvg&documentId=TAIS.211295&category=TAD [15.12.2024].

19 *The basis of National Security of Lithuania*, 19 grudnia 1996 (ze zm.), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=9tq147ume&documentId=TAIS.39790&category=TAD [15.12.2024].

międzynarodowych. Obrona Litwy, zgodnie z ustawodawstwem, obejmuje takie elementy jak powszechna obowiązkowa służba wojskowa, przygotowanie obywateli do oporu, zarówno zbrojnego, jak i cywilnego, oraz obronę cywilną. Ważnym aspektem jest również współpraca między wojskiem a cywilami oraz wykorzystanie potencjału krajowych instytucji naukowych i przedsiębiorstw[20]. Kolejna część ustawy przedstawia sposoby zapewniania bezpieczeństwa narodowego, wśród których wymieniono: bezwarunkową obronę oraz opór totalny przeciwko agresorowi w przypadku ataku na Litwę, a także integracja z Zachodem (poprzez zacieśnienie relacji z Unią Europejską i NATO), co stanowi zabezpieczenie suwerenności Litwy. W dokumencie najwidoczniejszym elementem jest postrzeganie bezpieczeństwa w dwóch okresach – pokojowym (czas pokoju) oraz potencjalnego konfliktu (czas kryzysu, napięć, powstawania zagrożeń). Wyraźnie wskazuje się również na traktowanie obrony cywilnej na równi z militarną[21].

Ostatni dokument wyznaczający kierunki dla polityki bezpieczeństwa to zatwierdzana przez Sejm Strategia Bezpieczeństwa Narodowego. Sam proces tworzenia strategii Republiki Litewskiej jest szczególny, ponieważ opiera się na wprowadzaniu zmian i aktualizowaniu strategii, która w oryginalnym kształcie przyjęta została 28 maja 2002 roku. Aktualizacje dokumentu miały miejsce średnio co kilka lat, a ostatnie wprowadzone zmiany pochodzą z 2021 roku. Strategia stanowi zbiór kluczowych postanowień określających rozwój bezpiecznego państwa. W oparciu o wartości zapisane w konstytucji, Strategia identyfikuje podstawowe interesy bezpieczeństwa narodowego, kluczowe czynniki ryzyka, niebezpieczeństwa i zagrożenia dla tych interesów, określa priorytety rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego oraz polityki zagranicznej, obronnej i wewnętrznej, a także długoterminowe cele zapewnienia bezpieczeństwa narodowego. Według autorów dokumentu system międzynarodowy staje się coraz bardziej nieprzewidywalny z powodu globalnych i regionalnych procesów, które zaistniały w ostatnich latach. W obliczu nasilającej się konfrontacji między krajami autorytarnymi a demokratycznymi, państwa autorytarne, zwłaszcza Federacja Rosyjska i Chińska Republika Ludowa, stają się nowym wyzwaniem dla zachodnich demokracji, ich sojuszników oraz całej społeczności euroatlantyckiej. Podejście Litwy do polityki wobec państw azjatyckich określone zostało w dokumencie z 2023 r. pt. „*Strategiczne wytyczne Litwy wobec regionu Oceanu Indyjskiego i Spokojnego – dla bezpieczniejszej, odporniejszej i zapewniającej wzrost gospodarczy przyszłości*". Kluczowym elementem litewskiej polityki w Azji jest wyraźne zdystansowanie się od Chińskiej Republiki Ludowej. Litwa opuściła format 17+1, otwarcie krytykuje politykę przymusu stosowaną przez Pekin i zainicjowała otwarcie Przedstawicielstwa Tajwanu w Wilnie, co doprowadziło do poważnego kryzysu dyplomatycznego z Chinami. W Strategii podkreślono potrzebę ograniczenia zależności od Chin oraz sprzeciw wobec naruszania prawa międzynarodowego i suwerenności państw. Republika Litewska musi dostosować się do zmieniającego się otoczenia międzynarodowego i regionalnego, aby

[20] U. Staśkiewicz, *Wybrane aspekty obrony narodowej Litwy*, „Historia i Polityka" 2020, nr 33(40), s. 44.

[21] G. Miniotaite, *The security policy of Lithuania and the "integration dilemma"*, Lithuanian Institute of Philosophy and Sociology, Vilnius 1999, s. 12–19.

skuteczniej działać w mniej przewidywalnym środowisku, lepiej współpracować z sojusznikami i partnerami oraz zwiększyć odporność państwa i jego społeczeństwa na nowe zagrożenia. Ważnym aspektem Strategii jest także współpraca w zakresie bezpieczeństwa, w tym cyberbezpieczeństwa, przeciwdziałania dezinformacji oraz wymiany wywiadowczej. Litwa postrzega region Indo-Pacyfiku jako kluczowy dla globalnej równowagi sił i bezpieczeństwa międzynarodowego[22]. W dużej mierze bezpieczeństwo Litwy bierze się z członkostwa w NATO i UE oraz z wojskowej i politycznej obecności USA w Europie i regionie. NATO pozostaje najważniejszą organizacją obrony zbiorowej, dlatego kluczowym elementem bezpieczeństwa Litwy jest wzmocnienie zdolności odstraszania i obrony poprzez stałą i silną obecność wojskową NATO i jego sojuszników w regionie. Rozwój Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (WPBiO) zwiększa bezpieczeństwo Litwy i jej zdolności. Ponadto UE wspiera projekty infrastrukturalne na Litwie i w regionie, co poprawia bezpieczeństwo gospodarcze i energetyczne państw bałtyckich. Obecność i aktywne zaangażowanie się Litwy w projekty i działalność UE i NATO jest jednym ze sposobów na zapewnienie sobie bezpieczeństwa.

Szczególnymi metodami na realizację celów polityki bezpieczeństwa jest przede wszystkim skupienie na zdolnościach obronnych, budowa odporności społecznej na wszelkiego rodzaju zagrożenia oraz wzrost wydatków na cele obronne do 2,5% PKB do 2030 roku. Jako główne narzędzia pozwalające na realizację polityki bezpieczeństwa uznaje się przede wszystkim siły zbrojne (głównie wojska lądowe), których rozwój, zwiększenie liczebności, modernizacja i dofinansowanie staje się głównym priorytetem. Pozwoli to na budowę zdolności odstraszających potencjalnego agresora, choć nie bezpośrednio. Utrzymywanie własnych sił zbrojnych jest istotne, jednakże w perspektywie samodzielnego starcia z armią rosyjską, litewskie siły zbrojne nie mają szans, czego elity litewskie są całkowicie świadome, natomiast podtrzymywanie i rozbudowa zdolności pozytywnie wpływa na postrzeganie Litwy przez sojuszników. Jest to również realizacja podstawowych zasad funkcjonowania w NATO, gdzie każdy kraj ma w pierwszej kolejności obowiązek dbać o własne zdolności obronne, co ma na celu uniknięcie „pasażerów na gapę", którzy tylko polegają na zdolnościach, siłach i środkach Sojuszu. Dostrzeżono również konieczność utworzenia struktur wojskowych gotowych do szybkiej mobilizacji i realizacji zadań na rzecz bezpieczeństwa wobec występujących zagrożeń hybrydowych, w tym naruszania granicy państwowej, które nie stanowią aktów agresji zbrojnej.

Odporność państwa i społeczeństwa przyczynia się do odstraszania agresji i stanowi pierwszą linię obrony. Zmniejsza możliwości wrogich sił do wpływania negatywnie na państwo i społeczeństwo oraz stanowi silniejszą podstawę do zrównoważonego rozwoju. Główne kryteria odporności to zdolność do przetrwania zakłóceń, szybki powrót do stanu

[22] Instytut Europy Środkowej, *Litewska strategia wobec regionu Indo-Pacyfiku*, https://ies.lublin.pl/komentarze/litewska-strategia-wobec-regionu-indo-pacyfiku/ [05.07.2025].

wyjściowego lub szybkie dostosowanie się do nowych okoliczności. Budowanie odporności to ciągły proces obejmujący wszystkie obszary państwa[23].

Podsumowanie

Pozycja Litwy na arenie międzynarodowej jest w dużej mierze determinowana przez jej strategiczne położenie geograficzne oraz członkostwo w NATO. Pomimo swoich niewielkich rozmiarów terytorialnych i ograniczonego potencjału militarnego, Litwa zyskała znaczenie jako jeden z kluczowych graczy w regionie dzięki swojej lokalizacji między Białorusią a obwodem królewieckim. To strategiczne położenie nie tylko podnosi rangę Litwy, ale również zwiększa jej znaczenie w kontekście bezpieczeństwa regionalnego.

Członkostwo Litwy w NATO jest fundamentem jej polityki bezpieczeństwa. Gwarantuje wsparcie i ochronę ze strony innych członków Sojuszu. Litwa aktywnie uczestniczy w inicjatywach NATO, takich jak szczyt NATO w Wilnie w 2023 roku, co pokazuje jej zaangażowanie w kolektywną obronę i współpracę międzynarodową. NATO zapewnia Litwie nie tylko ochronę militarną, ale także wsparcie w zakresie rozwoju infrastruktury, co zwiększa jej bezpieczeństwo gospodarcze i energetyczne. W kontekście rosnących napięć z Rosją i Białorusią, członkostwo Litwy w NATO jest kluczowe dla jej strategii obronnej. Litwa aktywnie przeciwdziała zagrożeniom hybrydowym, takim jak cyberataki i dezinformacja, korzystając z zasobów i wsparcia Sojuszu. Członkostwo w NATO umożliwia Litwie nie tylko utrzymanie swojej suwerenności, ale także odgrywanie ważnej roli w zabezpieczaniu wschodniej flanki Sojuszu, co jest istotne dla stabilności całego regionu.

Dalsze angażowanie się w politykę Sojuszu poprzez organizację wydarzeń, wypełnianie zobowiązań sojuszniczych oraz zgodne działania na arenie międzynarodowej wpływają pozytywnie na pozycję Litwy w NATO. Bycie istotnym aktorem o tak szczególnym położeniu geograficznym wpływa bezpośrednio na zaangażowanie sojuszników w inwestowanie w obronę i bezpieczeństwo Litwy, jednocześnie utrudniając działania przeciwników w celu destabilizacji regionu. Rosja i Białoruś będą kontynuowały prowadzenie działań przeciwko Litwie i bezpieczeństwu oraz stabilności regionu. Polityka wewnętrzna dotycząca bezpieczeństwa realizowana jest w oparciu o uwarunkowania państwa oraz dostosowana do możliwości i posiadanego potencjału, co prowadzi do poprawy pozycji litewskiej na arenie międzynarodowej tworząc obraz państwa zaangażowanego i poważnie traktującego własne interesy oraz zobowiązania sojusznicze. Jednocześnie Wilno aktywnie prowadzi i planuje dalszą aktywność na arenie globalnej. Litewska strategia wobec Azji to przykład polityki zagranicznej opartej na wartościach, która łączy interesy bezpieczeństwa z promocją demokracji i praw człowieka. Wilno staje się jednym z najbardziej aktywnych i pryncypialnych graczy w Unii Europejskiej w relacjach z państwami Indo-Pacyfiku.

[23] Seimas of the Republic of Lithuania resolution amending resolution NO IX-907 of the Seimas of the Republic of Lithuania of 28 may 2002 on the approval of the national security strategy 16 December 2021, NO XIV-795 Vilnius, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3ec6a2027a9a11ecb2fe9975f8a9e52e?jfwid=rivwzvpvg [15.12.2024].

Zagrożenia o charakterze globalnym, takie jak szpiegostwo Chińskiej Republiki Ludowej dalej będą stanowiły wyzwanie dla władz w Wilnie. Jedyny efektywny sposób w jaki można się im przeciwstawić to dalsze działania kontrwywiadowcze i poprawa systemów bezpieczeństwa informacyjnego przy współpracy z sojusznikami.

Bibliografia

Artykuły naukowe

Jartyś J., Orzechowski M., *Konflikt rosyjsko-gruziński z 2008 roku i jego implikacje dla reintegracyjnej strategii Federacji Rosyjskiej na obszarze poradzieckim*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny" 2018, t. XV, nr 4.

Staśkiewicz U., *Wybrane aspekty obrony narodowej Litwy*, „Historia i Polityka" 2020, nr 33(40).

Druki zwarte

Apanowicz J., *Metodologia ogólna*, Gdynia 2002.

Drab L., Gębska M., Marszałek M., *Bezpieczeństwo w wymiarze geopolitycznym, militarnym i społeczno-gospodarczym państw Inicjatywy Trójmorza. Współczesność i perspektywy*, Warszawa 2022.

Miniotaite G., *The security policy of Lithuania and the "integration dilemma"*, Lithuanian Institute of Philosophy and Sociology, Vilnius 1999.

Pawłowski J., Zdrodowski B., Kuliczkowski M. (red.), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, Toruń 2020.

Źródła internetowe

Dudzińska K., *Litwa wobec rosyjskiej agresji na Ukrainę*, PISM, 15.03.2022, https://pism.pl/publikacje/litwa-wobec-rosyjskiej-agresji-na-ukraine [10.12.2024].

Instytut Europy Środkowej, *Litewska strategia wobec regionu Indo-Pacyfiku*, https://ies.lublin.pl/komentarze/litewska-strategia-wobec-regionu-indo-pacyfiku/ [05.07.2025].

Michta A.A., Brodfuehrer J., *NATO-Russia dynamics: prospects for reconstitution of Russian Military Power*, 19.10.2024, https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/nato-russia-dynamics-prospects-for-reconstitution-of-russian-military-power/ [11.12.2024].

Ministerstwo Kultury I Dziedzictwa Narodowego, *Litwa świętuje 100-lecie odzyskania niepodległości*, 16.02.2018, https://www.gov.pl/web/kultura/litwa-swietuje-100-lecie-odzyskania-niepodleglosci [11.12.2024].

NATO, *Vilnius Summit Communiqué*, 11 lipca 2023, https://www.nato.int/cps/pt/natohq/official_texts_217 320.htm [11.12.2024].

Pizzolo P., *The Strategic Relevance of Kaliningrad*, 10.2024, https://www.usni.org/magazines/proceedings/2024/october/strategic-relevance-kaliningrad [11.12.2024].

Visa.by, *Registration of foreign citizens*, https://visa.by/en/embassy/registration/ [16.12.2024].

Worldometer, *Kuwait Oil*, https://www.worldometers.info/oil/kuwait-oil/ [12.12.2024].

ZW.lt, *Chiny oburzone wnioskami litewskich służb*, 08.02.2019, https://zw.lt/litwa/chiny-oburzone-wnioskami-litewskich-sluzb/ [18.12.2024].

SECURO 2025, nr 12, ss. 68–80
ISSN: 2353-6330; e-ISSN: 2956-6665; https://securo.wnpism.uw.edu.pl
Copyright © by Izabela Markiewicz, 2025
Creative Commons: Attribution CC BY-NC 3.0 PL
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/pl/legalcode
DOI: https://doi.org/10.33896/Securo.2025.12.6

IZABELA MARKIEWICZ

WIELOASPEKTOWOŚĆ POJĘCIA CYBERBEZPIECZEŃSTWA – ANALIZA DEFINICYJNA

The multifaceted concept of cybersecurity – a definitional analysis

Artykuł prezentuje analizę publikacji naukowych, aktów prawnych oraz norm branżowych dotyczących definicji cyberbezpieczeństwa. Celem artykułu jest identyfikacja przyczyn rozproszenia definicji oraz ocena skutków pluralizmu terminologicznego dla polityk publicznych i praktyk zarządzania ryzykiem. Analiza odpowiada na trzy pytania badawcze: (1) które komponenty definicyjne powtarzają się najczęściej, (2) jakie aspekty generują największe rozbieżności oraz (3) w jaki sposób brak konsensusu wpływa na kształtowanie polityk i praktyk zarządczych. Autorka stawia dwie tezy: (a) niejednoznaczność pojęcia wynika z dynamicznej ewolucji cyberprzestrzeni, (b) każdy z dyskursów uprzywilejowuje własne cele funkcjonalne. Zastosowana metodologia obejmuje systematyczny przegląd literatury oraz porównawczą analizę treści definicji pod kątem zakresu, celu i podmiotowości. Wyniki badania wskazują na istnienie wspólnego rdzenia pojęciowego w postaci ochrony poufności, integralności i dostępności zasobów cyfrowych, przy jednoczesnym zróżnicowaniu w zakresie skali podmiotowej i procesowej. W konkluzji zaproponowano trójwarstwowy model definicyjny (techniczny, organizacyjny, społeczny), stanowiący potencjalną ramę dla przyszłych strategii, legislacji oraz badań interdyscyplinarnych.

Słowa kluczowe: cyberbezpieczeństwo, bezpieczeństwo, cyberprzestrzeń

The article presents an analysis of academic publications, legal acts and industry standards concerning the definition of cybersecurity. The aim of the article is to identify the reasons for the dispersion of definitions and to assess the effects of terminological pluralism on public policies and risk management practices. The analysis answers three research questions: (1) which

IZABELA MARKIEWICZ, absolwentka studiów I stopnia na kierunku bezpieczeństwo wewnętrzne (Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych, Uniwersytet Warszawski, Polska). Obecnie studentka studiów II st. na kierunku cyberbezpieczeństwo (Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych, Uniwersytet Warszawski, Polska).

ORCID: 0009-0006-4697-2296; e-mail: i.markiewic2@student.uw.edu.pl

definitional components recur most often, (2) which aspects generate the greatest discrepancies, and (3) how the lack of consensus affects the shaping of policies and management practices. The author puts forward two theses: (a) the ambiguity of the concept results from the dynamic evolution of cyberspace, (b) each discourse privileges its own functional goals. The methodology used includes a systematic review of the literature and a comparative analysis of the content of definitions in terms of scope, purpose and subjectivity. The results of the study indicate the existence of a common conceptual core in the form of protecting the confidentiality, integrity and availability of digital resources, with differences in terms of subjectivity and process scale. In conclusion, a three-layer definition model (technical, organisational, social) is proposed as a potential framework for future strategies, legislation and interdisciplinary research.

Keywords: cybersecurity, security, cyberspace

Wprowadzenie

Pojęcie „cyberbezpieczeństwo" zyskało popularność w dyskursie publicznym i naukowym pod koniec XX oraz w XXI wieku. Mimo to pozostaje terminem niejednoznacznym. W literaturze fachowej brak powszechnie akceptowanej definicji, która oddawałaby wielowymiarowy charakter cyberbezpieczeństwa[1]. Pojęcie to bywa definiowane bardzo różnorodnie – często subiektywnie, w sposób mało precyzyjny. Brak zwięzłej i uniwersalnej definicji cyberbezpieczeństwa może utrudniać rozwój badań interdyscyplinarnych oraz praktycznych działań, utrwalając podejście zawężone głównie do aspektów technicznych. Tymczasem cyberbezpieczeństwo dotyczy szeregu zagadnień wykraczających poza samą technologię – obejmuje kwestie organizacyjne, prawne, społeczne, militarne oraz inne, które powinny współdziałać w rozwiązywaniu złożonych wyzwań związanych z bezpieczeństwem. Trudności w zdefiniowaniu cyberbezpieczeństwa wynikają w dużej mierze z faktu, że termin ten łączy dwa odrębne komponenty pojęciowe: „bezpieczeństwo" oraz „cyberprzestrzeń". Każdy z nich sam w sobie jest pojęciem złożonym i wieloaspektowym. Bezpieczeństwo jest rozumiane rozmaicie – inaczej w ujęciu tradycyjnym (np. militarnym, państwowym), a inaczej we współczesnych, szerokich interpretacjach (np. bezpieczeństwo społeczne, informacyjne, personalne). Z kolei cyberprzestrzeń jest terminem stosunkowo nowym, ukształtowanym wraz z rozwojem technologii informacyjno-komunikacyjnych. Próby zdefiniowania cyberprzestrzeni napotykają na trudności związane z jej niematerialnym charakterem oraz dynamicznym rozwojem. W rezultacie cyberbezpieczeństwo jako połączenie tych dwóch elementów stało się terminem wieloznacznym, rozumianym zależnie od kontekstu – technicznego, prawnego, strategicznego czy społecznego[2].

---

1 G. Craigen, N. Diakun-Thibault, R. Purse, *Defining cybersecurity*, „Technology Innovation Management Review" 2014, vol. 4(10), https://timreview.ca/article/835 [10.05.2025].

2 M. Górny, *Wokół definicji cyberbezpieczeństwa*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego" 2024, t. 27, s. 123–132, https://yadda.icm.edu.pl/baztech/element/bwmeta1.element.baztech-fd103150-f491-4be3-bb41--464606700dda [15.05.2025].

Wobec rosnącego znaczenia cyberbezpieczeństwa – zarówno dla funkcjonowania państw i organizacji międzynarodowych, jak i podmiotów prywatnych oraz codziennego życia obywateli – uzasadnione jest podjęcie refleksji nad definicją tego pojęcia. Jasne określenie, czym jest cyberbezpieczeństwo, ma konsekwencje praktyczne. Wpływa na kształtowanie strategii bezpieczeństwa, ram prawnych, polityk ochrony infrastruktury krytycznej, edukacji w zakresie bezpieczeństwa cyfrowego, a także prowadzenie badań naukowych w tym obszarze. Niniejszy artykuł podejmuje próbę uporządkowania zagadnienia definicji cyberbezpieczeństwa.

Pojęcie bezpieczeństwa

Termin „bezpieczeństwo" to jedno z kluczowych pojęć w naukach społecznych, studiach strategicznych i naukach o bezpieczeństwie. Pochodzi od łacińskiego *securitas* (od *sine cura* – „bez troski"), co wskazuje na stan wolny od obaw i zagrożeń. W ogólnym ujęciu oznacza brak zagrożenia. Klasyczne definicje skupiały się głównie na poziomie państwa i zagrożeniach militarnych, traktując bezpieczeństwo jako ochronę przed konkretnym niebezpieczeństwem. Współczesne ujęcia bezpieczeństwa ewoluowały w kierunku poszerzenia zakresu znaczeniowego. Po zakończeniu zimnej wojny nastąpiło przewartościowanie tradycyjnych koncepcji. Dostrzeżono, że bezpieczeństwo ma charakter wielowymiarowy i wielopoziomowy. B. Buzan w pracy *People, States and Fear. The National Security Problem in International Relations* odrzucił zasadę, że problemy bezpieczeństwa trzeba rozumieć tylko w ujęciu polityczno-militarnym. Wyróżnił pięć sektorów bezpieczeństwa: militarny, a także polityczny, ekonomiczny, społeczny oraz środowiskowy[3]. Wskazał, że bezpieczeństwo państwa zależy od stabilności w każdym z tych obszarów. Współcześnie bezpieczeństwo definiuje się nie tylko przez brak zagrożeń zewnętrznych, ale także przez zapewnienie warunków do swobodnego rozwoju i realizacji interesów zarówno państw, jak i społeczeństw czy jednostek. Przykładowo, Stanisław Koziej opisuje istotę bezpieczeństwa jako „zapewnienie egzystencji i swobody realizacji interesów aktorów w kontekście szans, wyzwań oraz ryzyk i zagrożeń"[4]. Takie ujęcie wskazuje, że bezpieczeństwo to nie tylko pasywna ochrona przed zagrożeniem, lecz także aktywny proces umożliwiający rozwój w warunkach stabilności i przewidywalności otoczenia. W literaturze polskiej podkreśla się również subiektywny wymiar bezpieczeństwa – rozróżnienie między bezpieczeństwem obiektywnym (rzeczywisty stan, w którym nie występują zagrożenia) a bezpieczeństwem subiektywnym (poczuciem bezpieczeństwa)[5]. Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego (Akademia Obrony Narodowej) definio-

[3] B. Buzan, *People, States and Fear. An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, Colchester 2009, s. 38.

[4] S. Koziej, *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, „Bezpieczeństwo Narodowe" 2011, nr 2, s. 19.

[5] T.W. Grabowski, *Bezpieczeństwo*, [w:] T.W. Grabowski (red.), *Bezpieczeństwo publiczne*, Kraków 2023, s. 13–35, https://doi.org/10.35765/slowniki.370 [16.05.2025].

wał bezpieczeństwo jako stan, który „daje poczucie pewności oraz gwarancję jego zachowania”[6], co podkreśla aspekt psychologiczny obok obiektywnego stanu braku zagrożeń[7]. Ta dualność pojmowania bezpieczeństwa (stan i poczucie) jest istotna również w kontekście cyberbezpieczeństwa, gdzie obiektywna ochrona systemów musi iść w parze z subiektywnym zaufaniem użytkowników do cyberprzestrzeni.

Podsumowując, pojęcie bezpieczeństwa przeszło ewolucję od wąskich, klasycznych definicji akcentujących wymiar militarny i przetrwanie państwa, do współczesnych, szerokich ujęć traktujących bezpieczeństwo jako stan i proces wielowymiarowej ochrony wartości oraz zapewniania warunków rozwoju. Bezpieczeństwo obecnie rozpatruje się na wielu poziomach (od indywidualnego, przez lokalny, narodowy, aż po międzynarodowy czy globalny) i w wielu kontekstach tematycznych. Ta złożoność sprawia, że bezpieczeństwo jest nierzadko określane mianem pojęcia zasadniczo spornego (*essentially contested concept*). Należy mieć świadomość semantycznej pojemności terminu „bezpieczeństwo”, przechodząc do analizy drugiego komponentu zagadnienia – cyberprzestrzeni.

Pojęcie cyberprzestrzeni jako wyzwanie definicyjne

Pojęcie „cyberprzestrzeń” początkowo funkcjonowało jako termin fantastycznonaukowy, spopularyzowany w latach 80. XX w. przez pisarza Williama Gibsona (powieść *Neuromancer*, 1984[8]), określający wirtualną rzeczywistość istniejącą w sieciach komputerowych[9]. Od tamtej pory termin ten przeniknął do języka potocznego i dyskursu naukowego, jednak uchwycenie jego precyzyjnego znaczenia okazało się trudne. Cyberprzestrzeń jest rzeczywistością niematerialną, stworzoną przez człowieka poprzez globalne połączenie systemów teleinformatycznych. Brakuje jej fizycznych granic – to raczej pewna konstrukcja wirtualna, obejmująca całość przetwarzanych i wymienianych w skali globalnej informacji oraz infrastrukturę komunikacyjną, która to umożliwia.

W literaturze przedmiotu spotkać można wiele definicji cyberprzestrzeni, akcentujących jej różne aspekty. J. Wasilewski, który zebrał najczęściej cytowane ujęcia tego terminu, wskazuje m.in., że cyberprzestrzeń bywa definiowana jako: „globalna domena środowiska informacyjnego składająca się ze współzależnych sieci tworzonych przez infrastrukturę informatyczną oraz zawarte w nich dane, w tym Internet, sieci telekomunikacyjne, systemy komputerowe, a także wbudowane w nie procesory i kontrolery”. W tym ujęciu cyberprzestrzeń to część środowiska informacyjnego obejmująca wszystkie połączone ze sobą systemy teleinformatyczne (*hardware*, *software*, dane). Inna definicja przytoczona przez J. Wasilewskiego określa cyberprzestrzeń zwięźlej jako „wirtualną przestrzeń, w której krążą elektroniczne dane przetwarzane przez komputery z całego świata” – a więc kon-

6 *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2008.

7 D. Lisiak-Felicka, M. Szmit, *Cyberbezpieczeństwo administracji publicznej w Polsce. Wybrane zagadnienia*, Kraków 2016, s. 19.

8 W. Gibson, *Neuromancer*, New York 1984.

9 H. Wyrębek, *Cyberprzestrzeń. Zagrożenia. Strategie cyberbezpieczeństwa*, Siedlce 2021, s. 219.

centruje się na samym fakcie istnienia globalnej wymiany danych w sieci. Kolejne ujęcie opisuje cyberprzestrzeń jako „interaktywną domenę stworzoną z cyfrowych sieci, wykorzystywaną do przechowywania, modyfikowania oraz przekazywania informacji; jej częścią jest Internet, ale obejmuje ona także inne systemy informacyjne obsługujące biznes, infrastrukturę i świadczenie usług”[10].

Mimo zróżnicowanych sformułowań, wspólnym mianownikiem tych definicji jest postrzeganie cyberprzestrzeni jako pewnej całości utworzonej przez połączone systemy teleinformatyczne na skalę globalną, jako wirtualnego środowiska informacji i komunikacji. W debatach akademickich pojawia się jednak pytanie, czy w definicjach cyberprzestrzeni uwzględniać jedynie komponent infrastrukturalno-techniczny czy także użytkowników i relacje społeczne. Część definicji skupia się wyłącznie na sieciach, systemach i przepływach danych (cyberprzestrzeń jako sieć urządzeń i oprogramowania). Inne kładą nacisk na aspekt społeczny wskazując, że cyberprzestrzeń tworzą również ludzie komunikujący się za pośrednictwem technologii oraz powiązania między nimi.

Jak zauważa J. Wasilewski, wybór podejścia definicyjnego ma konsekwencje dla rozumienia jej bezpieczeństwa. Jeśli zdefiniujemy cyberprzestrzeń wąsko, poprzez pryzmat infrastruktury informacyjnej, to również bezpieczeństwo cyberprzestrzeni utożsamimy głównie z ochroną technicznych elementów sieci. Natomiast włączenie do definicji użytkowników i relacji między nimi wymaga pojmowania bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni w sposób dynamiczny i wieloaspektowy, łączący ochronę zarówno systemów, jak i ludzi oraz ich aktywności. Współczesne tendencje zdają się iść w kierunku definiowania cyberprzestrzeni szeroko, tak aby obejmowała zarówno infrastrukturę teleinformatyczną, jak i treści oraz interakcje zachodzące za jej pośrednictwem. Interesujący przykład definicji integrującej oba te komponenty znajduje się w Doktrynie cyberbezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej. Według tego dokumentu, cyberprzestrzeń to „przestrzeń przetwarzania i wymiany informacji tworzona przez systemy teleinformatyczne (…), wraz z powiązaniami między nimi oraz relacjami z użytkownikami”[11]. Pełne brzmienie tej definicji zawiera rozbudowane objaśnienie, iż systemy teleinformatyczne to zespoły współpracujących ze sobą urządzeń informatycznych i oprogramowania zapewniające przetwarzanie, przechowywanie oraz przesyłanie i odbieranie danych, zaś sama cyberprzestrzeń obejmuje również relacje między systemami a ich użytkownikami. W definicji tej wyraźnie zatem zaakcentowano dwuskładnikowy charakter cyberprzestrzeni: jest ona jednocześnie tworem technicznym (siecią systemów i połączeń) oraz społeczno-informacyjnym (relacje z użytkownikami, wymiana informacji).

Reasumując, cyberprzestrzeń jest pojęciem wielowymiarowym i trudnym do jednoznacznego zdefiniowania. Można ją ogólnie ująć jako całość globalnych zasobów informacyjnych wraz z infrastrukturą teleinformatyczną umożliwiającą ich przetwarzanie i wymianę, przy czym warto rozróżnić podejścia kładące nacisk na aspekt techniczny od

[10] J. Wasilewski, *Zarys definicyjny cyberprzestrzeni*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2013, nr 5(9), s. 225–234.

[11] Doktryna cyberbezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2015, s. 7.

tych uwzględniających także użytkowników i tworzone przez nich relacje społeczne *online*. Trudność definicyjna cyberprzestrzeni wynika więc zarówno z jej niematerialnej natury, jak i z dynamicznego rozwoju technologii. Definicje tworzone kilkanaście lat temu mogą dziś nie obejmować zjawisk takich jak np. internet rzeczy czy rozszerzona rzeczywistość, które poszerzają zakres cyberprzestrzeni.

Cyberbezpieczeństwo jako pojęcie złożone: przegląd definicji i podejść

Cyberbezpieczeństwo stanowi konglomerat dwóch omówionych wcześniej pojęć – bezpieczeństwa oraz nowoczesnej domeny cyberprzestrzeni. Intuicyjnie termin ten odnosi się do bezpieczeństwa w wymiarze cyber, czyli bezpieczeństwa systemów informacyjnych, sieci komputerowych, danych oraz wszelkich aktywności zachodzących w cyberprzestrzeni. Na pierwszy rzut oka wydaje się to dość klarowne, jednak w praktyce pojęcie cyberbezpieczeństwa bywa definiowane odmiennie. Można wskazać trzy główne podejścia definicyjne: (1) ujęcie prawne i instytucjonalne, (2) ujęcie techniczne (informatyczne), oraz (3) ujęcie strategiczne i ogólnosystemowe. Poniżej przedstawione zostaną przykłady definicji cyberbezpieczeństwa funkcjonujące w literaturze i dokumentach, z podziałem na wskazane podejścia, przy czym warto zaznaczyć, że granice między nimi nie są ostre, a niektóre definicje próbują być holistyczne.

Cyberbezpieczeństwo w ujęciu prawnym

W aktach prawnych często pojawia się potrzeba zdefiniowania cyberbezpieczeństwa na potrzeby stosowania przepisów. Definicje te mają charakter operacyjny, bywają węższe od definicji akademickich i koncentrują się na pewnych właściwościach systemów informacyjnych. Polska ustawa o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa z dnia 5 lipca 2018 r. wprowadziła definicję cyberbezpieczeństwa. Zgodnie z art. 2, cyberbezpieczeństwo to „odporność systemów informacyjnych na działania naruszające poufność, integralność, dostępność i autentyczność przetwarzanych danych lub związanych z nimi usług”[12]. Innymi słowy, w ujęciu ustawowym cyberbezpieczeństwo sprowadzone zostało do zdolności systemów teleinformatycznych do przeciwstawienia się incydentom, które mogłyby zagrozić podstawowym atrybutom bezpieczeństwa informacji. Taka definicja podkreśla aspekt techniczny. Mówi o systemach informacyjnych i ich odporności oraz odnosi się do klasycznych celów ochrony informacji. Warto przy tym zaznaczyć, że definicja ta ma charakter legalny. Obowiązuje na gruncie prawa polskiego i służy przede wszystkim określeniu zakresu stosowania przepisów o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa.

Podobnie jest w prawodawstwie Unii Europejskiej. Rozporządzenie (UE) 2019/881 (tzw. Akt o cyberbezpieczeństwie, powołujący m.in. Agencję UE ds. Cyberbezpieczeństwa ENISA) definiuje cyberbezpieczeństwo jako „działania niezbędne do ochrony sieci i systemów informatycznych, użytkowników takich systemów oraz innych

[12] Dz.U. 2024 poz. 1077, ze zm.

osób przed cyberzagrożeniami”[13]. Z kolei nowa dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2555 (NIS 2)[14] również posługuje się zbliżonym ujęciem. Można zauważyć, że unijne podejście kładzie nacisk nie tylko na same systemy, ale i na działania ochronne. Definiuje cyberbezpieczeństwo poprzez czynności i środki podejmowane w celu zapewnienia bezpieczeństwa sieci, systemów i ich użytkowników. W pewnym sensie łączy więc element stanu (bezpieczne systemy wolne od incydentów) z elementem procesu (działania służące osiągnięciu tego stanu).

W polskiej literaturze przedmiotu spotyka się próby ujęcia definicyjnego godzącego perspektywę prawną z szerszym kontekstem. Przykładowo, w *Encyklopedii Bezpieczeństwa Narodowego* zaproponowano rozróżnienie dwóch poziomów rozumienia cyberbezpieczeństwa: szerokiego i wąskiego. W ujęciu szerokim cyberbezpieczeństwo to „stan i proces zapewniania bezpiecznego funkcjonowania podmiotu lub użytkownika wykorzystującego systemy informacyjne w cyberprzestrzeni”. Definicja ta ujmuje cyberbezpieczeństwo holistycznie jako kombinację stanu (bezpieczeństwo w cyber środowisku) oraz procesu (działania zapewniające ten stan) i wiąże je z ochroną działalności podmiotów korzystających z technologii informacyjnych. Jednocześnie autorzy encyklopedii wyróżniają ujęcie wąskie sprowadzające cyberbezpieczeństwo do odporności systemów informacyjnych na zakłócenia podstawowych cech informacji[15].

Podsumowując, w ujęciu prawnym cyberbezpieczeństwo jest najczęściej definiowane poprzez pryzmat ochrony systemów teleinformatycznych i informacji. W polskim i unijnym ustawodawstwie podkreśla się zapewnienie poufności, integralności, dostępności danych oraz ciągłości działania usług cyfrowych. Definicje te, choć precyzyjne, nie obejmują wszystkich wymiarów zagadnienia. Stąd też krytycy wskazują, że legalne definicje pomijają np. kontekst społeczny czy aspekt polityczny cyberbezpieczeństwa, i traktują cyberbezpieczeństwo wyłącznie jako kwestię technicznej odporności systemów.

Definicje techniczne i standardy (perspektywa informatyczna)

W dziedzinie nauk ścisłych i praktyce zarządzania bezpieczeństwem informacji funkcjonują definicje cyberbezpieczeństwa wypracowane w ramach standardów i norm branżowych. Przykładem jest międzynarodowa norma ISO/IEC 27032:2012 dotycząca zagadnień bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni. W normie tej przyjęto definicję, wedle której cyber-

[13] Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/881 z dnia 17 kwietnia 2019 r. w sprawie ENISA (Agencji Unii Europejskiej ds. Cyberbezpieczeństwa) oraz certyfikacji cyberbezpieczeństwa w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz uchylenia rozporządzenia (UE) nr 526/2013 (akt o cyberbezpieczeństwie).

[14] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2555 z dnia 14 grudnia 2022 r. w sprawie środków na rzecz wysokiego wspólnego poziomu cyberbezpieczeństwa na terytorium Unii, zmieniająca rozporządzenie (UE) nr 910/2014 i dyrektywę (UE) 2018/1972 oraz uchylająca dyrektywę (UE) 2016/1148 (dyrektywa NIS 2).

[15] S. Gwoździewicz, S. Sadowski, M. Szyłkowska, *Cyberbezpieczeństwo*, [w:] *Encyklopedia Bezpieczeństwa Narodowego*, https://encyklopedia.revite.pl/articles/view/123 [10.05.2025].

bezpieczeństwo to „ochrona prywatności, integralności i dostępności danych w cyberprzestrzeni”[16] oraz zapewnienie, że użytkownicy mogą polegać na systemach cyfrowych. Innymi słowy, w duchu norm ISO cyberbezpieczeństwo utożsamiane jest z utrzymaniem podstawowych właściwości bezpieczeństwa informacji (poufność, integralność i dostępność) w odniesieniu do systemów sieciowych. Bardziej rozbudowaną, a zarazem często cytowaną międzynarodową definicję proponuje Międzynarodowy Związek Telekomunikacyjny (ITU). W Rekomendacji ITU-T X.1205 (2008) podano, iż „cyberbezpieczeństwo jest zbiorem narzędzi, zasad, koncepcji bezpieczeństwa, zabezpieczeń, wytycznych, metod zarządzania ryzykiem, działań, szkoleń, najlepszych praktyk, zapewnień i technologii, które mogą być wykorzystane do ochrony środowiska cybernetycznego oraz zasobów organizacji i użytkownika”[17]. Definicja ITU podkreśla, że celem cyberbezpieczeństwa jest zapewnienie osiągnięcia i utrzymania właściwości bezpieczeństwa zasobów w obliczu zagrożeń występujących w cyber środowisku. Można zauważyć, że ta definicja jest bardzo szeroka i kompleksowa. Obejmuje właściwie wszystkie możliwe elementy składające się na praktykę zabezpieczania cyberprzestrzeni: od narzędzi technicznych, przez polityki i procedury, po edukację i najlepsze praktyki. ITU-T X.1205 jest często punktem odniesienia w literaturze anglojęzycznej, stanowiąc próbę encyklopedycznego ujęcia cyberbezpieczeństwa.

Warto wspomnieć, że w literaturze przedmiotu dyskutuje się także nad relacją między pojęciami „cyberbezpieczeństwo” a „bezpieczeństwo informacji” (*information security*) czy „bezpieczeństwo systemów teleinformatycznych” (*IT security*). Niektórzy autorzy traktują cyberbezpieczeństwo jako pojęcie szersze, odnoszące się do całego cyfrowego ekosystemu (włącznie z elementami społecznymi i zjawiskami specyficznymi dla cyberprzestrzeni, jak cyberprzestępczość, cyberwojna itp.), podczas gdy bezpieczeństwo informacji miałoby dotyczyć głównie klasycznej ochrony danych i systemów przed zagrożeniami informatycznymi. Inni z kolei używają tych terminów zamiennie lub uznają cyberbezpieczeństwo za współczesny synonim bezpieczeństwa teleinformatycznego poszerzonego o nowe realia. Normy takie jak ISO 27032 starają się te relacje uporządkować wskazując, że cyberbezpieczeństwo obejmuje współdziałanie kilku dziedzin: bezpieczeństwa informacji, bezpieczeństwa sieci, bezpieczeństwa Internetu i ochrony infrastruktury krytycznej w kontekście teleinformatycznym. Jednak w praktyce terminologia bywa płynna i zależna od kontekstu, np. w dziale IT firmy często mówi się o *cybersecurity* mając na myśli po prostu bezpieczeństwo systemów komputerowych i danych, bez szerszych konotacji strategicznych. Reprezentatywną techniczną definicję podaje amerykański instytut NIST oraz związana z nim inicjatywa NICCS. Według NICCS (National Initiative for Cybersecurity Careers and Studies): „*cybersecurity* to zbiór technik, procesów i praktyk stosowanych w celu ochrony

16 ISO/IEC 27032:2012, *Information technology – Security techniques – Guidelines for cybersecurity*, International Organization for Standardization, https://www.iso.org/standard/44375.html [30.05.2025].

17 „*Cybersecurity is the collection of tools, policies, security concepts, security safeguards, guidelines, risk management approaches, actions, training, best practices, assurance and technologies that can be used to protect the cyber environment and organization and user's assets”* – International Telecommunication Union, Recommendation ITU-T X.1205: Overview of cybersecurity, ITU-T, Geneva 2008, s. 2 [tłum. aut.].

sieci, urządzeń, programów i danych przed atakami, uszkodzeniami lub nieautoryzowanym dostępem".

Podsumowując, w perspektywie technicznej i standardów cyberbezpieczeństwo jest przede wszystkim rozpatrywane jako dziedzina działań ochronnych zmierzających do zapewnienia poufności, integralności i dostępności informacji w cyberprzestrzeni. Definicje kładą nacisk na środki techniczne i organizacyjne służące zabezpieczaniu systemów przed cyberatakami, *malware*, nieautoryzowanym dostępem itp. W przeciwieństwie do definicji prawnych, które mają charakter syntetyczny i ogólny, definicje techniczne bywają albo bardzo krótkie (skupione na istocie ochrony zasobów cyfrowych) albo bardzo rozbudowane (próbujące wymienić wszystkie elementy ekosystemu bezpieczeństwa cybernetycznego, jak w przypadku ITU). W obu wypadkach jednak perspektywa jest dość inżynierska, koncentrująca się na bezpieczeństwie systemów i informacji.

Ujęcia strategiczne

Trzecie istotne podejście do definiowania cyberbezpieczeństwa ma charakter strategiczny. Wywodzi się z nauk o bezpieczeństwie, polityki bezpieczeństwa narodowego oraz studiów nad bezpieczeństwem międzynarodowym. Cyberbezpieczeństwo bywa postrzegane jako nowy wymiar bezpieczeństwa państwa, element polityki bezpieczeństwa wewnętrznego i międzynarodowego, zjawisko o znaczeniu społecznym i gospodarczym. Definicje tworzone przez ekspertów od strategii często starają się uchwycić wielopłaszczyznowość cyberbezpieczeństwa. Przykładowo, E. Żywucka-Kozłowska i R. Dziembowski stwierdzają, że termin cyberbezpieczeństwo jest rozumiany jako „system blokujący zagrożenia polegające na niszczeniu, zmienianiu oraz nieuprawnionym przejmowaniu danych"[18]. Taka definicja wprost wskazuje na zagrożenia cyberbezpieczeństwa i ujmuje cyberbezpieczeństwo jako system środków blokujących te zagrożenia. Niektórzy autorzy jak D. Lisiak-Felicka, M. Szmit zakładają wręcz, że w wyniku trudności z jednoznacznym zidentyfikowania czym jest przestrzeń cybernetyczna trudno byłoby dywagować o „możliwościach ochrony takiego hipotetycznego tworu"[19]. Dokumenty strategiczne często zawierają definicje lub przynajmniej opisy pojęcia cyberbezpieczeństwa. Wspomniana już Doktryna cyberbezpieczeństwa RP, opracowana przez Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, zdefiniowała na własne potrzeby termin „bezpieczeństwo cyberprzestrzeni RP" jako „proces zapewniania bezpiecznego funkcjonowania w cyberprzestrzeni państwa jako całości, jego struktur, osób fizycznych i osób prawnych, w tym przedsiębiorców i innych podmiotów nieposiadających osobowości prawnej, a także będących w ich dyspozycji systemów teleinformatycznych oraz zasobów informacyjnych w globalnej cyberprzestrzeni".

Inny dokument – przyjęta w 2019 r. Strategia Cyberbezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej na lata 2019–2024 – również zawiera odwołanie do definicji ustawowej, ale jedno-

[18] E. Żywucka-Kozłowska, R. Dziembowski, *Wokół definicji cyberbezpieczeństwa*, „Cybersecurity and Law" 2023, nr 2, s. 123–132.

[19] D. Lisiak-Felicka, M. Szmit, *Cyberbezpieczeństwo…*, s. 49.

cześnie określa strategiczne cele i działania w obszarze cyberbezpieczeństwa, od edukacji kadr IT, przez rozwój zdolności obronnych, po współpracę międzynarodową. Podkreśla to, że w ujęciu strategicznym termin „cyberbezpieczeństwo" obejmuje nie tylko stan systemów, ale także całokształt działań państwa zmierzających do tego, aby cyberprzestrzeń była bezpieczna i służyła rozwojowi społecznemu oraz gospodarczemu.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na jeszcze jeden aspekt. W literaturze anglojęzycznej czasem dokonuje się rozróżnienia terminologicznego między *cyber security* a *cyber safety*. To drugie pojęcie (cyberbezpieczeństwo jako *safety*) bywa definiowane jako stan bycia chronionym przed negatywnymi skutkami zdarzeń w cyberprzestrzeni, nie tylko ataków, ale wszelkich awarii, błędów, które mogą powodować szkody fizyczne, psychiczne, finansowe itp. Innymi słowy *cyber safety* odnosi się bardziej do bezpieczeństwa użytkownika (jego dobrostanu) w cyberprzestrzeni, podczas gdy *cyber security* tradycyjnie do bezpieczeństwa systemów przed zagrożeniami. W języku polskim oba te aspekty mieszczą się zazwyczaj w terminie „cyberbezpieczeństwo", stąd jego pojemność. Kwestia ta pokazuje, że nawet w obrębie języka angielskiego toczyły się dyskusje co dokładnie obejmuje *cyber security* – czy tylko kwestie ochrony systemów przed atakami (*security*), czy także zapewnienie, że korzystanie z nich nie wyrządzi nikomu krzywdy (*safety*). W praktyce jednak obecnie przeważa użycie terminu *cybersecurity*.

Podsumowując przegląd definicji, cyberbezpieczeństwo jest definiowane różnorodnie. W prawie, dość wąsko jako odporność systemów lub działania ochronne. W standardach technicznych jako praktyka zapewniania CIA (*confidentiality, integrity and availability*) danych i systemów. W ujęciach strategicznych jako złożony system zapewniania bezpieczeństwa państwa i obywateli w wymiarze cyber. Niektórzy badacze próbują łączyć te perspektywy. Przykładowo, D. Craigen zaproponował, że „cybersecurity to organizacja i zbiór zasobów, procesów i struktur używanych do ochrony cyberprzestrzeni oraz systemów cybernetycznych przed zdarzeniami, które powodują rozbieżność pomiędzy stanem zgodnym z prawem a stanem faktycznym własności"[20]. Jest to definicja trudna w odbiorze, ale zawiera ciekawą myśl – istotą cyberbezpieczeństwa jest zapobieganie sytuacjom, w których ktoś uzyskuje dostęp lub kontrolę nad zasobami informacyjnymi wbrew uprawnieniom. Podkreśla aspekt praw własności do informacji i ich ochrony. Propozycja ta nie zdobyła powszechnej popularności, lecz jest przykładem myślenia kategoriami prawnymi w definicji czysto technicznego zjawiska, co ponownie pokazuje wieloaspektowość pojęcia.

Wspólne elementy i różnice definicji

Analizując powyższe przykłady można wskazać na kilka wspólnych elementów obecnych w różnych definicjach cyberbezpieczeństwa: (1) ochrona zasobów cyfrowych przed zagrożeniami – wszyscy zasadniczo zgadzają się, że chodzi o zabezpieczenie systemów,

[20] D. Craigen, N. Diakun-Thibault, R. Purse, *Defining*..., s. 13–21.

sieci, danych przed działaniami niepożądanymi; (2) cele ochrony – często wymieniane są atrybuty, które ta ochrona ma zapewnić: poufność informacji, integralność danych, dostępność usług; (3) zakres podmiotowy – większość definicji odnosi się zarówno do poziomu technicznego jak i użytkowników; (4) środki i działania – wiele definicji, zwłaszcza kompleksowych, wylicza środki (technologie, polityki, procedury, edukacja) składające się na system cyberbezpieczeństwa.

Różnice definicyjne dotyczą głównie stopnia szerokości oraz akcentów. Definicje prawne są często węższe i bardziej skonkretyzowane. Definicje strategiczne bywają szersze, obejmując elementy organizacyjne, edukacyjne i społeczne. Niektóre definicje traktują cyberbezpieczeństwo jako stan, inne jako proces, a wiele jako kombinację stanu i procesu. Ponadto spotkać można różnice terminologiczne dotyczące np. tego, czy używać terminu bezpieczeństwo cyberprzestrzeni, czy cyberbezpieczeństwo (czasem są one używane zamiennie, ale niektórzy autorzy sugerują, że „bezpieczeństwo cyberprzestrzeni" może odnosić się bardziej do stanu, a „cyberbezpieczeństwo" do dziedziny działań). W praktyce jednak granica jest płynna i w języku polskim termin cyberbezpieczeństwo przyjął się powszechnie. Część definicji, zwłaszcza strategicznych, rozpatruje zwalczanie cyberprzestępczości jako element cyberbezpieczeństwa państwa, podczas gdy np. w ujęciu czysto technicznym bezpieczeństwo systemów nie obejmuje aspektów ścigania przestępstw. W rezultacie różne instytucje mogą inaczej rozumieć, co należy do zakresu cyberbezpieczeństwa. Dla jednych to głównie technologia i sieci, dla innych również ludzie, prawo i procedury.

Zakończenie

Przeprowadzone analizy wskazują jednoznacznie, że pojęcie „cyberbezpieczeństwo" jest wieloznaczne. Przyczyn tego stanu rzeczy jest kilka. Po pierwsze, nowość i dynamiczność zjawiska – cyberbezpieczeństwo wyłoniło się jako obszar zainteresowania dopiero w ostatnich dekadach, w ślad za rewolucją cyfrową. Dynamiczny rozwój technologii informatycznych, powstawanie nowych zagrożeń sprawiają, że zakres pojęciowy cyberbezpieczeństwa nieustannie ewoluuje. Definicje formułowane kilkanaście lat temu mogą dziś wydawać się niepełne, a za kolejne kilkanaście lat zapewne pojawią się nowe komponenty poszerzające zakres tego terminu. Po drugie, interdyscyplinarny charakter cyberbezpieczeństwa powoduje, że różne środowiska definiują je z własnej perspektywy. Informatycy skupią się na technicznych aspektach ochrony systemów, prawnicy na zdefiniowaniu ram prawnych i odpowiedzialności, specjaliści od stosunków międzynarodowych na aspektach konfliktu i współpracy między państwami w cyberprzestrzeni, socjologowie na bezpieczeństwie użytkowników i społeczeństwa informacyjnego. Każda z tych dyscyplin „zagospodarowała" termin cyberbezpieczeństwo we właściwy sobie sposób, stąd w literaturze taka mozaika definicji cząstkowych. Po trzecie, pewną rolę odgrywa lingwistyczna złożoność samego słowa „cyberbezpieczeństwo", która sugeruje pewną analogię do terminów typu „bezpieczeństwo narodowe" lub „bezpieczeństwo publiczne", co intuicyjnie kieruje myśle-

nie ku kwestii bezpieczeństwa państwa w obszarze cyber. Jednak w praktyce używa się go także w kontekście bezpieczeństwa pojedynczego systemu komputerowego czy ochrony prywatności jednostki *online*. Wielość skali powoduje dezorientację. Czasem jest mowa o cyberbezpieczeństwie globalnym, czasem o cyberbezpieczeństwie lokalnym. Brak doprecyzowania skali również przyczynia się do niejednoznaczności.

Konsekwencje braku jednoznacznej definicji cyberbezpieczeństwa są odczuwalne zarówno w teorii, jak i praktyce. W obszarze badawczym utrudnia to rozwój spójnej teorii cyberbezpieczeństwa. Trudno budować paradygmat naukowy, gdy podstawowe pojęcie jest różnie rozumiane przez różnych badaczy. Może to prowadzić do sytuacji, które D. Craigen i inni określili jako *impediment* – hamulec/przeszkoda postępu badań. Fragmentacja definicyjna sprzyja też powstawaniu silosów, np. specjaliści IT rozmawiają głównie między sobą a eksperci polityczni między sobą, używając tego samego słowa, lecz wkładając do niego inne treści, co prowadzi do odizolowania i utrudnia dialog interdyscyplinarny. W sferze praktycznej różnice w rozumieniu cyberbezpieczeństwa mogą powodować niejednoznaczności kompetencyjne, np. które instytucje mają się zajmować danymi aspektami, czy cyberbezpieczeństwo to tylko ochrona sieci teleinformatycznych czy także zwalczanie dezinformacji w Internecie? Brak klarowności może również prowadzić do luk w systemie bezpieczeństwa. Jeśli pewien obszar nie zostanie uznany za element cyberbezpieczeństwa, może zostać zaniedbany. Z drugiej strony, pojęcie o nadmiernie szerokim zakresie znaczeniowym bywa krytykowane jako kategoria pojemna o charakterze argumentacyjnym, wykorzystywana instrumentalnie do legitymizowania rozmaitych działań, od nadzoru nad przestrzenią cyfrową po praktyki cenzorskie, co w konsekwencji może generować istotne napięcia i obawy społeczne. Dlatego coraz częściej postulowane jest podejście bardziej precyzyjne, np. aby w dokumentach oficjalnych jasno określać zakres znaczeniowy używanych terminów związanych z cyberbezpieczeństwem. Niektórzy autorzy sugerują wręcz, że należy zaakceptować wielowymiarowość cyberbezpieczeństwa i mówić o nim w liczbie mnogiej (jako o zbiorze działań z różnych domen) lub każdorazowo dodawać kontekst (np. „cyberbezpieczeństwo techniczne", „cyberbezpieczeństwo narodowe" itp.).

Na zakończenie warto podkreślić, że choć definicje są ważne, to kluczowa jest świadomość ich zróżnicowania. Każdorazowo posługując się terminem „cyberbezpieczeństwo" należy brać pod uwagę kontekst i możliwe rozumienie przez odbiorcę. Artykuł ten miał na celu uwypuklenie trudności definicyjnych, co paradoksalnie jest pierwszym krokiem do ich przezwyciężenia. Zrozumienie, dlaczego trudno zdefiniować cyberbezpieczeństwo pozwala lepiej komunikować się ponad podziałami dyscyplinarnymi. Należy wyrazić nadzieję, że przyszłe prace badawcze, zarówno w języku polskim, jak i angielskim, będą stopniowo zbliżać nas do wypracowania bardziej spójnej i klarownej terminologii w obszarze cyberbezpieczeństwa, co przełoży się na skuteczniejsze działania na rzecz bezpiecznej cyberprzestrzeni.

Bibliografia

Artykuły naukowe

Craigen G., Diakun-Thibault N., Purse R., *Defining cybersecurity*, „Technology Innovation Management Review" 2014, vol. 4(10).

Górny M., *Wokół definicji cyberbezpieczeństwa*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego" 2024, t. 27.

Koziej S., *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, „Bezpieczeństwo Narodowe" 2011, nr 2.

Wasilewski J., *Zarys definicyjny cyberprzestrzeni*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego" 2013, nr 5(9).

Żywucka-Kozłowska E., Dziembowski R., *Wokół definicji cyberbezpieczeństwa*, „Cybersecurity and Law" 2023, nr 2.

Druki zwarte

Buzan B., *People, States and Fear. An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, Colchester 2009.

Gibson W., *Neuromancer*, New York 1984.

Grabowski T.W., *Bezpieczeństwo*, [w:] T.W. Grabowski (red.), *Bezpieczeństwo publiczne*, Kraków 2023.

Gwoździewicz S., Sadowski S., Szyłkowska M., *Cyberbezpieczeństwo*, [w:] *Encyklopedia Bezpieczeństwa Narodowego*, https://encyklopedia.revite.pl/articles/view/123 [10.05.2025].

Lisiak-Felicka D., Szmit M., *Cyberbezpieczeństwo administracji publicznej w Polsce. Wybrane zagadnienia*, Kraków 2016.

Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Warszawa 2008.

Wyrębek H., *Cyberprzestrzeń. Zagrożenia. Strategie cyberbezpieczeństwa*, Siedlce 2021.